

DIE MENTALITEIT VAN DIE ABELDAMMERS.

Skripsie ter verkryging van die graad
van M.A. (Sielkunde) aan die Universiteit
van Stellenbosch (1934).

M.C.Hattingh.

%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%/%

INHOUD.

<u>Hoofstuk 1.</u>	Pg.
Historiese Inleiding.	1.
Die Benaming Abeldammer.	

Hoofstuk 11.

Die Metode waarop te werk gegaan is.	5.
---	----

Hoofstuk 111.

Karaktertrekke van die Stamvader Wyle Abel Nel. ..	12.
--	-----

1. Nie-nomadies van geaardheid.
2. Gebrek aan ondernemingsgees.
3. Agterdogtig en wantrouig van aard.
4. Sy onversadigde drang na geld.
5. Sy behoefte aan sosiale verkeer.
6. In hoeverre hy sy kinders streng
behandel het.
7. Sy lewensstandaard.

Hoofstuk 1V.

Die Boerdery-metodes van die Abeldammers as weer- spieëling van hulle Mentaliteit.	20.
--	-----

Aard en Omvang van die Abeldammers se boerdery.

- A). 1. Intensiewe bewerking van lande

en

"Kort verduideliking van die term "waai"."

2. Roofbou.
 3. Wisselbou.
 4. Bykomstige produkte.
 5. Groentetuine.
- B). Opinies van die Abeldammers i.v.b. met bemesting.
- C). Die Veestapel van die Abeldammers.
1. Groot en kleinvee.
 2. Fluimvee.
 3. Saad.
- D). Produseer vir die Mark, en bemerking van produkte.

Hoofstuk V.

Gewoontes van Arbeidsaamheid. 45.

- a). Ambisie wat hulle het of passiewe berusting in lot.
- b). Het die houding al by hulle ontwikkel om op ander te reken vir hulp.

Die Faktore wat die Arbeider beïnvloed.

- a). Die beroep wat gekies word.
- b). Invloed van die klimaat.

- c). Die omgewing waarin die mense woon,
en omstandighede waaronder hulle
werk.

Hoofstuk VI.

Die Woonplek vraagstuk vir die Abeldammers. 60.

- a). Hoe hulle uit die ou stampplaas ge-
raak en versprei geraak het.
- b). Wat hulle sal doen as hulle moet
weggaan van die plase, waar hulle
tans woon.
- c). Besware van grondeienaars teen
bywoners.
- d). Die behuising probleem (vir die
Abeldammers.).
- e). Die voedsel probleem (vir die
Abeldammers).

Hoofstuk VII.

Geldwese en die Abeldammers. 69.

- a). Hulle verhouding tot geld.
- b). Wat hulle sal uitvoer met die geld
as iemand hulle £60 gee.
- c). Hulle verhouding tot krediet en
lopende skulde.

- d). Hulle verhouding tot kapitaal
skulde en kapitaal beleggings.

Hoofstuk VIII.

Die Abeldammers en Ouerskap. 82.

- a). Wat die ouers as goeie kos vir
die kinders beskou.
- b). Wat die ouers se opinie is om-
trent die skool en verpligte
skoolbesoek.
- c). Die opinies en gewilligheid van
ouers om hulle kinders na 'n
ambagskool te laat gaan.
- d). Gewilligheid van ouers om hul
meisies huiswerk te laat doen
vir ander.
- e). Die verhouding van die ouers tot
die toekoms van hul kinders.

Hoofstuk IX.

Mediese Bygelofies. 96.

Hoofstuk X.

Idees gehuldig deur die Abeldammers oor die
Staat, Parlement ens. 103.

Hoofstuk Xl.

Die Abeldammers en hulle Godsdienst.	107.
1. a). Besware geopper teen die N.G.K.	
b). Hulle voorstellings van die hemel hel en God.	
11. Fatalistiese trekke en in hoeverre dit i.v.b. met hulle godsdienst staan.	

Hoofstuk XlI.

Die Stamboom --- Ondertrouery.	115.
-------------------------------------	------

Hoofstuk XlII.

Slot: Samevatting en Gevolgtrekkings.	118.
--	------

Index.	133.
-------------	------

%%%%%%%%%

Hoofstuk 1.

Historiese Inleiding.

Die Benaming Abeldammer.

Historiese Inleiding.

Die ondersoek deur skrywer ingestel, gaan oor 'n groepie armblankes, almal direkte afstammelinge van een stamhoof, wat tans 'n getal van \pm 70 persone * uitmaak, en wat algemeen bekend is in die omgewing waar hulle aangetref word onder die naam van Abeldammers.

Abelsdam was die plaas van wyle Abel Nel, 1762 morge groot, geleë 20 myl S.W. van Bothaville O.V.S. aan Sandspruit- tans 'n droë loop- ongeveer 12 myl vanwaar dit by Vaalrivier aansluit.

Ongeveer die middel van die 19 de eeu -- die juiste datum kan nie nagespoor word nie -- het Abel Nel daar ingetrek direk van uit die Kaapkolonie; Paarl of Wellington is aangegee as sy moontlike vorige verblyfplek.

Op Abelsdam het hy bly woon totdat hy gedurende die Anglo-boer-oorlog na die Konsentrasie-Kamp op Kroonstad ver- voer, en \pm 1901 aldaar oorlede is.

Die rede waarom hy 'n plaas op die sandbulte verkies het, terwyl daar nog volop, goeie en goedkoop rivierplase te kry was, word later breedvoerig behandel, terwyl daar ook be- sonder aandag gewy word aan sy boerderymetodes.

Na hy enige tyd op Abelsdam gevestig was, het ander trekkers uit die Kaapkolonie arriveer o.a. van Zyl, van der Skyff, van Dalen e.a., en i.p.v. dat hulle selfstandig vir hul le plase aangeskaf het, het hulle verkies om bywoners van Nel te word.

* Agterkleinkinders is nie opgeneem in die getal nie.

Die oorsaak van dergelyke handelswyse kan waarskynlik uit die volgende omstandighede verklaar word:

(1) Dié gebied was destyds nog dun bevolk, plase was nog nie omhein, en daar veeboerdery die vernaamste bedryf was, het hulle g'n tekort aan weiveld vir hulle vee gehad nie. Die behoefte om 'n eie plaas te besit is derhalwe nie gevoel nie. (2) Daar was 'n gevoelde behoefte aan sosiale verkeer. "Persone was maar te bly om mense plek te gee op hulle plaas, en was ook nie krities op hul bywoners blank of gekleurd was nie."

Die handelswyse van die bywoners om nie te sorg dat hulle grondbesitters word, toe hul dit nog kon kry teen 'n geringe betaling is 'n duidelike weerspieëling van hulle mentaliteit. Hulle kon nie vooruit sien dat die omliggende plase met verloop van tyd eienaars sal kry en grond in prys sal styg; ook nie dat 'n tekort aan weiveld noodwendig moet intree by 'n vermeerdering van populasie en lewendehawe.

Abel Nel se kinders is intussen met die kinders van sy bywoners getroud, en het wel die ouerhuis maar nie die ouerplaas verlaat nie. "Aan elke kind van hom wat trou het hy 'n plek op sy plaas aangewys waar hy kon bou en woon. Hy wou nooit dat sy kinders van hom af weggaan nie, hy was te lief vir hulle."

Almal het hulle toegelê op veeboerdery wat hoofsaak was, dog die boerdery het meer die kleur aangeneem van selfversorgend. Wat hulle nie self kon produseer het hulle ingeswamel van rondreisende smouse.

So is daar saamgeboer dog nie in kommunistiese sin nie. Elkeen het net sy beperkte regte gehad aan hom toegesê deur die stamhoof, en as hy dit oorskry, het dit 'n geweldige rusie veroorsaak, sodat skoonseun en skoonvader soms mekaar met die geweer gedreig het, dog daarby het dit ook gebly, tot dat die Anglo-boer-oorlog aan hierdie soort boerdery 'n einde gemaak het.

Na die oorlog, waarin Abel Nel oorlede is, het die Stellenbosch University <http://scholar.sun.ac.za>

famielie weer daar vergader, maar omstandighede het intussen so verander dat dit onmoontlik was om voort te gaan soos in die verlede. Sommige lede van die familie beweer dat daar g'n testament was nie. Andere weer, dat daar wel een was met ongeveer die volgende bewoording: "Lankslewende bly in volle besit" - in dié geval weduwee Nel.

Deur toedoen van haar skoonseun Van der Skyff, is sy oorgehaal om die plaas te verkoop, met die belofte dat sy haar lewensreg daarop kan behou, en dus daar mag bly woon tot haar dood.

Die plaas 1762 morge groot is verkoop vir ± £1500. Dog hul wou nie al die geld in kontant aanneem nie, maar die helfte in kontant en die res in waarde d.w.s. beeste, skape, bokke, varke en hoenders.

Daar was egter g'n skriftelike kontrak wat Mev. Nel die lewensreg op die plaas verseker het nie, en 'n jaar nadat die koop gesluit is, is sy met haar familie in kennis gestel om die plaas te ontruim.

'n Groepie het die reg verkry om weer as bywoners te bly woon, en is eers later aangesê om te trek. Die res moes "uitspring" om plek te soek, en het die bywoners van goedgesinde bure geword. Dog eenmaal losgemaak van die anker n.l. die familie-plaas, kon hulle nie meer rustig woon, en is skaars op een plek of moes dit weer ontruim..... luiheid en traagheid is die vernaamste besware teen hulle ingebring van hul base.*

Langsamerhand het hulle almeer versprei geraak -noodgedwonge- daar hul nou nog die neiging openbaar om by voorkeur so naby mekaar te woon as moontlik, en in die verspreide toestand is die ondersoekwerk uitgevoer.

* cf. Index.

Die benaming: Abeldammer.

Die benaming Abeldammer het oorspronklik direk betrekking gehad op die bewoners van die plaas Abelsdam, en dus op Abel Nel en sy nakomelinge.

Dit is algemeen gebruiklik om mense wat in 'n sekere groep of omgewing woon, en een of ander gemenskaplike trek openbaar, met 'n kollektiewe naam te karakteriseer om hulle so-doende te onderskei van die res van die gemeenskap.

So is daar b.v. die benaming Frikkesstad ook in Bothaville distrik, so genoem na 'n stamhoof Frikkie van der Merwe en sy nakomelinge wat op 'n klein plasie langs Vaalrivier versamel het, en toe as gevolg van die vermenigvuldiging van die Frikkes -- kleinkinders genoem na oupa -- die stempel van Frikkesstad gekry het.

Laasgenoemde naam is egter meer beperk tot die plek self, alhoewel daar ook gepraat word van Frikkesstad se mense terwyl die plaasnaam Abelsdam weer die benaming van 'n groep mense geword, waardeur elke individu van die groep onderskei is van die res van die gemeenskap deur die benaming Abeldammer. Dit het dus feitlik die famielienaam geword van die hele groep b.v. Nel, van der Skyff, van Zyl, Volschenk ens. wat met die familie Nel verbonde is.

Onder huidige omstandighede het die term nog 'n verdere verruiming ondergaan, veral onder persone wat nie so goed bekend is met die Abeldammers nie. Enige persoon wat afwyk van die gewone na die orthodoxe kleeddrag, of wat opvallend handel in die sin van kinderagtig, word dan bestempel as 'n Abel of Abeldammer.

Ons merk dus dat daar 'n enger en ruimer betekenis geheg word aan die term,

In die ondersoek het ons ons slegs bepaal by die engere betekenis daarvan soos hiervoor uiteengesit, en slegs die persone besoek wat in direkte familieverband staan met die stamhoof en sy nakomelinge.

Hoofstuk 2.

Die Metode waarop te werk gegaan is.

Die taak wat gestel, was om na te spoor hoe die Abeldammers dink, voel en handel.

Aan vooropgestelde toetse kon hulle nie onderwerp word nie, en die enigste alternatief was om elkeen persoonlik op te soek, en deur persoonlike onderhoud die saak te benader.

Hierby is getrag om soveel moontlik suggestiewe vrae uit te skakel deur dit nie opsetlik as sulks te stel nie.

Ook is getrag om in die sfeer van die mense te leef soos *Kretschmer sê: "One must be perfectly familiar with the life of the simple man, the peasant and the workman and one must put oneself completely in his place, so that with one's investigations one draws out in concrete pictures his experiences in the school, in church and at the pub on Monday as much as on Sunday, far more than as a scheme of peculiarities of character. Only in this way shall we get information about the simple colourless psychic life of the average man unfolded in all its detail."

By ondersoek is gevind dat die persone nie meer so dig bymekaar woon as eers vermoed is nie, maar wel dat hulle na hul Abelsdam moes verlaat in alle rigtings getrek het.

Aanvanklik het hulle bywoners geword by eienaars van omliggende plase -- soos reeds aangetoon is in die inleiding -- vanwaar hulle spoedig weer 'n ander uitkomste moes soek. Op die vraag waarom hulle dan so rondtrek was hul antwoord in meeste gevalle: "Hoe kan ons anders as die baas ons wegja? Vir 'n witmens wat arm is, is daar teenswoordig nie meer plek op die aarde nie, maar wel vir die kaffer. 'n Rykman gee mos

*Kretschmer: "Physique and Character" Pg.3.

(Investigations into family Characterology.)

liewers vir 'n kaffee plek as vir 'n arm witmens; wat hulle liewer sal sien vrek voor hulle hom sal help."

In die verspreide toestand is elke huisgesin binne bereik afsonderlik opgespoor.

Dit verdien vermelding dat dit onmoontlik was om al die Abeldammers op te spoor daar een groep n.l. party van die van Dalens en Ludiks reeds in die nabyheid van Hoopstad op 'n plaas met die naam van "Pens en Derms" woon, en dus buite bereik val. Hulle behoort egter nie tot die afstammelinge van Abel Nel nie, maar is afstammelinge van sy bywoners. Die dogter van Nel wat getroud was met van Dalen is wel besoek. Enige van die Abeldammers woon tans in Transvaal in die distrik Bloemhof, terwyl een tak van die familie n.l. Kruis iewers in Johannesburg is, met wie hulle jare gelede reeds kontak verloor het.

Ons ondersoek het alleen gegaan oor agtien huisgesinne.

Om 'n sekere mate van eenvormigheid in gesprekke vir vergelykings -doeleindes te verseker, deur b.v. in elke geval dieselfde grond in die bespreking te dek, is vooraan 'n lys opgestel wat ook as 'n gids kon dien by die onderhoude, en is so ingerig dat uit die besprekings kon vasgestel word hoe hulle dink, voel en handel.

Die volgende is die gesigspunte aan onself gestel by die ondersoek i.v.b. met die mentaliteit van die Abeldammers

1. Om die benaming: "Abeldammer" vas te stel.
2. Om die karaktertrekke van die stamvader wyle Abel Nel na te spoor.
3. Om die boerderymetodes van die Abeldammers sorgvuldig na te gaan b.v.
 1. a) In hoeverre hulle hul toelê op die intensiewe bewerking van hulle lande, of nog vashou aan die konserwatiewe metodes van bewerking.
 - b) Tot watter mate roofbou deur hulle beoefen word

- c) Of wisselbou al by hulle bekend is.
- d) Of hulle enige bykomstige produkte produseer.
- II. Opinies van Abeldammers i.v.b. met bemesting.
- III. Die veestapel van die Abeldammers.
- IV. Hulle kennis van produseer vir die mark en be-
marking.
- V. Hulle ambisie i.v.b. met hulle boerdery.
- 4. Om na te spoor in hoeverre gewoontes van arbeidsaam-
heid by hulle aangetref word.
- 5. Om die faktore te probeer nagaan wat hulle as arbeiders beïnvloed, b.v. omgewing, klimaat ens.
- 6. Om die "woonplek vraagstuk" vanuit hulle standpunt gesien na te gaan. b.v.
 - I. Hoe hulle uit die stamplaas geraak, en versprei geraak het.
 - II. Wat hulle sal doen as hulle moet weggaan van die plase waar hulle teenwoordig woon.
 - III. Of die houding al by hulle ontwikkel het om op ander te reken vir hulp.
- 7. Om die verhouding van die Abeldammers tot geld b.v. krediet en lopende skulde, kapitaalskulde en kapitaalbeleggings na te spoor.
- 8. Om die verhoudings van die ouers tot die toekoms van hulle kinders te bepaal.
 - b.v. a) Wat die ouers as gesonde kos vir 'n ontwikkelende kind beskou.
 - b) Wat die ouers se opinies is re skool en verpligte skoolbesoek.
 - c) Wat die opinies van die ouers is omtrent 'n ambagskool, en hulle gewilligheid om hulle kinders daafheen te laat gaan, of hulle meisies huiswerk te laat doen.
 - d) Die toeruïting waarmee die ouers hulle kinders die lewe laat ingaan.

9. In hoeverre mediese bygelofies nog by hulle aangetref word.
10. Watter kennis hulle dra van sake wat buite die sfeer van boerdery val b.v. Staat, parlement ens.
11. Om na te spoor watter idees deur hulle gehuldig word i.v.b. met hul godsdiens.
Hulle voorstelling van die hemel, hel en God.
12. Om na te spoor of daar enige fataliestiese trekke by hulle aanwesig is, en in hoeverre dit in v.b. met hulle godsdiens staan.
13. Om die stamboom so volledig moontlik te kry, met die mate van ondertrouery.

Dit is duidelik dat by 'n vrye onderhoud onmoontlik is om 'n vaste vooropgestelde skema van werk te wil volg.

Ons strewe was deurgans om by die onderhoude 'n natuurlike toestand te probeer skep en behou, om also opsetlik vervalste gegewens soveel moontlik te elimineer, en tewens om g'n agterdog by die mense op te wek dat "daar dalk iets agter hierdie vrae skuil nie."

Vir die doel was ons ook armmoedig geklee om by hul die indruk te wek dat ons een van hulle gelyke is.

Die aanknopings punt vir die gesprekke is meesal gevind i.v.b. met die weersomstandighede, 'die vooruitsig vir reën ens.

Navrae na ons identiteit en die doel van ons reis is sonder uitsondering deur elke geval gestel, en hulle was blykbaar volkome tevrede met ons verklaring dat ons nog op skool is en 'n opstel moet skryf oor die boerdery van ons distrik.

Die informasie was, met uitsondering van 'n paar gevalle, voldoende om hul aan die praat te kry.

Aantekenings kon en is dan gedurende die gesprekke gemaak, soms is verbaal neergeskryf wat gesê was.

Die boerdery het deurgaans die terminus agno van ons ondersoek gevorm, en dis gevind dat ons sonder moeite enige ander punt uit onss skema daaraan kon vasknoop en afdwaal sonder dat sprekers blykbaar kon opmerk dat ons nou op ander terrein beweeg.

Waarskynlik is boerdery so deurgeweef met die res van hul denke dat sake soos kapitaal, krediet, mediese bygelofies, godsdien, opvoeding ens. maar net soveel aspekte van dieselfde saak n.l. boerdery vir hul vorm.

Terselfdertyd was dit 'n handige middel om uit te vind of daar al gewoontes van arbeidsaamheid by hulle ontwikkel het, asook die faktore wat die arbeid beïnvloed.

Daar die streek waarin hulle woon 'n graanproduserende is -- maar die grond van 'n swak gehalte, feitlik minderwaardig sonder die toediening van kunsmisstowwe -- as gevolg van rooibou -- en daarby onderhewig aan onverwagte droogtes of skade deur haelstorms, sodat die hele oes van 'n man -- feitlik sy enigste lewensbestaan -- meteens verlore kan gaan -- was die boerdery ook 'n handige middel om na te spoor of daar fatalistiese trekke by hulle aanwesig is, ook in hoeverre die houding al by hulle ontwikkel het om op ander te reken vir hulp as die 'n mislukking blyk te wees.

'n Ander handige aanknopings punt naas boerdery is gevind deur belangstelling te toon in hulle kinders. Na die getal, en die ouderdom van die kinders is verneem, asook die vordering wat hulle op skool maak. Langs die weg is nagegaan watter ideale die ouers koester vir die toekoms van hulle kinders, en wat hulle opinies is re verpligte skoolbesoek. Die gewilligheid van ouers om hulle kinders na 'n ambagskool te laat gaan, asook om die meisies huiswerk te laat doen vir ander kon in die gesprek omtrent die kinders maklik vasgestel word.

Godsdienstige opvattinge kom dikwels spontaan in die gesprek voor, en bied geleentheid om die gesprek dan maklik in daardie rigting te lei en hul voorstellings van hemel en hel te noteer.

Moeiliker was dit egter waar dit hulle direkte familie verband betref om 'n volledige uiteensetting van die stamboom te vind. Dikwels is foutiewe uiteensettings gegee, en moes broksgewyse aangevul en gerektifiseer word.

Dis opgemerk dat sodra ons met hulle op die gebied rakende hulle familieverband begin redeneer, begin hul agterdogtig word, en onwillig om te antwoord op gestelde vrae. Per geluk is toe verneem van £1200 van wyle Abel Nel wat hy sou begawe het voor sy dood en wat nog steeds soek is tenspyte van die feit dat herhaalde pogings aangewend is om dit te probeer vind. Van die geld is dan in die loop van die gesprek melding gemaak, en onmiddelik daarna is die vraag gestel wat hul sou maak as hul £60 kan kry.

Laasgenoemde bedrag is opsetlik so klein gestel om die volgende redes:

(1) Sodat dit nie bô-kant hulle bereik is nie, b.v. 'n blote lugkasteel nie.

(2) Om hulle nuuskierigheid omtrent die verborge £1200 meer gaande te maak -- sonder direkte verwagtinge by hulle op te wek -- hulle die idee te gee dat ons meer daarvan weet, en vir die doel die moontlike erfgename wil opspoor -- 'n rede miskien waarom ons onvolledige stamlys opgawes gekry het.

(3) Om te sien watter ambisie hulle het, en watter gebruik hulle van die geld sal maak.

Nadat dan gerep is van die vermiste geld, en die vraag gestel is wat hulle daarmee sal maak as hul £60 kry, is direkte vrae i.v.b. met hulle familie gestel wat dan gretig beantwoord is, met uitsondering van 'n paar huisgesinne wat van begin tot end huiwerig gebly het, en wat nie eers beweeg kan word om oor hul boerdery te gesels nie. Die onderhoud met die paar gevalle het dan feitlik die vorm van 'n verhoor aangeneem n.l. vraag en antwoord.

Die gebrek van so 'n vrye onderhoud, wat die metode van ons ondersoek uitgemaak het, is dat die vrae nie volgens 'n

definitiewe vooropgestelde skema kan afgehandel word nie, met die gevolg dat:

(1) Sekere aspekte noodwendig in die skema verwaarloos word. (2) Dat segsmanne oor sekere onderwerpe meer uitwy, terwyl hul oor ander meer terughoudend is, en deur vrae gedwing moet word om hulle opinies uit te spreek.

(3) Dat sekere punte deur segsmanne aangeroe, nie onmiddelik die aandag trek nie, en eers by werking van die materiaal word gevind dat meer informasie op die punt wenslik sou wees, wat dan onmoontlik deur herhaling aan te vul is.

(4) Dat deur die onbekendheid met die persone 'n onderhoud van drie tot ses uur veels te kort is om 'n volkome insig in hulle denke, gevoelens en handeling te kry.

As 'n kontrole middel is die hulp van die bure van die Abeldammers ingeroep.* In sommige gevalle is dit met sukses gedoen, maar daar was ook persone o.a. 'n onderwyser by wie van die Abeldammer kinders op skool is, wat beweer dat hy "nood met die mense in aanraking kom nie."

Die persone by wie informasie aangaande dié mense ingewin is, is ou gevestigde inwoners in die distrik, en waarvan sommige tans welgestelde boere is, wat eerstehandse kennis dra van die Abeldammers.

* cf. Indeks.

Hoofstuk 111.

Karaktertrekke van die Stamvader wyle Abel Nel.

Dit is moeilik om 'n juiste beeld te vorm van Abel Nel oorlede [†]-1901 in die Konsentrasie-Kamp op Kroonstad; daar die getuinis van persone, self van sy eie kinders mekaar op verskillende punte weerspreek.

Wat verstaan is dat hy baie konserwatief van geaardheid was, met 'n lae lewensstandaard. Hierop later ingegaan.

1. Nie-Nomadies van geaardheid.

D

Dat hy nie baie sterk nomadies van geaardheid was nie bewys die feit dat hy hom gevestig het op 'n plaas 1728 morge groot, onder die republiek van die O.V.S. en dat hy daarop bly woon het tot die uitbreek van die Anglo-boer.oorlog.

Die eienskap is uitstaande veral as ons in aanmerking neem dat hond~~er~~as van sy tydgenote gedurig van staanplek verwissel het, hulle toegelê het op jag as 'n middel van bestaan of 'n lewensbestaan gemaak het deur transportry na die diamant of goudvelde op Kimberley of Johannesburg respektiewelik.

Aan transportry het hy nie deel geneem nie, en op ja as die uitsluitlike middel van bestaan het hy hom nie toegelê nie.

2. Gebrek aan ondernemingsgees.

As ons aanneem dat Kimberley en Johannesburg die ver naamste twee markte in die laaste kwart van die 19de eeu was, asook dat die winsgewenste onderneming van die tyd transportry en die bemarking van jou eieprodukte was, dan kom ons onwillekeurig voor die vraag te staan: Waarom sou Abel Nel nie ook

deelgeneem het aan transportry en aan die bemerking van sy produkte in plaas van afhanklik te wees van smouse en spekulateurs?

Verskillende moontlike verklarings doen sig hier voor:

- (a) Dit kan wees as gevolg van 'n gebrek aan die nodige kennis om produkte te bemark.
- (b) Vrees vir die onbekende.
- (c) Gebrek aan ondernemingsgees wat albei bogenoemde faktore insluit, en wat die waarskynlikste oorsaak is waarom hy sy kanse om baie geld te maak laat verby gaan het.

Wat wel moontlik is, is dat daar g'n behoefte by hom bestaan het om sy vee self te bemark nie, daar die spekulateurs dit altyd gretig gekoop het, en die smouse hom in die nodige huislike behoeftes voorsien het. Van sy bure kon en het hy waarskynlik verneem watter verliese hy ly deur sy vee nie self te bemark nie, maar die gerief om tuis van die hand te sit, en daar die geld te ontvang, die gevaar van rowers ++ taamlik algemeen destyds in Kimberley en Johannesburg -- en moontlike verliese vry te spring, was blykbaar voldoende kompensasie deur hom geag.

3. Agterdogtig en wantrouig van aard.

Dat hy agterdogtig van aard was wat moontlik aan die abnormale gegrens het meen ons te konkludeer uit die volgende bewerings van sy skoonkinders en ander persone * wat met hom goed bekend was.

"As jy hom 'n sikspens skuld en jy wil hom 'n £5 noot gee sou hy dit nie neem nie -- hy het g'n papiergeld vertrou nie."

"Al is jy 'n rykman en jy wil iets by hom koop vir 'n shilling op uitstel tot môre sou jy dit nie kry nie."

"Hy het g'n gebruik van 'n bank gemaak nie £1200 het hy self gebêre."

Die geld is deur hom begrawe gedurende die Anglo-

boer-oorlog. Niemand het hy meegeneem toe hy dit begrawe het het nie, "hy het niemand vertrou nie." en daar hy in die konsentrasie-kamp oorlede is, is dit nooit weer gekry nie.

Sy wantroue in papiergeld kan bes verklaar word uit die tydsomstandighede waarin hy geleef het.

In die O.V.S. en Transvaal begin die waarde van papiergeld daal vanaf 1865.

Dit was papiergeld deur die regering uitgegee en genoem "Blue Backs," en was nie inwisselbaar nie. Die papier pond depressieer later selfs tot 11/- en 12/-, hoewel dit vanaf 1869 weer begin styg en in 1872 weer op goud was.*

4. Sy onversadigde drang na geld.

Die besit van geld was vir hom einddoel en nie 'n middel tot 'n doel; want anders sou hy dit vir 'n doel aangewend het.

Onder normale omstandighede vind ons dat mense ideale koester en hulle lewenswyse so inrig dat die gekoesterde ideale uiteindelik werklikhede kan word.

By hom egter skyn daar 'n gebrek aan idealisme te wees in sover hy slegs die kapitaal op konserwatiewe wyse accumuleer het, en dit nie vir verdere doeleindes aangewend het nie b.v. verbetering en verfraaiing van sy plaas, verbetering van sy veestapel, aankoop van grond of die belegging daarvan in een of ander onderneming wat ook die estetiese sy van sy sielelewe kon bevredig. Die besit van geld om geld self skyn sy grootste ideaal te wees, want "hy wou nie eers van 'n sikspens afstand doen aan sy vrou om koffie mee te koop. As dit nie geruil kan word nie, moes sy daarsonder bly."

Ruilmiddels het dus vir hom nie dieselfde waarde gehad as kontant geld nie.

Tot 'n sekere mate moet gebrek aan ontwikkeling, onbekendheid met die maatskaplike samestelling en eise van die

* Arndt: "Banking & Currency Development in S.A.,
pg 71 ev pg 100 ev.

sosiale lewe, daarvoor blameer word, dog wat die verdere oorsaak vir die skewe ontwikkeling was, waarvan ons enkele trekke hiervoor genoem het, kan ongelukkig nie nagespoor word nie.

5. Sy behoefte aan sosiale verkeer.

Verwag sou word dat 'n persoon wat die karaktertrekke van Nel openbaar homself ongewens in die samelewe sou maak. en dat hy homself derhalwe sou onttrek.

Soos reeds in die inleiding aangetoon vestig hy hom nie langs 'n rivier nie soos die gebruik in die tyd was nie, maar wel langs Sandspruit ± 12 myl vanwaar dit in Vaalrivier loop. Sy naaste buurman was toe ongeveer dieselfde afstandie van hom verwyder. Die grond was daar egter baie vrugbaar, water, weiveld en wild was volop, en koring vir verbruik is daar produseer.

Die handelswyse om hom daar te vestig en nie langs 'n rivier nie waar die streek digter bewoon was, kan dus nie dien as 'n bewys dat hy homself wou onttrek van die samelewe.

Dat daar wel 'n behoefte aan sosiale verkeer by hom aanwesig was, blyk uit die feit dat hy aan bywoners van Dales, Brits e.a. plek gegee het.

Mnr. Heyman * beweer dat: "Toe dié mense, van Dale e.a. hier ingetrek het as bywoners van Nel, was hulle nie te arm om self grond te koop nie. Die streek was egter nog so dun bevolk, dat grondeienaars maar graag aan ander trekkers woonplek gegee het om self nie so afgesonder te wees nie, al was die grondeienaars ook nie so seker van die volkome Europese afkoms van hulle bywoners nie. Op die manier het van die bywoners van Nel "witmense geword."

Mnr. J. Myburgh ** bevestig die verklaring van mnr.

* cf. Index.

** cf. Index.

Heyman en beweer verder: "Ou van Dale het voor die oorlog nie witmense gegroet (met die hand, en vice versa). In die Engelse oorlog het hy geleer om mense te groet, en na die oorlog was hy mak. "Ou van Rensburg sê my " -- aldus mnr. Myburgh -- "Ek sou hom nie met die hand groet nie, maar in die Engelse oorlog het hy my lewe gered. Die ander burgers het weggeja, maar hy het by my gebly toe my ou merretjie nie wou staan nie."

Dat Nel dus 'n behoefte aan sosiale verkeer gehad het blyk daaruit dat hy plek aan die bywoners gee, wie se sosiale status laer as syne is, sodat hy as 'n hoof oor hulle kon wees.

Sy kinders trou met die kinders van sy bywoners, sonder dat hy dit verhinder, en aan elkeen wat trou wys hy 'n plek aan op sy grond waar hy kan bou en woon. "Hy was te lief vir sy kinders en wou nooit gehad het dat hulle van hom moes weggaan nie."

Die vraag is nou hoe moet ons die liefde interpreteer

Dit was bepaald nie 'n gesonde "liefde" nie wat genik is op die welsyn van sy kroos. Ongetwyfeld het dit 'n aangename gevoel by hom gewek om hoof te wees van 'n plaas met soveel ondergeskiktes, wat sy wil sonder teenstand uitvoer. Dit het sy strewe om homself te handhaaf, en om 'n magsposisie te beklee volkome bevredig. By die lig, kan ons ook begryp waarom hy al die geld vergaar het n.l. as 'n middel om gesag af te dwing, dog hy het blykbaar nie die bekwaamheid besit om die geld as 'n middel aan te wend om sy doel te verwesenlik nie.

Die teenwoordigheid van sy kinders en bywoners op die plaas het bepaald ook die gevoel van sy eie veiligheid versterk. Dat hy niemand van hulle vertrou het nie word bewys deur die feit dat hy nie een van hulle meegeneem het toe hy die geld gaan versteek het nie, of een van hulle van die plek verwittig het nie.

6. In hoeverre hy sy kinders streng behandel het.

Dat hy straf op sy kinders was, en alle teenstand met ysterhand onderdruk het, word beweer deur sommige van die onder-

-vraagde persone. Andere weer beweer presies die teenoorge-stelde, en sê dat hy sag van geaardheid was en baie lief vir sy kinders.

Die skoonseun van Nel, mnr. L. van der Skyff beweer die volgende: "Hy was 'n vloek, hy en ek het mekaar meer as eenmaal met die geweer gedreig. Ek is self 'n koppige kêrel. Ons het almal op sy grond gewoon, maar almal het maar net hulle sekere regte gehad en as 'n dier daar oorgaan is daar oorlog. Hy was egter 'n man van sy woord. Sy ou vrou was sag van geaardheid."

Daar is ook 'n kontradiksie in hulle getuienisse oor die toesluit van kos. So beweer mev. Mienie: "Alles het hy toegesluit, hy was vrotryk. Elke oggend het hy die kamer oopgesluit en die kos vir die dag uitgehaal en aan ouma gegee om gaar te maak." Mev. van Dale weer beweer: "Hy het nooit goed toegesluit nie want watter ouer sal dan goed vir sy kinders toesluit?"

Die meerderheid van die ondervraagde persone bevestig egter die getuienis van mev. Mienie, wat dan waarskynlik ook juis is.

Dat hy sy kinders wat trou elk 'n woonplekkie op sy plaas aangewys het en nie wou toelaat dat hulle weggaan nie-- omdat hy hulle so lief gehad het-- toon 'n gebrek aan insig in hulle werklike heil, en is 'n openbaring van egoïsme.

Die kinders het van hulle kant ook verkies om daar te bly, tenspyte van die feit dat party van die skoonseuns hom 'n vloek' genoem het.

Een van die skoonseuns L. van der Skyff het 'n betrekking as polisieman in Johannesburg aanvaar onder die ou Republikeinse regering, maar was verplig om dit neer te lê omdat "my vrou nie meer daar wou bly, en te veel na haar mense verlang het."

7. Sy Lewensstandaard.

Dit is reeds uit voorafgaande beskrywing aangetoon dat dit besonder laag was.

Oor die algemeen het die manse voor die Anglo-boer-oorlog in die omgewing in betreklik primitiewe huise -- hartbeeshuisies -- gewoon, dog syne moes bepaald in die ooglopend gewees het daar sy beter gestelde broer wat hom kom besoek het, gemeen het dat hy in die groot ste armoede verkeer.

'n Huis was vir hom bloot 'n skuilplek teen die elemente van die natuur. Daar skyn g'n estetiese behoefte by hom aanwesig te wees nie, en dus het hy ook geen gemis in daardie opsig gehad nie.

Vergelyk ons hiermee die huise van sy nageslag deur hul self vir hulself gebou, dan vind ons dat ook verskeie eenvertrek krotjies waar die hele familie 'n onderkome het, sonder dat daar self vir 'n kombuis of kookplek voorsiening gemaak is. In hul geval tree 'n ander faktor egter in n.l. dat hulle bywoners is, en enige oomblik aangesê kan word om te trek. In sy geval egter waar hy 'n eie plaas had, en hom na alle skyn permanent daarop wou vestig, is dit moeilik om 'n ander verklaring vir sy agteraf houding te vind, anders as dat hy g'n behoefte aan 'n gerieflike en sierlike woning gehad het nie.

Sy boerdery en huishouding was ingerig op die selfversorgende sisteem. Sy skoene en klere is soveel moontlik tuis deur homself vervaardig van velle. Sy voedsel het hy self produseer, behalwe koffie en suiker, en eersgenoemde is dikwels vervang deur gebrande mielies en semels, en suiker is maar selde gebruik. Soos reeds vroeër aangetoon het hy nie 'n sikspens in kontant wou uitgee vir koffie, en het dit alleen geneem as dit geruil kan word vir produkte.

Bulle en ramme het hy self geteel van 'n minderwaardige stapel. Hy het g'n besef gehad dat sy veestapel deur inteling heeltemal versleg nie. Maar soos reeds aangetoon kan

dit wees dat kwantiteit in die tyd meer getel het as kwaliteit.

Samevatting,

Uit die voorafgaande beskrywing meen ons dat ons met reg kan aflei dat Abel Nel nie-nomadies van geaardheid was. Dat hy 'n gebrek aan ondernemingsgees openbaar het, en 'n vrees vir die onbekende.

Dat hy 'n onversadigde honger na geld gehad het, wantrouig van geaardheid was, dog nie te min 'n behoefte aan sosiale verkeer gehad het, persone oor wie hy kan baasspeel, en deur wie se teenwoordigheid hy 'n mate van veiligheid kan geniet.

Verder dat hy streng teenoor sy kinders opgetree het onder die dekmantel van liefde, en dat hulle gewillig onder hom gebuig het, behalwe waneer hy uitvalle met hulle gehad het, dan het hulle mekaar met die geweer gedreig.

Sy boerdery was primitief, dog het blykbaar nie afgesteek by die tyd waarin hy geleef het nie, daar hy bekend was as 'n voorboer.

Nader kan ons hom kwalifiseer as 'n magstiepe, by wie die vergaderinstink dominerend was.

Hoofstuk IV.Die Boerdery-metodes van die Abeldammers
as weerspieëling van hul mentaliteit.

Die Abeldammers behoort sonder uitsondering tot die groep van ongeskoolde arbeiders. Gevolglik het hulle ook sonder uitsondering hulle toevlug tot boerdery geneem behalwe in sekere gevalle waar persone wel tydelik 'n ander beroep gevolg het b.v. Een was tydelik polisie-man, een tydelik veewagter van 'n dorp Christiana in Transvaal, 'n paar het gedelf vir diamante, en 'n paar het tydelik op die spoor gewerk toe die spoor tussen Bothaville en Bultfontein in aanbou was, dog almal het weer op die end tot boerdery teruggekeer.

Die vraag ontstaan dan: "Is boerdery meer winsgewend as die ander beroepe? Of gee dit minder werk? Of is daar moontlik ander faktore wat hulle genoop het om 'n vaste betrekking vaarwel te sê, en terug te val op boerdery: b.v. die roetine lewe wat enige beroep meebring?"

Om die vrae te beantwoord was dit noodsaaklik om 'n deeglike ondersoek in te stel i.v.b. met hulle boerdery om uit te vind wat die gehalte en omvang daafvan is, hulle kennis aangaande intensiewe bewerking van grond, b.v. bemesting, die bemaking van hulle produkte, en die vooruitsigte wat hulle het en ideale wat hulle koester daafmee.

Die aard en omvang van die Abeldammers
se boerdery.

Die aard en omvang van hulle boerdery kan vasgestel word op:

- (1) 'n Hoofstrewer om n.l. uit mielies se verbou 'n lewensbestaan te maak.
- (2) 'n Ondergeskikte strewer n.l. om deur die aanhou van pluimvee b.v. hoenders, eende ens. -- wat maar beperkte

getalletjies aanneem, soos ui die grafiek pg. sal blyk -- hul toevlug te neem indien die mielie-oes hulle in die steek laat.

Selfs in goeie jare vorm pluimvee 'n bron van inkomste, waarmee hulle in hul huislike behoeftes voorsien.

Behalwe in een geval lê almal hulle toe op die verbou van mielies.

Daaruit bestaan hulle vernaamste kos. Praat hulle van hul oes dan is dit altyd in die term van: "Ons kos wen" of "nie eers ons kos gewen nie" of "ons leef somar so van die mielies" of "ons het geelmielies eerste gesaai, omdat kos so skaars is, en hulle is tog eerste ryp."

Uit bygaande grafiek pg sal hulle besitting en inkomste per jaar duidelik afgelei kan word.

Gemiddeld is daar 2.9 sak per persoon, per span, per seisoen verbou, waaruit elke persoon gemiddeld 44 sakke geoes het, of 15.1 sak, per sak gesaai.

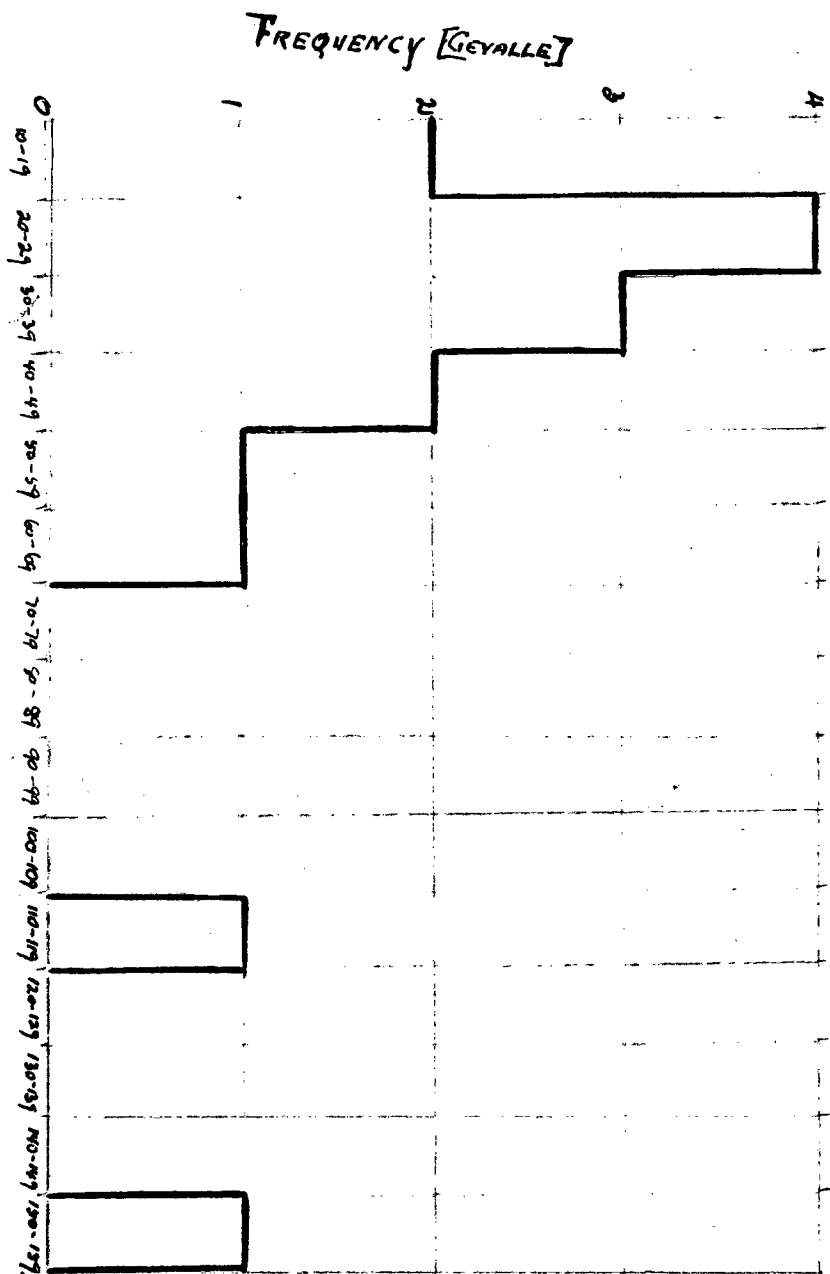
Neem ons die oes van die drie grondbesitters weg wat tesame 286 sakke bedra, dan is die gemiddelde oes van die res $33\frac{1}{3}$ sak per jaar of gemiddeld 10.7 sak per sak gesaai.

Alhoewel die syfers slegs verteenwoordigend 1931 is, wat 'n normale jaar was in die streek wat reënval en oes oor die algemeen betref, kan dit sonder twyfel aangeneem word dat dit 'n weerspieëling is van hulle gemiddelde oes per jaar onder normale omstandighede.

Van die oes soos hierbo aangegee moet hulle nog $\frac{1}{3}$ afgee aan die eienaars op wie se grond hulle woon en saai.

Vergelyk ons die gemiddelde opbrengs per sak saad verbou deur die Abeldammers met die gemiddelde opbrengs van ander persone in die streek wie hulle lande dubbeld ploeg -- winterbraak -- kunsmis in die vorm van superfosfaat toedien in die hoeveelheid van een ton per sak saad verbou, en wie hulle lande verder bewerk deur te eg en te skoffel, waardeur die voggehalte van die grond bewaard en die groeikrag bevorder word, dan vind

Diagram wat die melle-oes van die Abeldammers vir 1931 aantoon.

Oes vir 1931 bereken in soke van 203 l/s gewig.

WILLES.

LEVENDE HAVE.

Aantal sakte mities p.j.	Aantal sak lende: ge-eg #1 van 200lbs geskot. = 2. p.j.	Aantal sak Gee 33.3, van 200lbs van oes a/es huur
1. 0	0	--
2. 3	0	10
3. 3	0	25
4. +3	0	60
5. +3	0	36
6. 2	0	12
7. 0	+3 1/2	40
8. +2 1/2	0	40
9. 0	3 1/2	150
10. 0	1 1/2	22
11. 3	0	114
12. 3	0	30
13. 3 1/2	0	onbekend
14. +3	0	33
15. 5	0	20
16. 3	0	20
17. onbekd.	onbekend	ja
18. 1	0	50
19. 4 3/4	0	662
20. 1	1	ja
21. 82 1/2		ja

Donkies	Beeste	Skepe	Hoenders	Inkoste	Diverse	Waste	Algemene
--	0	2	'n paar	£1 p.m.	10/-pm	0	Skaapwaeter
1span	0	0	41		£10 p.m.	0	Rv transport
1span	6	6	+35			0	
1span	6	+30	+20			0	
1span	22	+35	+20			0	
1span	0	18	9			0	
1span	1span	+50	+20			0	
1span	1span	20	+20			0	
1span	1span	300	+25			0	Seun van G. 10
1span	1span	saam	+35			0	600m Elensaar.
1span	1span	+200	+40			253m	Elensaar.
1span	1span	80	+15			0	
1span	1span	30	200	onbekd.		300m	Grond landbont
23	+23	24				0	-sisteen geko
1span	65	+20				0	
1span	0	+25				0	
1span	1span	onbekd	onbekd			0	
1span	1span	20	11			0	
1span	1span	+850	+360			853m	=ges. Totale.

*1 span= 12 tot 16 diere. ** Werk saam. *** Nie direk ver-

gevalle 1, 13, 17 is buite die berekening gelet
m= more

Totaal gevalle=

ons dat hulle gemiddelde opbrengs ongeveer 100 sakke per sak saad verbou, bedra.

Dit is 'n bewys dat die boerdery van die Abeldammers vër tekort skiet.

Die oorsaak is sover moontlik nagegaan waarom hulle opbrengste so swak vergelyk met die van ander mielie produseerders.

Dit was duidelik opvallend dat hulle hul nie aangepas het by die veranderde landbou metodes wat in dielooptydin swang gekom het nie, maar dat hulle nog steeds getrag het om langs die weg van die minste weerstand -- arbeid en koste -- 'n oes in te samel ongeveer op dieselfde metode as wat 1900 gebesig is.

Die land is eenkeer per jaar geploeg, die mielies met die hand gesaai en oorgelaat aan die natuur om die res te doen. Die metode word deur 80% van die ondervraagde Abeldammers nog beoefen.

Wanneer die mielies afgeoes is word dit tuis deur 50% van die gevalle nog met stokke afgeslaan i.p.v. van 'n dorsmasjien gebruik te maak.

"Dit betaal nie om vir so 'n bietjie mielies 'n masjien te gaan haal nie." Of "dit spaar ons die dorsgeld," word as die vernaamste redes aangegee waarom nie van 'n masjien gebruik gemaak word nie.

A. 1. Intensiewe bewrking van lande -- wisselbou -- produseer van bykomstige produkte.

Soos reeds aangetoon ploeg en saai 80% van die gevalle hulle lande, en laat dit aan die natuur oor om die res te doen.

20% van die gevalle maak gebruik van 'n planter om hulle mielies te plant.

Van die 20% hierbo genoemgebruik $13\frac{1}{3}$ 'n bietjie super-fosfaat bemesting t.w. $13\frac{1}{2}$ sak vir 7 sakke saad deur hul te-

saam verbou, d.w.s. \pm 2 sakke bemesting vir elke sak saad verbou, waar \pm 10 sakke bemesting vir elke sak saad wat verbou word die vereiste hoeveelheid is om die beste resultate te lewer.

Slegs $6\frac{2}{3}\%$ van die gevalle ploeg hul land dubbeld d.w.s. in die winter en dan weer in die somer wanneer dit geplant of gesaai word.

In g'n enkele geval is die lande geskoffel nie.

In $26\frac{2}{3}\%$ van die gevalle is dit ge-ëg. Maar in g'n enkele geval is die lande beide dubbeld geploeg, geskoffel en ge-ëg nie.

Die oorsake waarom die lande nie bewerk word nie blyk uit die volgende:

Geval 2. " Skoffel kan ek nie omdat ek my mielies saai, en ek eg nie, anders waai al my mielies weg. Dis ook nie nodig om te eg nie, dis net onnodige werk, want die lande is skoon."

Geval 3. "Ek saai nog my mielies. Ek kannie krediet kry om 'n planter te koop nie, en niemand wil vir my borgstaan. Daarby is ek ook te bang vir skuld. Ek eg en skoffel nie my lande nie, dit haal te veel mielies uit, en dan waai die lande ook. Daar is nie 'n plan om waai-lande te keer dat hulle nie verder verwaai nie. Die wind is die Heere se werk, en mens moet maar so toesien. As mens lande eg waai dit meer."

Geval 4. "Ek saai my mielies, en het ook 3 sakke kunsmis vanjaar gesaai." "Hoeveel mielies het u vanjaar gesaai?" "Ek weet nie, want as ons 'n sak oopmaak saai ons daaruit, eet daaruit, en gee die goed (pluimvee) daaruit kos. Ek eg nie, want as ek eg dan waai dit weg. Ek het g'n plan om waaiery te keer nie."

Geval 5. "Ek eg nie, as ek eg waai dit weg. Ek het nog nie ander boerdery as mielie-saaiery probeer nie, maar ek weet dit help nie." "Waarom maak jy nie tuin nie?" "Jy sukkel jou dood maar dit help niks, want jy moet dit

natgooi, en dis te veel moeite. In nou se jare kan jy nie meer sê jy sal met een span osse 'n plaas betaal nie."

Geval 6. "Mense wat sê dat land wegwaai as jy dit eg, lieg! Hulle is net te lui." "Eg u?" "Nee ek het nie 'n eg nie, en as ek een wil leen dan wil almal eg. Ek plant bietjie groente en maak dit uit 'n put nat."

Geval 7 & 8. Saai nog hulle lande en gebruik 7sake kunsmis. "Ek eg en skoffel nie, want as mens eg dan waai jou mielies net weg."

"Wat gaan vanjaar van u word as u niks wen nie?" "Hael kan ons nie keer nie, en reent kam ons nie maak nie, wat die Here doet is welgedaan."

Geval 9. "Ek ploë my lande vir twee jaar alreeds dubbeld elke jaar. Voor die tyd het ek nooit dubbeld geploë nie, toe het ek nog nie slim geword nie. Ek eg my lande maar skoffel nie, omdat ek nie geld het om 'n skoffel te koop nie. Ek plant my mielies."

Geval 10. "Ek plant my mielies (oos 22 sakke) My osse is maer daarom het ek nie so baie geploë nie, maar my seun -- geval 9, woon op vader, geval 10 se grond -- het baie gewen, 150 sakke. Hy is 'n gelukkige kêrel met saaiery. Hy braak sy lande maar ek nie, nee man, my osse is te maer. Ek eg nie, en skoffel ook nie, dis nie nodig nie."

Let wel, geval 9 en 10 woon op dieselfde plaas, hulle osse het dieselfde weiding, hulle ploeg dieselfde kwaliteit grond, maar tog beweer geval 10 nog dat sy osse te maer was om te ploeg, en noem hy sy seun wat 'n goeie oes maak 'n gelukkige kêrel.

Geval 11. "Vir sulke groot lande -- 3 sakke saad -- het mens jou hande te vol om te eg en te skoffel." Doen dus geen van beide. "Skoffel is ook nadelig vir die mielies, hulle verdroë dan te gou."

Geval 12. "Die lande waai as dit geeg word. Ek saai nog my mielies, daarom kon ek nie skoffel nie. Ek het

ook nie 'n skoffel nie."

Geval 13. "Ek wil nie op my eie grond ploë solank ek by 'n ander om $\frac{1}{3}$ kan ploë nie, want grond ploë uit -- d.w. s. verminder in draagkrag -- ek eg nie, want lande waai weg as dit geeg word."

Geval 14. "Ek eg mie en skoffel nie, want lande waai weg as ek eg."

Geval 15. "Ek eg my lande, maar skoffel dit nie, want ek het nie 'n skoffel nie, en die mense wat skoffels het wil my nie help nie." Let wel, hier is 'n kontradiksie, want genoemde geval saai sy mielies en dis ipso facto onmoontlik om sulke lande met 'n skoffelploeg te bewerk.

Geval 16. "Ek saai my mielies, want die planter wat ek het is beneuk en wil nie werk nie. Ek wil my 'n een-voor planter koop en dit agter die ploeg bind want dis dan minder moeite, maar ek het nie geld nie. Ek eg nie my lande nie, en skoffel dit ook nie."

Geval 17. "Ek bewerk nie my lande nie, ek is te oud daarvoor en het nie hulp nie. My mielies saai ek."

Geval 18. "Ek saai my mielies. Ek moet eg want hier is so baie onkruit, as ek nie eg nie kry ek niks. Ek het g'n ander plan om iets te maak nie, en moet maar so sit en kyk wat van die mielletjies word. Ek skoffel nie."

Kort verduideliking van term "waai."

Voor ons die oorsake wat aangegee word waarom lande nie bewerk word nie, behandel, is dit wenslik dat ons eers die term "waailand" verduidelik daar dit nie orals bekend sal wees nie.

Die streek waarin die Abeldammers woon is buitengewoon sanderig. Sodra die grond halfdroog omgeploë word maal dit snuif, d.w.s. dis fyn, en sodra die wind daaroor waai, waai die hele land gelyk en alle plante wat daarop is word beskadig deur die aandrywende sandkorreltjies. Die N.W. anti-passaat

winde en cycloniese storms is besonder algemeen gedurende die ploegtyd Desember-Januarie maande in die deel, sodat dit nie 'n buitengewone verskynsel is dat baie skade op die wyse aangerig word nie. Maar dis alleen wanneer grond halfdroog omgeploeg word nie dat lande aan waai blootgestel word nie. Sodra dit reent kry, veral 'n stortreent of haelstorm, wat baie algemeen voorkom in die deel, reent die geploegde land gelyk, en was die fyn kwarta of sandkorreltjies uit, wat dan 'n nog dun lagie bo die nog fyner ondergrond vorm.

By die eerste stormwind word die kwarts dan teen die jong mielieplante aangedryf, wat so 'n geploegde land spoedig in 'n sandvlakte kan laat verander, met niks daarop wat die intensiteit van die wind enigsins kan breek nie. Die gevolg is dat die plante heeltemal doodgewaai word.

Boere wat hulle besonder toelê op saaiery het pogings aangewend om die doodwaai van hul plante te voorkom. Daarin het hulle tot 'n groot mate geslaag.

(1) Deur alleen te ploeg terwyl die grond goed nat is.

(2) Na elke groot reent wat die kwarts uitwas die egge oor die land te laat gaan wat die uitgewaste kwarts dan weer met die ondergrond meng, en die land nie so gelyk laat dit dit somar met die eerste wind verwaai nie.

(3). Om so spoedig moontlik die skoffels deur die land te laat gaan, wat 'n verdere beskerming teen die wind is.

(4). Om deur die toevoeging van voldoende kunsmis by die beplanting van die saad, die plant in staat te stel om vinnig te groei en so "die wind voor te kom." Sodra die plant tussen 12" en 18" hoog is, bedek hul reeds die lande en is die gevaar vir verwaai verby.

Nou is dit duidelik uit die bewerking van die lande van die Abeldammers hiervoor beskrywe dat hulle hul nog nie aangepas het aan veranderde omstandighede en dat hulle nog steeds hulle lande bebou op die konserwatiewe wyse soos hul van

hul ouers geleer het.

Die oorsake wat hulle aangee waarom hulle nie hul lande bewerk nie, kan as volg opgesom word:

(1) Omdat dit nie nodig is om te eg en te skoffel nie, want die lande is skoon.

(2). Omdat die lande waai as dit ge-eg word.

(3). Omdat hul die nodige implemente nie besit of kan bekostig om hul lande te bewerk nie. Ander mense wat die implemente privaat besit, wil hulle nie help nie.

Dit is duidelik dat daar by hulle deurgans 'n gebrek is aan ingig in die waarde van bewerking van lande.

"Die lande is skoon daarom is dit nie nodig om te eg of te skoffel nie."

Die waarde van eg om die voggehalte in die grond te hou en die groeikrag van die plant te bevorder, het nog nooit in hul bewussyn deurgedring nie, vandaar die gedagte: "Reent kan ons nie maak nie, wat die Here doet is welgedaan."

Op dieselfde wyse staan hulle radeloos teenoor wind en waai-lande. "Daar is g'n plan om waai-lande te keer nie, mens moet maar so toesien."

Die idee dat lande meer waai as dit ge-eg word is 'n idee waarom hulle vashou, blykbaar sonder dat dit d eur hul op proef gestel is. G'n poging word aangewend om waai te voorkom nie, "mens moet maar so toesien."

As iemand 'n goeie oes maak deur dubbeld te ploeg en te eg, dan is dit maar "omdat hy 'n gelukkige kêrel met saaiery is."

In die geval waar dit ontken is dat eg, lande laat waai, het die persoon self nie gebruik gemaak van die geleentheid om te eg nie. Sy rede daarvoor is: "As ek wil eg, dan wil almal eg, en kan ek nie 'n eg te leen kry nie."

Wat die skoffel van lande betref geld ongeveer dieselfde gedagtes.

"Dis nie nodig nie, want die lande is skoon." "Dis

net onnodige werk." "Ons het nie 'n skoffel nie, en ook nie geld om een te koop."

Let wel, in die meeste gevalle is die mielies gesaai wat die gebruik van 'n skoffelploeg onmoontlik maak. Tenspyte hiervan is die gedagte tog geopper: "Die mense wat skoffels het wil ons nie help nie."

Die psychologiese waarom die lande nie bewerk is nie, is waarskynlik die volgende:

- (1). Gebrek aan insig van die waarde om lande te bewerk.
- (2). 'n Traagheid om hulle volle tyd en kragte te wy aan die intensiewe bewerking van hulle lande. dit kan wees:
 - (a). As gevolg van 'n fiesiese gebrek b.v. dat die nodige energie by hulle ontbreek, of
 - (b). 'n Psychiese faktor mag hier 'n rol speel n.l. dat hulle nie kan aanpas by veranderde omstandighede en dat hul nog wil boer op die konserwatiewe wyse van hulle vooroers.
 - (c). Gewoontes van arbeidsaamheid het ook nog nie by hulle ontwikkel -- hierop word later breedvoerig ingegaan.
- (3). Vrees vir skuld, asook 'n gebrek aan krediet om die nodige implemente wat vereis word vir die intensiewe bewerking van die land, aan te koop.

11. Roofbou.

Roofbou word deurgans nog beoefen behalwe in die geval van drie gevalle wat klein hoeveelhede bemestingstowwe toedien. Die lande word jaar na jaar geploeg en uitgeput, sonder dat groeikragstowwe teruggeplaas word.

111. Wisselbou.

Wisselbou word hoegenaamd nie deur hulle beoefen nie, daar hulle behalwe mielies slegs 'n bietjie kafferkoring saai. Teenoor die begrip wisselbou staan hulle heeltemal vreemd.

IV. Bykomende produkte.

Elkeen produseer 'n bietjie boontjies, pampoene, waatlemoene vir eie gebruik, en dit word dus nie op die mark geplaas nie.

V. Groente tuine.

Groente tuine is 'n uitsondering, en waar dit aange-tref word vorm dit 'n karikatuur. Geval een spog met sy groentetuin. Op my vraag of hy groente verkoop was sy antwoord: "Dit betaal nie, te veel mense verkoop groente." Sy appels eet hy liewer op as om dit vir 5/- per 100 te verkoop. Op versoek gaan hy my die tuin wys: 'n Paar rye boontjies, enige pampoenstoele, 'n klein bedding beet plantjies was die hele tuin. Hy wil in die tuin spit, maar vind die grond te droog, hy lei dit nat, probeer toe weer en vorder goed. Na hy ongeveer 'n jaart in die vierkant gespuit het smyt hy die graaf neer met die woorde: "Nou is dit weer te d-nat, ek sal maar later spit." Hy het tot sy beskikking 'n fontein waaronder hy kan werk, wat so sterk is: "dat dit dag en nag loop," nie te min neem sy tuin die miniatuur aan, en voel hy daar trots op.

Geval 5. "Groente is goeie kos vir 'n kind, maar wat help dit hier is niks." "Waarom maak u nie tuin nie?" "Jy sukkel jou doodemaar dit help niks want jy moet dit natgooi en dis te veel moeite."

Geval 6. "Ek plant bietjie groente en skep water uit die put om dit nat te maak, dis omdat ons nie groente kry dat ons so sieklik is."

Geval 14. "Ek maak nie groentetuin nie, want dit waai tog alles weg." "Het u al probeer?" "Nee nog nie!"

Voorafgaande is 'n paar gevalle van gedagtes uitgespreek deur die Abeldammers aangaande die verbou van groente.

Al die gevalle waar die opinie omtrent die verbou van groente verneem is, kan teruggevoer word tot 'n gebrek aan ondernemingsgees en deursettingsvermoë.

Geval 1. is gou moeg, die grond is eers te droog en

dan weer te nat. Hy soek verskonings om die werk te kan ontduik.

Geval 5. Vind dit te veel moeite om groente nat te maak.

Geval 4. Maak nie groentetuin nie, want dit sal tog alles wegwaai.

Dit is opmerklik dat hulle opinies uitspreek met 'n sekerheid, sonder dat hulle die geldigheid daarvan op proef gestel het.

Die gebrek by die Abeldammers om nie te volhard in 'n werk wat hulle aanpak nie, word ook bevestig deur persone by wie hulle in diens was.*

B. Opinies van Abeldammers i.v.b. met bemesting.

Dit is ongeveer maar sedert die afgelope tien jare dat mielie-boere van die Bothaville distrik, die waarde van bemesting deur middel van superfosfaat begin insien en toepas het. Eers is dit deur enkele op klein skaal gedoen, en die resultate daardeur behaal was so bevredigend, dat toe hierdie ondersoek ingestel is, 'n groot presentasie van die boere van die distrik nie meer mielies sonder bemesting verbou nie.

Die vereiste hoeveelheid superfosfaat om die beste resultaat te kry is \pm een ton d.w.s. 2000 lbs. vir elke sak saad van 200 lbs. wat verbou word.

Van die 15 gevalle van Abeldammers was daarslegs 4 gevalle wat van superfosfaat gebruik gemaak het, die ander gevalle het geen bemesting toegedien nie.

Die hoeveelheid saad deur die 4 gevalle verbou was $\pm 12\frac{1}{2}$ sak mielies, en die hoeveelheid bemesting toegedien 20 sak terwyl ± 125 sakke die vereiste sou gewees het om die beste resultate te verkry.

Die toetale oes van die 4 gevalle was 290 sakke of
* cf Index.

‡23 sak per sak saad verbou, teenoor ‡ 12 sakke per sak van die ander 11 gevalle wat g'n bemesting gebruik het nie.

Dat die Abeldammers wel deeglik die waarde van bemesting beseef, blyk uit die volgende:

Geval 2. "Ek gebruik nie kunsmis nie, maar is van plan om a.s. jaar bietjie in te sit, maar waar is die geld?" "Op skuld en uitstel!" "Maar sê nou dit reent nie, waar moet ek dit dan van haal, en dan kom vat hulle nog al wat ek het daarvoor. Dit help in die laaste tyd ook nie meer om sonder kunsmis te saai nie."

Geval 4. "Ek saai g'n kunsmis, want ek weet nie waar ek aan of af is nie. As ek kunsmis saai en ek moet a.s. jaar weer trek dan is dit skadé.

As ou Payne -- ons baas -- vanjaar iets wen kan hy ons miskien help, en dan kan ons ook probeer kunsmis saai, want hy het al sy lande kunsmis gegee. Maar kunsmis is darem nog nie water nie, en wat help dit as die mielies se sate uitkom en dit reent nie?"

Geval 6. "Ek saai nie kunsmis nie, ek is te arm om dit te koop. Ek kan nie kunsmis op skuld kry nie, en moet 'n borg gee, en kannie een kry nie. Jy sal die helfte meer wen as jou baas die kunsmis wil gee, maar hy wil nie."

Geval 9. "Ek gebruik kunsmis alreeds vir die laaste 2 jaar. voor die tyd het ek nog nie slim geword nie!"

Geval 11. "Ek gebruik nie kunsmis nie, want as mens kunsmis op harde grond gebruik dan verdroë die mielies te gou en neem die onkruif ook die lande te gou in.

Geval 12. "Ek gee g'n kunsmis aan my lande nie, want waar moet ek die geld vandaan haal om dit te betaal? Ek glo dis goed om kunsmis te gebruik, maar sê nou mens kry 'n droë jaar en daar is niks te maak nie wat dan?"

Geval 14. "Ek gebruik nie kunsmis nie, want my baas sê dit help nie, en dit waai tog alles weg. My baas het nog nie gesê dat kunsmis gebruik moet word nie.

Geval 15. "Ek saai nie kunsmis nie, want dan kan my mielies nie uithou teen droogte nie."

Geval 18. "Kunsmis is nodig vir die lande, maar ons is bang vir 'n misoes."

Die vernaamste redes waarom die Abeldammers nie gebruik maak van bemesting nie, is waarskynlik die volgende:

(1). Hulle gebrek aan die nodige kapitaal en krediet om die kunsmis te kan bekom.

(2). Hulle vrees om geld te waag in 'n artikel waar van hul wel deeglik die waarde beseë, maar waardeur hulle verliese kan ly as gevolg van 'n moontlike misoes.

(3). Hulle veronderstelling dat bemesting mielies gouer laat verdroog. Hierdie veronderstelling is juis, dog die rede waarom mielies waaraan bemesting toegedien is gouer verdroog as ander word nieëingesien nie. Niemand van hulle het blykbaar nog opgemerk dat bemesting ook die groeikrag van die onkruid in die land bevorder, en dat die onkruid die voggehalte van die grond verminder, -- want daar word nie ge-eg en geskoffel nie -- met die gevolg dat bemeste lande veel gouer tekens van droogte vertoon.

Die tweede oorsaak hierbo genoem is ongetwyfeld die belangrykste faktor waarom bemesting nie gebruik word deur die meerderheid van die Abeldammers nie n.l. die vrees om geld te waag.

Hou verbonde met die oorsaak is na alle waarskynlikheid hulle gebrek aan ondernemingsgees, wat grootliks in die hand gewerk word deur onsekerheid van reënval in die distrik.

Die paar gevalle wat wel gebruik gemaak het van 'n bietjie bemesting, hoewel byna onnoemenswaardig, het relatief 'n veel beter oes gemaak. Hulle oes was gemiddeld 11 sakke, per sak verbou, meer as die wat geen bemesting toegedien het nie.

C. Die veestapel van die Abeldammers.

Uit tabel pg.23 blyk duidelik wat ongeveer hul besitting is.

Onder die 15 gevalle is daar verdeel 4 span donkies, 11 span osse, ± 950 skape en bokke en ±360 hoenders.

Elke geval besit slegs een span trek-vee d.w.s. van 12 tot 16 diere, verder 'n paar los beeste b.v. 'n paar koeie met kalwers.

Twee gevalle egter besit geen bees.

Naas die mielies word die hoenders beskou as die ver- naamste bron van inkomste. Daar sal ook aangetoon word tot watter mate hulle probeer het of nie om hul graan te verbeter, b.v. deur uitsoek van saad, probeer van geskikter soorte vir die klimaat ens.

Die kwaliteit hoenders waarmee geboer word, is ook nagegaan.

1. Groot en kleinvee.

Uit die getuienis van die volgende gevalle sal duidelik blyk die klas van vee wat aangehou word, ook waarom die gevalle die klas vee verkies. Verder sal aangetoon word watter idees deur hulle gehuldig word om hul veestapel te verbeter.

Gevalle 3 & 4. "Ons hou donkies aan dit help nie om beeste aan te hou nie, want hulle kry stywesiekte en dan kan hulle skaars loop." (Geval 4) "Ek het allerhande rate probeer maar niks wil help nie. Ou Heyman, 'n ryk boer ± 6 myl van hier, voer syne beenmeel en hulle kry nie stywesiekte nie, so sê hy, maar dit is net geluk. Hy is te gelukkig.

"My wol verkoop ek somar in Bothaville dis te min om te sorteer, en ek weet nie hoe nie.

"Ek hou somar van my eie lammers vir ramme."

Geval 5. "Van my klompie skape het ek 5 sakke wol geskeer, ek sorteer nie, want dit betaal nie, en ek weet ook

nie hoe nie."

Geval 6. "Beeste wil nie aard in hierdie wêreld nie, daarom hou ek liewers donkies aan. 'n Donkie is die beste ding op die wêreld. As 'n donkie doodgaan kan ek 'n paar hoenders vat en 'n donkie gaan ruil, en my ploeg kan loop, maar dit kan jy nie doen as 'n bees doodgaan nie."

Geval 7. Hy besit 30 skape. "Eers as jy 'n paar skape het kon jy nog dink jy kan 'n paar sikspense maak, nou het jy net die moeite om dit af te skeer, en jy kry nie eers die skeergeld nie."

"Ek hou somar van my eie lammers vir ramme, opregte skape betaal nie. Ek het nog nie opregte skape gehad nie."

Geval 9. "Ek hou somar deurmekaar beeste aan. Ek het nog nooit opregte beeste gehad nie, maar ek weet dit betaal nie. Ek is ook nie van plan om my "veestapel" te verbeter nie want dis te duur om bulle en ramme van 'n ander plek te kry. Ons laat die mooiste kalwers en lammers loop vir bulle en ramme

"In die somer kry ek baie melk, maar ek stuur nie room of melk weg nie en dit sal vol sand waai voor dit op die trein is. Die pad is ook te swaar.

Dit betaal ook nie om met varke te boer nie, want die dorp is te ver.

"Dit betaal nie om wol weg te stuur nie. Ek het nog nie weggestuur nie.

"Ons verkoop altyd eers die helfte van ons wol en mielies, miskien word dit later duurder, en dan het ons nog om te verkoop."

Geval 10. -- die vader van geval 9.

"Ek boer somar met baster skape en beeste. Opregte beeste betaal nie, hulle kry gallamsiekte. Verlede jaar is daar 11 groot beeste en 4 kalwers van my aan maerte dood."

"Waarom het u hulle nie gevoer nie?"

"Waarnee sal ek hulle voer?"

My groot ou osse verruil ek altyd vir jonges. Ek

vra 5 jonges vir 3 grotes.

Dit sal voordelig wees om met varke te boer, maar waar kry mens kos vir die goed? Ons is nou nie in kans daartoe nie.

"Ek boer nie met goedgeeelde skape nie, en is ook nie van plan om die "ras" te verbeter nie, dis te duur.

"Vanjaar het ek drie bale wol geskeer, dis nie gesorteer nie, dit betaal nie, maar dis ingetrap, en waar dit nie ingetrap is nie is dit ingedruk met die hande en daarvoor het ek maar £11 gekry. Ek verkoop my wol somar hier. As 'n mens jou wol hier verkoop en jy ontvang die bietjie geld, as jy dit het dan het jy dit."

Geval 12. "Ek het 80 skape, somar vuilgoed. Ek hou nie opregte skape aan nie, wat maak jy daarmee, dis net erge. Ek probeer nie met melk boer nie, want ek is te ver van die stasie en die room sal vrot wees voor dit daar kom, daarby kan 'n arm man nie plek kry as hy te veel goed het."

Geval 14. "Ek besit 23 deurmekaar skape, dit betaal nie om opregte skape aan te hou nie."

Geval 15. "Ek besit 65 deurmekaar skape, ek ruil my ramme van ander mense, en gee 'n ooi met 'n lam vir 'n ram. Ek kry te min wol om weg te stuur want dan betaal dit nie eers die omkoste nie."

Geval 16. "Galsiek is hier 'n verskriklike straf, daarom sal ek maar liever met 'n donkie probeer boer as met 'n bees. Ek glo nie daar is een wat galsiek al uitgevind het nie. Ons gee seepsoda in, maar dit help niks."

Geval 18. "Ek besit 20 baster skape, en is nie van plan om die "stapel" te verbeter, dit help nie, dis te min. Ons kan miskien met melk probeer boer, maar die baas sal nie verdra dat ons net vir ons voordeel boer nie."

Uit bogenoemde gevalle kan dit duidelik afgelei word dat die tiepe bees en skaap waarmee geboer word van 'n minderwaardige gehalte is, dat hulle goed bewus daarvan is, maar dat

hulle opsetlik die voorkeur aan daardie soort dier gee, dis goedkoop en dis nie soveel skade as dit vrek nie; dit vereis nie soveel sorg dat dit "net 'n erge nis is nie." Oor die algemeen is hulle mening dat goedgeteelde diere nie betaal nie, nie daar leef nie, te duur is. Maar al die gevalle het erken dat hulle dit nog nie op die proef gestel het nie. Hulle argumente berus dus op blote vooroordeel, aangaande goedgeteelde diere. Opvallend is dat hulle oueres sowel as jongeres die opinies met so 'n vaste oortuiging uitspreek en almal so identies asof dit op proefondervindelike kennis berus. Waarskynlik is dit oorgelewerde idees van die vorige geslag afkomstig, wat hulle sonder selfondersoek aangeneem het.

Waar hulle van die mooiste lammers en kalwers hou vir ramme en bulle mag dit by die eerste oogopslag lyk na 'n definitiewe poging om die stapel te verbeter. Tot 'n mate is dit waar daar hulle definitief verhoed dat die minder mooies hulle voortplant, dog hulle is oor die algemeen duidelik bewus dat dit nie 'n strewe in die rigting van opreggeteelde diere is nie, dog slegs 'n middel om te verhoed dat die ras swakker word. Grondige kennis omtrent oorerwing, en die eienskappe wat 'n opreggeteelde dier moet openbaar, besit g'n een van die gevalle nie. Ongelukkig is die vraag nie direk aan hulle gestel wat die eienskappe van 'n opreggeteelde Wanganella ram of Afrikaner bul b.v. moet wees nie, bogenoemde bewering is alleen gemaak op grond van die kennis geopenbaar in die onderhoude met hulle aangaande hul boerdery.

Die rede waarom party met donkies boer i.p.v. beeste is omdat die beeste stywe en gal-lamsiekte kry, "maar 'n donkie, as die vrek, kan jy maar net 'n paar hoenders vat, en 'n ander een ruil, en jou ploeg kan weer loop."

Die hoofstrewe van hul boerdery is dus gekonsentreer op die verbou van mielies, beeste en donkies is alleen die middel waardeur hulle daartoe instaat gestel word, en dus bestaan daar geen behoefte om die stapel te verbeter nie.

Wat die skape en wol betref, vorm dit maar 'n soort van bykomstige produk, wat nie veel aandag geniet nie -- alhoewel aan hul mielie-boerdery ook maar min aandag gegee word -- en bestaan daar dus nie die strewe om die skaap 'n permanente en voordelige bron van inkomste te maak nie, deur b.v. die stapel te verbeter.

Almal skyn dit eens te wees dat dit nie betaal om 'n klein stapel vee te verbeter nie, en beweer terselfdertyd dat: "opreggeteelde diere nie betaal nie;" "Net 'n ergernis en las sonder dat hulle dit nog ooit besit het.

Hiermee gee hulle duidelik te kenne dat daar selfs g'n begeerte by hulle bestaan om opreggeteelde diere te besit nie. Hierteen mag aangevoer word dat dit 'n rasionalisasie is, en dat hulle die bewerings maak, omdat hulle juis graag opreggeteelde diere wil besit.

Laasgenoemde argument sal alleen geldig wees indien bewys kan word dat daar definitief 'n neiging deur hulle openbaar word om minderwaardige diere te vervang deur beter geteelde. Dit is die geval in soverre die mooiste lammers en kalwers gehou word uit hulle minderwaardige stapel vir voortplanting. Maar soos reeds aangetoon, is hulle daar duidelik bewus van dat dit nie 'n strewe in die rigting is om opreggeteelde diere te produseer nie, maar alleen 'n middel om te verhoed dat die ras nog swakker word. Deur 'n gebrek aan kennis i.v.b. met oorerwing en die verkeerde metodes waarop gevolglik te werk gegaan word, bly hulle stapel minderwaardig.

Die belangrykste oorsake waarom hul veestapel nie verbeter word nie, kan ons dus as volg opsom:

(1). Vee is alleen die middel waardeur hulle in staat gestel word om in hul hoofstrewe n.l. die verbou van mielies te voorsien.

(2). 'n Gebrek aan kennis en insig hoe die stapel winsgewend verbeter kan word.

(3). 'n Vrees vir die risiko wat opreggeteelde vee

meebring, b.v. as 'n opreggeteelde dier doodgaan is die skade soveel groter.

(4). 'n Vooroordeel teen opreggeteelde diere, en 'n onwilligheid om die nodige sorg -- wat die kafferbees nie vereis -- aan hulle te bestee.

(5). 'n Vashou aan die konserwatiewe metodes van boerdery -- toe kwantiteit meer as kwaliteit getel het. -- en 'n afwesigheid van 'n daadwerklike behoefte aan opreggeteelde diere.

11. Pluimvee.

Die hoenders neem 'n besonder plek in, in die boerdery van die Abeldammers. In al 18 gevalle is daar nie een enkele geval aangetref sonder sy paar of klompie hoenders nie.

Die getalle hoenders wat aangegee word wissel tussen 9 en 41, met 'n gemiddeld van ± 24 per geval.

Die meerderheid van gevalle het aangegee dat hulle deur pluimvee aan hulle huislike behoeftes voorsien. G'n enkele geval het goedgeteelde lê of vleishoenders aangehou nie.

Aan geval 6 is gevra: "Waarom hou u nie goeie leg-hoenders aan nie?" "Dit aard nie in die wêreld nie, Die kafferhoenders is maar die beste. As jy skade kry is dit tog nie so groot nie."

G'n geval is aangetref waar daar voorsiening gemaak is vir hoenderkampe nie. Die hoenders beweeg vry deur die huise.

In een geval is daar spesiaal voorsiening gemaak vir 'n waterdrinkplek vir die hoenders, deur 'n gat in die vloer onder die kombuistafel. In dieselfde huis het 'n hen haar broeiplek in die hoek van die voorkamer op 'n kas, terwyl 'n familie-bybel die symuur van die nes vorm om te verhinder dat die eiers nie wegrol nie.

Aan gevalle 7 & 8 is ook gevra waarom hulle nie goeie

leghoenders aanhou nie. Die antwoorde was: "Dit betaal nie."
 "Het u al probeer?" "Nee nog nie!"

Geval 11. "Jy het nie 'n groot hoenderboerdery nodig om jou huis te onderhou nie. Ek hou somar deurmekaar hoenders aan. "Opregte hoenders is te lig en betaal nie. Ek het uitgevind dat as jy nie 'n eentjiebyter (broeimasjien) het nie, is dit beter om somar baster hoenders aan te hou, hulle broei beter." Sy het nog nie 'n broeimasjien besit nie.

Geval 12. "Ek hou somar baster hoenders aan, en voorsien daarmee in my huislike behoeftes, dit help nie om opregte hoenders aan te hou nie, want almal vrek, en veral opregte hoenders. Ek het 'n plaas van kalkoene gehad, maar die verd.... goed is almal dood."

Ook wat hulle hoenderboerdery betref is hulle gekant teen opregte voëls. Dog dis veral hier waar hul begrip van wat opreg is baie duidelik aan die lig kom. Enige hoender wat heeltemal wit en betreklik klein is in vergelyking met die vleis - tiepe, wordbeskou as opreg, en dadelik van die hand gesit omdat hulle so maklik vrek. Die kaffer of baster hoenders kry die voorkeur, omdat dit meer gehard is, en beter broei. Blykbaar laat hulle baie broei, en daar die hoenders so vry kan beweeg in die veld het hulle min kos nodig, en is feitlik selfversorgend. Die hoeveelheid eiers wat per hen verkry word is nie vir hulle van soveel belang nie.

Ook in die geval van opreggeteelde pluimvee is hulle bevooroordeel sonder proef ondervindelike kennis daarvan te dra

111. Saad.

Dit sou verwag word dat waar 'n persoon se grootste belang is, daar ook sy grootste aktiwiteit openbaar sal word om die belange na sy beste vermoë te behartig. nou is dit gevind dat wat die bewerking van lande betref dit nie die geval by die Abeldammers was nie. Dieselfde is waar wat die keuse

van saad betref wat verbou word. Die noodsaaklikheid van goeie kiemkrachtige saad vir die voortbrenging van 'n sterk en gesonde plant wat die beste resultate kan lewer, is nog nie ingesien nie.

Eksperimente met verskillende soorte saad om daardeur die geskikste tiepe vir die streek, geskik om laat of vroeg in die seisoen te saai namate die reënval; of om 'n tiepe te vind wat beter bestand is teen die droogte, word nie gemaak nie.

Jaar na jaar word dieselfde soort mielies verbou, en van die oes van vanjaar word weer gebêre vir die saad van aanstaande jaar.

Geval 4. "Ek weet nie presies hoeveel sakke ek gesaai het nie, want as ons 'n sak oop maak saai ons daaruit, eet daaruit, en gee die goed daaruit kos. Ek saai Sahara en wit platpit (Hickory King) ek het nog nie ander soorte probeer nie."

Geval 14. "Ek saai wit platpit (Hickory King). Ek dink Potjiestroom (Potchefstroom Pearl) is die beste. Een jaar het ek dit gesaai en goed gewen, maar ek het nie saad gehou nie, en nou weet ek nie waar om weer daarvan te kry nie."

D. Produseer vir die mark, en bemarking van produkte.

Uit die voorafgaande aangehaalde gevalle onder: "Vee-stapel" ens. is dit duidelik dat hulle invloed op die plaaslike mark baie gering is.

±662 sakke mielies, die wol van ± 850 skape en bokke, en dan verder 'n klompie hoenders en eiers vorm ongeveer die totaliteit van hulle produksie.

Nie 'n enkele artikel word deur 'n enkele geval op 'n grootsteedse mark geplaas nie, of na die kus gestuur vir verkoop nie.

Geval 4. "My wol verkoop ek somar in Bothaville. Dis te min om te sorteer, en ek weet ook nie hoe nie."

Geval 5. "Ek het 5 sakke wol geskeer, ek sorteer nie, want dit betaal nie, en ek weet ook nie hoe nie."

Geval 9. "Ek kry baie melk in die somer, maar ek verkoop nie melk of room nie, want die dorp is te ver, en dit sal vol sand waai. Dit betaal nie om met varke te boer nie, want die dorp is te ver \pm 35 myl.

"Dit betaal nie om wol weg te stuur nie.

"Ons verkoop altyd eers net die helfte van ons wol en mielies, miskien word dit later duurder dan het ons nog om te verkoop.

Geval 10. "Dit sal betaal om met varke te boer, maar waar kry mens kos vir die goed."

"My groot ou osse verruil ek. Ek gee 3 grotes vir 5 jonges."

"Ek skeer drie bale wol, maar sorteer nie. Dit betaal nie. Maar my wol is ingetrap en waar die nie ingetrap is nie is dit ingedruk met die hande, en daarvoor het ek maar \pounds 11 gemaak. As mens jou wol hier verkoop en jy ontvang die bietjie geld, as jy dit het, dan het jy dit."

Geval 12. "Ek kan nie met room boer nie, want ek is te ver van die stasie, dit sal vrot wees voor dit daar kom."

Vir verdere voorbeelde van opinies geopper oor produseer vir 'n mark en bemerking van produkte word gerefereer na die artikels oor "Veestapel" Pg 35 en "Pluimvee" Pg 40.

Uit bogenoemde gevalle is dit duidelik waarom hulle volkome afhanklik is van plaaslike kopers en markpryse.

Die oorsake is die volgende:

(1). Die geringe kwantiteit wat hulle produseer bemoeilik versending na 'n ander mark.

(2). Die gebrek aan kennis aangaande die geskikste metode om 'n artikel op die mark te plaas -- b.v. sorteer van wol, of versending van room in kanne wat sal verhoed dat dit vol sand waai, --- sluit hulle heeltemal uit van kompetitiesie.

(3). Die vrees, dat indien hulle produkte wegstuur

hulle gefop kan raak deur die verkopers. "As mens jou wol hier verkoop, en jy ontvang die bœetjie geldjies, as jy dit het dan het jy dit."

(4). Die afstand wat hulle van die naaste dorp of stasie is, bemoeilik die produksie van bederfbare artikels vir 'n ander mark behalwe 'n plaaslike.

Samevattend kom ons tot die gevolgtrekking dat daar by die Abeldammers 'n gebrek aan ondernemingsgees is wat betref die verbetering van hulle veestapel, saad en pluimvee. Die gebrek aan ondernemingsgees word ook weerspieël in ander aspekte van hulle boerdery waar daar b.v. g'n voorsiening gemaak word vir skulling of voer vir hulle diere in tye van koue of droogte.

Self in die geval van 7 & 8 wat grondeienaars is, is daar g'n voorsiening gemaak vir 'n permanente watervoorraad, maar sodra die spruit opdroog word putte gegrawe en die diere daaruit water gegee.

Of die gebrek aan ondernemingsgees tewyde is aan vrees dat hulle skade berokkel sal word indien hulle waag, of gebrek aan die nodige finansies of kennis, en insig moet nog verder vasgestel word.

Wat die verbetering van saad betref en eksperimente in verband daarmee, is dit duidelik dat vrees vir skade, en gebrek aan finansies geen rol speel nie, en is dit alleen as gevolg van 'n gebrek aan kennis wat verantwoordelik is vir hul gebrek aan ondernemingsgees, of 'n algemene traagheid.

Wat die bemerking van hulle produkte betref, is dit moontlik dat vrees vir bedrog, en onkunde hoe produkte bemark moet word, die vernaamste oorsake is vir hul agterlikheid en hulle onwilligheid om wat hulle produseer op die winsgewendste manier van die hand te sit.

Hoofstuk V.Gewoontes van arbeidsaamheid.

(

(a). Ambisie wat hul het, of passiewe berusting in lot.

(b). Het houding al by hulle ontwikkel om op ander te reken vir hulp.

Die faktore wat die Arbeider beïnvloed.

(a). Die beroep wat gekies word.

(b). Invloed van die klimaat.

(c). Die omgewing waarin die mense woon, en die omstandighede waaronder hulle werk.

Gewoontes van Arbeidsaamheid.

"Sow an act and you reap a habit,

Sow a habit and you reap a character."

Die woorde gee pragtig die gang van sake weer hoe-dat 'n daad wat herhaal word, 'n gewoonte raak, en die gewoonte weer die karakter van die individu bepaal.

Gewoontes berus dus op daade wat herhaaldelik uitgeoefen is, totdat dit later meganies geword het, en dit moeilik gaan om anders te handel as op die wyse waaraan mens gewoon geraak het.

Die boerdery metodes van die Abeldammers bied die beste geleentheid om na te gaan in hoeverre gewoontes van arbeidsaamheid al by hulle ontwikkel het, en tot watter mate hulle nog vashou aan die primitiewe metodes -- d.w.s. gewoontes -- van boerdery, of hulself losgeskeur en nuwe gewoontes aangekweek het.

Die getuienis van persone* wat goed bekend is met
* cf Index.

die vroeëre en huidige omstandighede van die Abeldammers stem hierin volkome ooreen dat die Abeldammers onteenseglik baie verander het. "Hulle was maar rou, maar nou gaan dit beter," of "vandat hulle onder die ander mense rondbly, het hulle mak geword."

Uit voorafgaande hoofstuk* het die oorsake reeds duidelik aan die lig gekom, waarom hulle nie hul lande deeglik bewerk nie. Dat lande alleen geploeg en dan gesaai en dan oorgelaat word aan die natuur om die res te doen is presies identies met die toestand van die boerdery in die streek 'n kwarteeu gelede. Toe navraag gedoen is waarom die lande nie ge-eg en geskoffel word nie, is die volgende antwoorde daarop gekry: "Dit waai weg as dit ge-eg en geskoffel word," of "dit is nie nodig nie," of "dit is nadelig mielies verdroog daardeur!"

Al die antwoorde is presies in stryd met wat in werklikheid bewys is van absolute belang te wees vir die suksesvolle verbou van mielies.

Sonder dat hul self die waarheid van hul beskouing toets, huldig hul dit met so 'n sekerheid asof die beskouing op lewenservaring berus.

D. i. dus blykbaar 'n oorgelewerde denkbeeld dat eg nadelig is vir lande, en met hierdie vooropgesette mening het hulle jaar na jaar hulle graan verbou sodat dit 'n vaste gewoonte geword het, wat hulle weg verspêr tot die meer produktiewe verbouing van mielies.

Die gewoonte om alleen te ploeg en die res oor te laat aan die natuur, word nog begunstig deur 'n ander faktor n.l. dat hierdie soort arbeid die weg van die minste arbeid is. Hulle doen so min moontlik aan hulle lande, en as hulle oes buitengewoon skraal is, word dit toegeskrywe aan droogte, of of dat hulle nie sulke gelukkige kêrele is met saaiery as ander nie, of "wat die Here doet is welgedaan."

Niemand van die ondervraagde persone het dit verder gebring as die primêre skool kurses, en nie 'n enkele geval het daarin geslaag om die sertifikaat te verkry nie. Van

hulle kinders is daar wel 'n paar suksesvolle gevalle, wat later genoem word. Op 16 jarige leeftyd word die jonger geslag vrygestel van skoolbesoek deur die wet en kan hulle 'n beroep kies. Sonder uitsondering het hulle verkies om te boer.

Dis gevind dat 8 uit die 18 of 44⁴/₉% van die onderwraagdes 'n gedeelte van hul lewe nie aan boerdery gewy het nie maar een of ander beroep gekies het. Dit was slegs tydelik.

Geval I. "Eenmaal het ek 125 paalgate vir 'n pennie 'n gat gemaak, man toe het ek geld gemaak. Ek het ook vroeër damme gemaak, met 'n beesvel, dis wat my oorlede vader altyd gebruik het (gee 'n beskrywing). Ek het ook vroeër kalk gebRAND -- dit verniet uitgehaal by Whites, en dit dan versmous, man toe het ek geld gemaak, maar toe sit hulle daardie fabriek by Whites op, en toe was dit klaarpraat met my."

"Waarom werk u nie op die pad nie?" "Hulle sê ek kannie werk nie, maar ek daag enige man met die hande(gebreklik om te werk."

Geval IV. Toe ek nog jonk was het ek geleef soos 'n koning. Ek was kneg op 'n plaas, en het £2 per maand gekry, en dan elke ses maande 'n ooi ~~met~~ met 'n lam en vuurhoudjies en twak semar verniet."

"Waarom probeer u nie werk soek nie?" "Watter soort werk sal hulle my gee? Ek is 'n sieklike man, ek het aan die treinspoor gewerk en toe het hulle my gediskwalifeseer weens siekte. Toe was ek weer op die delwery vir ses maande en het maar £1 16/- gemaak." "Ek boer noe weer,"

Geval II. "Ek het eentyd op Christiana gewerk op straat, later was ek oswagter van die munisipaliteit. Ek het £9 per maand gekry, ek moes opstaan as dit nog donker is en deur die water na die osse loop, ek konnie die werk volhou nie ek was te sieklik en die werk was te swaar. Toe is ek na die "delwery" maar het niks gekry nie, vandag boer ek maar weer."

Geval VIII. "Vroeër het ek by 'n smid gewerk en ek verstaan die ambag goed." "Waarom gaan u nie werk soek nie?"

"Dis moeilik as mens 'n spannetjie het om dit tot niet te maak en dan te gaan werk. Dan weet ek nog nie of ek kan werk kry nie, ek het nog nie probeer nie. Dan ook as mens op die dorp sit moet jy nog 6'per maand vir 'n koef betaal en hier is dit tog verniet."

Geval XII. "Vroeër ± 1927 het ek op die spoor tussen Bothaville en Bultfontein gewerk, maar nou is die werk klaar, en nou boer ek maar weer."

Geval XIII. "Die geldjies wat ek gespaar het ± 1927 toe ek op die spoor gewerk het, daarvoor het ek vir my 'n spannetjie ossies gekoop. Ek boer nou daarmee."

Geval XVII. Vroeër in oom Paul se tyd was ek polisieman. Ek het £15 per maand verdien, maar my vrou wou na haar familie, sy wou glad nie meer daar bly nie, daarom moes ek dit opgee. Nou boer ek weer."

Dis opvallend dat waar so 'n groot presentasie is uit die 18 gevalle op een of ander tyd in hulle lewe afgesien het van boerdery en ander werk gedoen het, almal op die end weer teruggekeer het tot boerdery.

Die vraag is nou waarom al die gevalle hulle toelê op boerdery, wat tog, vanuit 'n besigheidsoogpunt, nie winsgewend vir hulle blyk te wees nie?

Die oorsake is blykbaar die volgende:

(1). Veranderde omstandighede het die beroep wat hulle gevolg het nie meer winsgewend gemaak nie. B.v. Die oprigting van 'n sement fabriek by Whites skakel winsgewende smoushandel in selfgebrande kalk uit.

(2). Die werk was maar van 'n tydelike aard, en om dit vol te hou moes hulle verskuif van standplek, waarteen hulle opgesien het b.v. die konstruksie-lyn werk op die spoorlyn Bothaville - Bultfontein.

(3). Ongeskiktheid vir die werk as gevolg van 'n fiesiese onbekwaamheid — met die moontlikheid nie uitgesluit dat die persone nie gewoon kan raak aan rotine werk,

en die begeerte om gou ryk te word deur die delwery, te sterk was.

(4). Die vrou van werkende man wou terug na haar familie.

Die gewoonte om deur boerdery 'n lewensbestaan te maak is so diep gewortel, dat die volg van 'n ander beroep, hoewel tydelik, nie 'n gevestigde gewoonte geword het nie.

In hierdie opsig moet die beskouing van geval 17 genoem word, wat die hooffiguur onder die kinders en nabestaandes van Abel Nel is. Hy sê: "Van al die hooggeleerde mense dink ek niks, maar ek dink baie van die man van eie ondervinding. Almal wil predikante en dokters word, en van boerdery weet hul niks."

Die opmerking van sy vrou was: "My meisies het bekwaamheid om met ploeg en osse te werk en koeie te melk. Die geleerde meisie sit daar tip... tip... tip... ta.. la ..la (tikmasien). Wat help haar matriek of haar B.M. as sy trou of doodgaan, dan help dit haar niks."

Dit kan nou wees dat die invloed van die bô- genoemde geval oorwegend by hulle is, en dat dit daarom is dat voorkeur aan boerdery gegee word.

Dog boerdery beoefen volgens hulle metode vereis so 'n minimum arbeid, en verseker die persoon van so 'n vry en ongebonde lewe, dat dit self geskou word as die enigste beroep wat geskik is vir 'n invalied, "wat g'n ander werk kan doen nie".

Of siekte wel die oorsaak is waarom die persone nie hul werk kan volhou nie, is nie 'n onmoontlikheid nie geoordeel na hulle fiesiese voorkoms, dog dit val te betwyfel, daar albei die gevalle hul toevlug tot die delwery geneem het, toe hul, hul werk opgegee het, waarskynlik met die hoop om gou ryk te word.

Wat die gevalle betref wat spoorwegwerkers was, lyk dit of hul vernaamste doel die versameling van 'n bietjie geld was "om 'n spannetjie ossies aan te koop," en nie om permanent

op die spoor te bly werk nie. Volgens hulle eie bewering sou hulle bly werk indien hulle werk in die distrik en naby hulle huis kry, maar weg wil hulle nie gaan nie.

"As mens 'n spannetjie het is dit swaar om dit weg te maak en te gaan werk." Dit skyn by almal die swaarste te weeg, n.l. om hul besitting van die hand te sit, en permanent 'n ander beroep (ongeskoold natuurlik) te aanvaar. Dit is ō weer 'n weerspieëling van die gebrek aan ondernemingsgees wat daar by hulle aanwesig is. Hul verhouding tot geld ens. wat later behandel word, sal dit duidelik uitkom in watter terme hul die waarde van hul arbeid bereken. Daarin sal ook blyk dat hul groter waarde heg aan ongebondenheid en vryheid na willekeur, as aan geld, wat verdien moet word deur harde inspanning.

Persone is geraadpleeg wie die mense in hul diens gehad het, en hulle stem almal ooreen dat die Abeldammers onvertroubaar in hul diens is * m.a.w. dat nie op hul arbeid gereken kan word nie, daar hul somar willekeurig en sonder kennisgewing hulle werk verlaat, en as hulle daaromtrent deur die werkgewer genader word, kom hulle met ongrondige verskonings voor die dag.

Die lig wat laasgenoemde bewering op die saak werp laat ons beter insien waarom die mense verkies om te boer i.p.v. 'n beroep te aanvaar, en hulle boerdery metodes weer werp lig op hul gewoontes van arbeidsaamheid.

(a). Ambiesie wat hulle het.

cf Passiewe berusting in hul lot.

In hierdie artikel bepaal ons ons vir eers hoofsaaklik by die lewensbestaan van die Abeldammers, en hul ambisie vir die toekoms.

In 'n latere artikel pg 91 wat handel oor "Die

* cf. Index.

Toekoms van hul Kinders." word 'n vergelyking getref tussen die ambisie wat hul het i.v.b. mét hul kinders en hul ambisie vir die toekoms van hul kinders.

Geval 1. Hy het 'n geskikte geleentheid om tuin te maak onder 'n sterk fontein, maar doen dit in miniatuur. 'n Paar rye boontjies, enige pampoenstoele, en 'n klein bedding beet plantjies is al wat in die tuin is. Hy spog met sy tuin. Groente verkoop hy nie want "dit betaal nie, teveel mense verkoop groente."

'n Skaapvelletjie wat sy baas aan hom gegee het, gaan hy verruil aan die winkelaar, "wat vir my hierdie tabak-sakkie vol twak daarvoor gemaak het."

Hy gebied sy seuntjie om 'n paar beeshoring doppe van 'n gevrekte bees wat érens in die veld lê, te gaan haal: "Pa wil dit saamneem om te verkoop, as pa weer dorp-toe gaan." "Hoeveel kry u daarvoor?" "Ek weet nie, maar as ek 'n dosyn het kry ek altyd 'n 1/-."

Toe die ondersoek ingestel is, was hy skaapwagter vir sybaas op wie se grond hy woon, teen 10/- per maand, en het hy 'n pensioengeld getrek van £1 per maand.

"Hoe dit later sal gaan weet ek nie, mens moet maar jou werk doen, die Here sal Syne doen."

Die geval is aangehaal omdat dit verteenwoordigend is van al die ander gevalle, behalwe dat die geval hom nie op boerdery as sulks toelê nie, nie die gebruikelike span trekvee het soos al die ander gevalle nie. Dog die entoesiasme waarmee hy spreek van die nietighede wat hy verkoop en die salaris wat hy kry, is sonder twyfel 'n bewys van ambisie wat hy het; terwyl sy getuigenis op ander punte b.v. "Dit betaal nie om tuin te maak nie," sy tevredenheid oor die toekoms dat dit vir sigself sal sorg, ens. waar blyke is van passiewe berusting in sy lot. Daar is nie die strewe OM 'n plan uit te dink om 'n permanente lewensbestaan en voorsiening vir die toekoms te maak nie.

Dieselfde trekke word deurgans by al die gevalle aangetref. Daar is tot 'n mate 'n ambisie wat hul het b.v. om 'n span trekvee te verkry, en dit te behou. Daar is 'n vrees dat dit deur skuld te maak van hulle ontnem kan word. Daar word die hoop in al die gevalle gekoester dat as 'n goeie jaar kom, hul baie sal wen en dan kan loskom of vooruit kom.

Aan die anderkant is daar weer trekke wat toon van berusting in hul lot en 'n verlies van selfvertroue wat by die ouere gevalle duideliker uitkom as by die gevalle waar die persone nog jonk is.

Die absolute sekerheid waarmee hulle te kenne gee -- soos voorafgaande gevalle duidelik blyk -- dat: "Dit betaal nie om met melk te boer nie." "Dit betaal nie om goedgeeelde diere aan te hou nie." ens. cf. voorbeelde uit die artikel oor "Veestapel", sonder dat hulle dit op die proef gestel het, is 'n bewys van berusting by die tiepe van boerdery wat hulle beoefen, wat ook nie betaal nêe.

"Boerdery in ons tyd betaal nie meer nie."

"In ons tyd kan jy ook nie meer sê dat jy met een span osse 'n plaas kan betaal nie."

"Die wêreld word al te swaar, daar is nie meer kans vir niks."

"Daar is g'n plan om waaiery te keer nie."

"Die wind is die Here se werk."

"Wind kan ek nie keer nie, en reent kan ek nie maak nie, wat die Here doet is welgedaan."

"Môre ry ek na die dorp om my laaste sak mielies te laat maal, en wat dan van my word weet die Here ek weet nie."

"Ek het deur hoenders in my huislike behoeftes voorzien, maar nou is almal dood, en nou leef ek op geleef."

"Ons leef somar so van die mielies."

"Ons sal eendag ons eie grond kry as ons dood is."

Oor die algemeen vind ons dan dat hulle wel 'n mate

van ambisie openbaar waar hulle b.v. strewe om 'n spannetjie trekvee bymekaar te kry, wat dan die middel is waardeur hulle instaat gestel word om te trou.

In 'n latere artikel wat handel oor "Geld", vergelyk pg. sal dit aangetoon word watter ambisie hulle koester as hulle kan geld kry.

As gevolg van hulle lae lewensstandaard is die ambisie wat hulle het maar van dieselfde gehalte. Geval VI b.v. was vroeër kneg op 'n plaas: "Toe ek jonk was het ek geleef soos 'n koning, ek was kneg op 'n plaas, ek het £2 per maand en elke ses maande 'n ooi met 'n lam gekry, en twak en vuurhoud-jies somar verniet."

Aan die ander kant is daar duidelik trekke van berusting in hulle lot soos blyk uit die aangehaalde voorbeelde.

Daar is ook 'n verlies van selfvertroue, wat in sommige gevalle grens aan fatalisme: "Met die weinig goedjies wat ek het, is ek baie tevrede, en ek ly ook baie dae honger om iets te spaar."

(b). Het die houding al by hulle ontwikkel om
op ander mense te reken vir hulp?

Daar is verskillende oorsake waarom die houding by mense kan ontwikkel om op ander mense te reken vir hulp.

Die belangrikste oorsaak is ongetwyfeld dat dit die gemaklikste weg is, om dinge wat jy nodig het vir jou bestaan van ander te verkry, sonder om daarvoor te betaal of daarvoor te werk. Sodra die persoon suksesvol in sy onderneming is, om te kry wat hy wil hê sonder iets daarvoor in kompensasie te gee, ontwikkel by hom al meer en meer die houding dat dit die plig van die gewer is om hom van die artikel te voorsien, en gevolglik doen hy ook al hoe minder om 'n selfstandige lewensbestaan te maak.

Soms kan 'n persoon deur die drang van omstandighede

genoodsaak word om hulp van ander te bedel, dog die gewoonte ontwikkel presies op dieselfde wyse as bo-genoemde. Dit ver-
swak op selfstandigheidsgevoel en ondermyn sy selfrespek.

Nou is nagegaan in hoeverre hierdie houding al by dié mense ontwikkel het om op ander te reken vir hulp.

Die vrou van geval 11 het haar bure besoek,* by hulle het sy begin kla dat sy nie klere, koffie, 'suiker ens. het nie. Eers is dit dan aan haar gegee. Later egter het sy die besoek herhaal, en toe sy merk dat haar klaery nie die gewenste uitwerking had nie, het sy direk begin vra wat sy nodig het.

Die volgende is direkte beweringe van die ander gevalle: "As ou Payne iets wen dan kan hy ons miskien help, en dan kan ons ook probeer kunsmis saai."

"Die Predikant en Gowwerment is daar om mens te help. Hulle het baie geld en as hulle dit nie wil doen nie dan is hulle net selfsugtig."

"Elke boer wat 'n plaas het moet verplig word om 'n arm man te vat."

"Die regering moet my grond gee, en dan sal ek hom wys wat ek kan doen."

"Daar is nie meer liefde in die wêreld nie, mense wil jou nie meer help nie, hulle is te hoogmoedig."

"Op aarde moet ek bly, en die mense moet my help" aan woonplek.

"Sê maar hulle moet kyk na die kaffers dan kon hulle iets doen, die kaffers trek hulle altyd party voor, maar die arm witman?"

"Nou se dae ken hulle net 'n rykman, verder 'fokall8"

"Ek kry net £2 10/- per maand pensioen van die regering, hulle kry mos 'n arm mens nie jammer nie."

"Ek is gewoont die predikant gee tot my kinders se boeke waaruit hulle katekiseer in Bothaville, maar hier in die bl.... Hoopstad is g'n God nie."

*cf. Index.

"Ek het probeer om geld te kry, maar die regering wou my nie help nie, hulle sê ek het nie die besitting nie, die regering is mos net vir die middel man, die wat dit nie nodig het nie die arm man wat te swak is om rente op grond te betaal, aan hulle moet die regering plotte gee."

"My man is gebreklik en het nooit belasting betaal ni maar moes vanjaar betaal, hy het aansoek by die regering gedoen om hulp, maar dit help niks"

"Ons het by die magistraat gaan hulp soek, maar hy is te kwaai, hy is nie ou P.... nie." (vorige magistraat.)

Uit bogenoemde aanhalings is dit duidelik dat daar tot 'n mate die houding al by hulle ontwikkel het om op ander mense te reken, en veral op die regering om hulle te help, dog nie in so 'n mate dat hulle geheel en al van die hulp van ander afhanklik is nie. Die onsekerheid van die hulp is tot 'n groot mate daarvoor verantwoordelik b.v. 'n "kwaai magistraat" wat hulle nie wil toestaan wat hulle vra nie soos die vorige een wel gedoen het nie. Of die predikant van Hoopstad wat weier om hulle kinders se boeke te betaal, soos Bothaville s'n wel gedoen het.

Van die wat regerings hulp ontvang in die vorm van ouderdomspensioen is selfs daarmee ontevrede. "Ek kry maar £2 10/- per maand pensioen van die regering, hulle kry mos 'n arm mens nie jammer nie." Tog beweer dieselfde geval dat hul g'n hulp van ander nodig het nie. "Wat die kinders nodig het dit het hulle en ons vra niemand 'fokall' nie/."

Die drie gevalle wat grondeienaars is wend definitief pogings aan om 'n selfstandige bestaan te maak, en kry geen ondersteuning van regeringsweë of ander buitestaande persone nie.

Die Faktore wat die Arbeider beïnvloed.

Daar is verskillende faktore wat die arbeider kan beïnvloed. Die faktore wat die belangrikste geblyk het by ons ondersoek was die volgende:

1. Die soort arbeid wat die arbeider doen b.v. geskoolde of ongeskoolde.
11. Die omgewing waarin die arbeiders woon en die omstandighede waaronder hulle werk.

Die twee genoemde gevalle sluit mekaar eintlik in, daar is ongetwyfeld 'n noue samehang tussen die soort van arbeid wat 'n persoon doen en die omgewing waarin hy woon.

Daar die faktore wat die arbeider beïnvloed 'n gesamentlike kompleks vorm wat nie maklik daaruit te lig en afsonderlik te behandel is nie, is dit beter dat dit namekaar genoem en dan as 'n geheel behandel word.

(a). Die beroep w t gekies word.

Boerdery veral met die oog op die verbou van mielies is die enigste beroep waarop hierdie ongeskoolde arbeiders n.l. die Abeldammers hulle toelê. Ten spyte van die feit dat 44 $\frac{4}{5}$ % van hul, tydelik ander werk gedoen, en dagloners was of salaris gekry het, het hulle almal weer terug gekeer tot boerdery soos reeds aangetoon is. Die oorsake hiervoor is alreeds aan gegee as:

- (1). Veranderde omstandighede het die beroep wat hul gevolg het nie meer winsgewend gemaak nie.
- (2). Die werk was maar van tydelike aard, en om di vol te hou moes hulle verskuif van staanplek waarteen hulle op gesien het.
- (3). Ongeeskiktheid vir die werk as gevolg van fisiese onbekwaamheid. -- met die moontlikheid nie uitgesluit dat die persone nie gewoon kan raak aan rotine werk, en die bogeerte om gou ryk te word deur die delwery, te sterk was.
- (4). Die vrou van werkende man wou terug na haar

mense.

Vir hulle persoonlik as ongeskoolde arbeiders was dus die enigste alternatief:..... "Terug tot die boerdery."

(b) Invloed van die klimaat.

Die wisselvalligheid van reënval in die streek, waardeur die oes altyd tot 'n seker mate in die weegskaal bly, het ongetwyfeld 'n baie groot invloed op die arbeider. Dit laat hom in 'n toestand van onsekerheid. Die gevolg is dat die mense vrees om te waag, b.v. aankoop van kunsmis, daar die moontlikheid groot is dat hul verlies kan ly. Jaar na jaar bly die hoopvvoortlewe dat die volgende jaar 'n goeie jaar sal wees (baie goed) en dat hul dan sonder hul lande te bewerk en gebruik van bemestingstowwe, 'n tamelike oes akn maak, sodat "ons weer bietjie kan voorkom om bietjie kunsmis te koop." Die gevolg is dat die goeie jaar altyd uitbly, daar die lande, sonder bewerking en bemesting, nooit 'n goeie oes meer kan oplewer nie soos die geval was toe dit nog braak was ± 10 tot 15 jaar terug. Die oorsaak word egter altyd toegeskryf as 'n gebrek aan reent, of dat hulle nie "sulke gelukkige kêrels met saaiery is nie," of "wat die Here doet is welgedaan."

G'n voorsorg vir 'n buitengewone droë jaar word daar gemaak nie, want dit is iets onbekends dat daar in die streek nie genoeg gras jaarliks groei vir die voervoorraad van die jaar nie. Tog is daar een geval van wie "11 groot beeste en 4 kalwers aan maerte dood is verlede jaar" -- daarby is hy 'n grondeienaar. "Waarmee sal ek die beeste voer?" Was sy vraag as antwoord op ons vraag waarom hy nie sy beeste gedurende die droogte voer nie. Die gedagte aan voer kweek, en opgaar vir tye van skaarste, is dus heeltemal vreemd aan hulle. Dit word ook so oorgelaat (aan die natuur) om daarvoor te sorg nes in die geval van hul landerye, en as dit misluk, wel dan kon hulle dit tog nie verhelp het nie "dis Gods werk."

Die wisselvalligheid van die natuur is dus tot 'n groot mate verantwoordelikheid vir die gebrek aan ondernemings-

gees, en die berusting in hulle toestand. Wat die berusting betref is daar bepaald nog ander faktore wat dit bewerkstellig, b.v. gebrek aan kennis, of die huldiging van sekere godsdiens-tige beskouings. Laasgenoemde word later behandel.

(c). Die omgewing waarin die mense leef, en omstandighede waaronder hulle werk.

Die landelike omstandighede waarin die mense woon, en die huidige verspreide toestand oor 'n groot streek, maak dat hulle in aanraking kom met welgestelde boere. Op sosiaal gebied is hulle egter tot 'n groot mate uitgesluit. Dat hul daarvan bewus is sal in latere hoofstukke* duidelik uitkom. Sover moontlik soek hul mekaar op, en op vergaderings b.v. op sportsbyeenkomste sonder hul hul meestal in 'n groep apart af.

As gevolg van die aard van die streek, waar mielie produksie die hoofrol speel is die enigste soort arbeid wat vir hulle oopstaan hande arbeid b.v. oes van mielies, hulp by dorsmasjien, skeer van skape ens. wat hul saam met die naturel moet doen. Dit vorm egter nie 'n struikelblok, daar niemand van hulle onwillig gevind is om saam met die naturel te werk nie. Die rede hiervoor is, dat hul op 'n baie vriendskaplike voet met die naturel verkeer,** en ook dat die grondeienaars in die omgewing self saam met hulle natuurlike werk en dit g'n skande beskou nie, maar as iets vanselfsprekend.

Die groot moeilikheid egter is dat die grondeienaars nie graag aan blanke werk verskaf nie, omdat hulle voel dat hulle sedelik verplig is om die blanke meer te betaal, en ook dat hul meer moeite oplewer as die naturel, albei aan wie voedsel moet verskaf word.

*cf hoofstuk ** Tenspyte van die feit dat hul vreeslik uitvaar teen "die regering wat net vir die kaffer sorg; en die rykmense " wat net vir kaffers plek gee, maar 'n armman liewers sal sien vrek" verkeer hul nogtans op baie vriendskaplike voet met die inboorling, en hulle leen oor en weer van mekaar.

Hier geld die sedelike beswaar dat mens tog nie 'n witmens met pap en vleis kan voorsien, soos vir die naturel, of slegs 'n half-sak mieliemeel vir elke 100 sakke blaarkoppe wat ge-oes word, as rantsoen kan betaal nie. Die Abeldammers voel dat die kompetisie van die naturel onbillik teenoor hulle is.

'n Verdere beswaar wat van die kant van die werkge-
wer geopper word is: "As ek 'n naturel huur en hy doen sy
werk half, kan ek hom dit laat oordoen of in die pad steek;
maar ek kan dit nie oor my hart kry met 'n blanke nie."

"Van 'n naturel verwag 'n mens dat jy hom gedurig in
die oog moet hou, maar van 'n blanke verwag jy selfrespek, so-
dat dit nie nodig hoef te wees om hom twee keer 'n ding te sê
nie. Dit is egter nie so nie, en daarom gee ek liever 'n
kaffer werk as 'n blanke."

Al die werkgewers van die Abeldammers stem hierin
ooreen dat hulle onvertroubaar is, en jou dikwels na willekeur
in die steek laat as jy hulle op die nodigste het. Dis onge-
twyfeld 'n duidelike bewys dat daar nog nie gewoontes van ar-
beidsaamheid in die diens van ander by hulle aangekweek is nie,
en dis een van die belangrykste faktore waarom hul so moeilik
vind om woonplek en werk te kry.

Hoofstuk VI.Die woonplek Vraagstuk vir die Abeldammer.

- (a). Hoe hulle uit die ou stampplaas geraak en versprei geraak het.
 - (b). Wat hulle sal doen as hulle moet weggaan van die plase waar hul teenwoordig woon.
 - (c). Besware van grondeienaars teen blanke bywoners
 - (d). Die behuisingsprobleem.
 - (e). Die voedselprobleem.
-

- (a). Hoe hulle uit die ou stampplaas geraak en versprei geraak het.

Na die Anglo-boer-oorlog het almal die Abeldammers weer terug gekeer na die ou stampplaas Abelsdam -- soos reeds in die Inleiding al aangetoon is -- en weer soos voorheen daar saam gewoon.

"Ons het almal gemeen dat die grond nou onder die kinders sou verdeel word, maar die ou vrou wou nie."

Aanvanklik het dit met die saamboerdery goed gegaan "totdat ou L. van der Skyff die grond onder ons g-- uitverkoop het."

Daar is groot verskil van mening hoe dit werklik gebeur het dat hul die grond kwyd geraak het. By sommige is daar net die subjektiewe indruk dat hulle uit die grond gekul is, ander basseer hul gevolgtrekke op meer redelike gronde: "Daar was bedrog want hulle het meer vee gekry vir hulle deel as die ander."

"Van der Skyff en die koper het die ou vrou omgeloop, en ons het niks gekry nie."

Die eksekuteurs in die boedel het die ou vrou dronk gemaak en toe die grond vir varke, hoenders en skape en £/- kontant verkoop. Die wat nie wou verkoop nie, wou hulle swart skaap maak! "Ek het omtrent £15 se waarde gekry vir my deel."

"Vir my deel van die grond het ek 'n paar skape en bokke gekry."

Van 'n gesistematiseerde berekening wat die waarde in geld is wat hulle werklik ontvang het, en van hoeveel hulle werklik onttrek is, is daar g'n sprake by die meeste van hulle nie, m.a.w. hulle skyn nie in staat te wees om 'n dergelyke berekening uit te voer, en is ook onbekend met die prosedure wat gevolg moet word om reg te laat geskied, en waar daar van hulle was wat skynbaar bekend was met die prosedure n.l. om 'n prokureur te raadpleeg, het hulle opgesien teen die koste daaraan verbonde.

Van die eksekuteur(L. van der Skyff) in die boedel is die volgende syfers gekry:

"Die plaas was 1762 morge groot en is vir £1500 verkoop, die helfte in waarde en die helfte kontant, en die geld en waarde is gelykmatig uitgedeel onder die erfgename, elkeen het sy regverdige deel gekry."

Volgens getuienis op die punt ingewin blyk dit dat aan die ou vrou belowe is by die sluiting van die koopkontrak dat sy haar vruggebruik op die grond kan behou tot haar dood. Dit was deurslaggewend om haar te beweeg om die grond te verkoop. 'n Jaar of wat daarna het sy egter opdrag gekry om die plaas te verlaat. Daar was dus in werklikheid g'n kontrak om haar te beskerm nie.

Die Abeldammers het toe versprei begin raak, want almal moes "uitspring om 'n sitplekkie te kry."

In die verspreide toestand is hulle aangetref na hul reeds al baie rondgetrek het. By almal is daar die onsekerheid -- behalwe in 'n paar gevalle wat op goedvertroue leef dat die baas te goed is om hulle weg te ja --+ wanneer hulle deur die "baas" aangesê sal word om op te pak en te trek.

(b). Wat hulle sal doen as hulle moet weggaan van
die plase waar hul teenswoordig woon.

Geval I. "Ek glo nie hulle sal my weer van hier laat trek nie. Die baas is te goed, en as hy sê ek moet trek sal ek hom sê ek het my hennie eiers gegee om te broei en hy moet maar wag totdat die kuikens uitkom voor ek trek."

Geval II. "Payne het gesê so lang as ons leef kan ons hier bly, ons woon hier nou anderhalf jaar. Hy het die plek aan ons afgegee, nou het hy g'n reg meer daarop nie, want dis so goed as ons eie."

Geval IV. "Ek sal maar weer rondry tot ek plek kry, want op die aarde moet ek bly."

Geval VI. "Ek sal maar weer ander plek gaan soek, of probeer 'n plekkie kry waar ek met waterlei lande kan werk. Ander kan lewe, ek moet lewe. Die arm man is maar net 'n wit kaffer want al plek wat hy kry is by die Jode en as hulle nou die ryk boere maak, weet God alleen wat van ons moet word." "Die regering moet die rykman verplig om elk 'n paar arm mense op sy grond te laat woon om die grond te help opbou, anders moet die regering vir die arm mense plase uitdeel, en kyk of hulle die grond werd is, dan sal ek hom wys wat ek kan doen."

Geval VII. "Die tyd sal nog leer wat ek moet doen."

Geval VIII. "Op aarde moet ek bly, ek sal maar weer 'n ander plek soek."

Geval IX. "As ek hier moet weggaan, gaan ek Blomfontein toe (bloemfontein O.V.S.) daar is nog baie plek."

Geval XIV. "Ons sal maar weer ander grond gaan soek as ons hier moet weggaan. Ek sal nie probeer om grond te hoop nie, ek is nog te vër agter. Ek is ook te bang ek sal in die agterhand raak met die rente, maar as ek glasnies plek kan kry nie, sal ek darem 'n plek probeer maak of ek nie 'n klein stukkie grond in die hande kan kry nie."

Geval XV. "Ons gaan weer terug na ons ou plek in

Bothaville, daar kan 'n mens tog 'n lewe maak."

Geval VI. "Hier sit ons nog op 'n waag ons word vandag hier gebkop en môre daar, ons sal maar weer plek gaan soek. Ek het reeds in Bothaville, Boshof, Malopo en Koopstad gebly. Ons sal eendag ons eie grond kry as ons dood is."

Geval XVII. "Ek het reeds verskeie keer probeer om my eie grond te kty, maar hulle sê ek het nie die besitting nie. Die regering moet die arm man "plots" gee wat te swak is om grond te koop. Ek sal ander woonplek soek as ek moet trek."

Dit blyk dus uit voorafgaande gevalle dat almal voornemens is om maar weer ander plek te soek as hulle moet trek. Hulle het g'n versekering van die duur van hul verblyf op 'n plek, behalwe goed vertroue dat dit nie nodig sal wees dat hul moet trek nie.

"Ek sal maar weer ander plek gaan soek, want op die aarde moet ek bly" is 'n opvallende opmerking wat deur verskeie gevalle gemaak is.

By hulle ontbreek die vooruitsig om later selfstandige grondeienaars te word, gebrek aan nodige besittings, en vrees om te veel te waag en alles te verloor skyn die belangrykste oorsaak te wees. Indien die woonplek vraagstuk nog meer aktueel word, sodat hul g'n plek kan kry nie, "sal ons darem 'n plan probeer maak of ons nie 'n klein stukkie grond in die hande kan kry nie."

Ander is meer pessimisties: "Ons sal eendag ons eie grond kry as ons dood is."

Almal is dit eens dat die regering verplig is om ryk mense te dwing om arm bywoners aan te neem, of so nie vir arm mense grond moet gee.

Niemand skyn dit in die vooruitsig te stel om langs selfstandige arbeid en beraamde planne hulle self van 'n vaste woonplek te verseker, so lank as hulle nog as bywoners plek kan kry nie. Hulle is deeglik bewus daarvan dat woonplek al skaarser en moeiliker word om te kry, maar" op die aarde moet

ons bly" en niemand teen blyke van produktiewe denke hoe om die probleem vir hulle die toekoms op te los nie. Dit word op die lang baan geskuif "die tyd sal nog leer wat ek moet doen," en daarby borus hul.

(c). Besware geopper van die kant van die grondeienaars teen die aanneem van bywoners en teen die Abeldammers in die besonder.

Die woonplok vraagstuk vorm vir dié mense een van die grootste probleme waarmee hulle te kampe het.

Die vernaamste oorsaak hiervoor is die kompetisie wat hulle moet voer teen die natuerl, wat deur die grondbesitters as 'n geskikte arbeidskrag en ook 'n winsgewende proposisie beskou word as die blanke bywoner.

Soos reeds aangetoon is die getuigenis van werkgewers eenstemmend op die punt n.l.

(1). Dat die Abeldammers onvertroubaar is in die sin dat mens nooit op hulle arbeid kan reken in drukke werksaamhede nie, dat hulle wanneer arbeid onontbeerlik is jou dikwels in die steek laat vir minderwaardige redes,. Gevolglik verkies die werkgewer liever natuerlike om sy werk te doen, want indien hulle hul werk verlaat sonder grondige oorsake kan hy hulle deur die gereg laat aankeer. Dis miskien die oorsaak waarom hulle soveel getrouer hulle werk uitvoer.

(11). Die natuerl kan veel goedkoper arbeid verrig as die blanke, en gee veel minder moeite wat b.v. die verskaf aan voedsel betref, selfs al is die blanke gewillig om teen dieselfde prys en vir dieselfde voedsel te werk. Hier geld egter meer 'n etiese beswaar wat ingebring word van die kant van die werkgewers, l. dat hul dit nie oor hul hart kan kry om 'n blanke gelyk op met 'n natuerl te behandel nie. Die werkgewer voel dat hy die blanke noodwendig meer moet betaal en gevolglik verkies hy liever om sonder hul arbeid klaar te

kon waar die naturelle arbeid beskikbaar is.

(III). Die blanke besit nie dieselfde uithou en werkvermoë van die naturel nie, hulle gestel is swakker. "As die naturel te stadig is, jaag ek hom aan, maar ek kan dit nie oor my hart kry as 'n witman sy werk versuim om hom aan te jaag nie, ek verwag dat hy selfrespek moet hê, daarom kies ek liowers koffers as werkvolk, hulle gee mens minder sonde."

(IV). Die Abeldammers het oor die algemeen 'n span trekvee, donkies of osse, en in die meeste gevalle nog 'n klompie skape en bokke. Hulle wil dus selfstandig ploeg en 'n deel en terselfdertyd hulle boerderytjie behou.

Meeste grondeienaars in daardie streek is daarop teer dat waar hulle self skape aanhou, ander skape onder hulle trop sal loop, en om hulle apart te hou is futilik 'n onmoontlikheid, want alhoewel hulle plase in kampe verdeel is, het hulle dit so ingerig dat as hulle die een kamp gebruik die ander gespaar word.

Oog die eintlike verskil tussen 'n ploeg van 'n naturel en die ploeg van 'n blanke kom hierin uit: "Die voorkeur word gegee aan 'n naturel met 'n ploeg en 'n span trekvee bo die van 'n blanke omdat die baas groter voordeel uit die span van die naturel as van die blanke trek.

(a). Hy hou toesig oor die ploeg van die naturel sien dat hy vroeg inspan, en diep ploeg. Die blanke bywoner wil self 'n baas wees, en ploeg soos hy wil -- tot nadeel van die aannemer -- en daarby is die bywoner nie besonder gesteld daarop om die beste gebruik van ploegtyd te maak nie. Hy ry soms rond en dan staan die ploeg.

(b). Die baas het nog altyd die kinders van die naturel tot sy diens, die kinders van die blanke moet die skoo besoek, en is ook nie altyd gewillig om in die kombuis of op die werf van die baas te werk, as die geleentheid daar is nie. Dikwels egter word aan meide opsetlik nog die voorkeur gegee vir dieselfde redes as onder II. en III. hierbo genoem.

(c). Die blanke voel hom maar baie selde gereed

om meer as een uit die drie sakke as huur af te gee, die natu-
rel gee dikwels twee uit die drie af, dog in die meeste gevalle
ploeg hy om die helfte d.w.s. $1\frac{1}{2}$ uit 3. Die wet verbied egter
dat 'n blanke 'n haturel op laasgenoemde voorwaardes sal aanhou
en in baie gevalle word dit egter ontduik deur i.p.v. die graan
te deel, deel die eienaar die dae, en die natuurlike ploeg dan
drie dae uit die week vir die baas, en die volgende drie dae
word hy dan aan homself oorgelaat.

By die lig van voorafgaande opmerkings gesien, is dit
dus duidelik dat die woonplekvraagstuk al vir die Abeldammer
aktueleer word.

Met uitsondering van 7 gevalle -- waarvan drie
grondeienaars is -- woon almal op plase wat of huurplase of
eiendomme is, wat nie deur die huurders of eienaars self be-
woon word nie.

Vir die huurders en eienaars verval tot 'n groot
mate die beware geopper toen die blanke bywonor, daar hulle
vernameste doel is om slegs 'n witman op die plase aan te hou
wat 'n doort van orde kan bewaar b.v. papse uitreik ens.

En Groot aantal natuurlike met spanne trekvee is ge-
woonlik ook op die huurplase vergader met 'n natuurlike voor-
man deur die baas aangestel, en uit die natuurlike ploë trek
die huurder dan sy wine.

Die Abeldammer is nooit seker hoe lank hy op 'n plek
sal bly woon nie.

As bywonor kan hy te enige tyd van die baas kennis
kry om te trek.

Alle vorme dan ook 'n nomadiese groep sedert hulle
Abelsdam moes verlaat.

(d). Die behuisings probleem.

Oor die algemeen is die mense aangetref in platdele
huisies wat strek van 1 tot 3 vertrekke, waarin die hele fa-

milie saamwoon. In sommige was die mure uiters 6 voet hoog in ander gevalle ietswat hoër, en in slegs 'n paar gevalle ordentlik hoog. Die huise is meesal deur hulself gebou behalwe waar hulle op 'n plaas kom as bywoner waar 'n huis alreeds klaar gebou is, laasgenoemde gevalle verteenwoordig dan ook die beste huise besoek.

Die oorsake waarom die pandokke gebou word is ongeveer die volgende:

(1). Die onsekerheid van hul verblyf op een plek.. Die baas mag hulle enige oomblik kennis gee om te trek, en dan kry hul g'n vergoeding vir die huis.

(2). G'n behoefte het by hulle ontwikkel tot beter behuising. Skuiling teen wind en weer skyn die vernaamste oogmerk te wees.

Dit is blykbaar die belangrykste faktore, dog algemeen traagheid of laksheid om wat hul doen deeglik te doen is nie uitgesluit nie. Dit kan egter wees dat wat aangesien word vir traagheid in die verband slegs die gevolg is van gebrek aan kennis en behoefte, en onsekerheid van hul verblyf op die plek.

Dit lei egter g'n twyfel dat die huise onhyginies is, en 'n nadelige uitwerking op die arbeider sal hê nie.

(e). Die voedsel probleem.

"Ons leef somar so van die mielies." "Ons sal nie eers ons kos wen nie." "Ons het geelmielies eerste gesaai dit is tog gou ryp, want kos is so skaars." "Ek hou darem altyd bietjie regte koffie in die huis as daar mense kom, nosiself drink mielie-koffie." Dit is almal en deurgans tiepies, bewyse dat hul voedsel hoofsaaklik uit mielies -- stysel -- bestaan, met af en toe bietjie vleis. Groente is daar baie min, en in die meeste gevalle gladnie. Verskeie gevalle is aangetref wat nie eers 'n melkkoei besit, en afhanklik is van naturelle of goedgesinde blanke bure vir hul melkvoorraad.

Sonder twyfel is ondervoeding dus 'n ander belangryke

faktor wat die arbeider beïnvloed, en wat verantwoordelik kan wees vir die traagheid en gebrek aan ondernemingsgees.

Hoofstuk VII.Geldwese en die Abeldammers.

- (a). Hulle verhouding tot geld.
- (b). Wat hul sal uitvoer met die geld as iemand hul £60 gee.
- (c). Hulle verhouding tot krediet en lopende skulde.
- (d). Hulle verhouding tot kapitaal skulde en kapitaal beleggings.

(a). Hulle verhouding tot geld.

In die vorige hoofstuk is die opmerking gemaak dat in die hoofstuk oor geldwese, behandel sal word in watter terme hierdie mense die waarde van hulle arbeid bereken, en is ook tot die konklusie gekom en die stelling neergelê, dat hulle blykbaar groter waarde heg aan hulle vryheid en ongebondenheid as aan geld.

Om hul verhouding tot geld duidelik te bepaal, is nagegaan:

- (1). Hulle gewilligheid om te werk, en die prys waarvoor hulle gereed sal wees om te werk.
- (2). Wat hulle met die geld sal uitvoer indien hul deur iemand in besit gestel word van £60. Die antwoorde op die vraag was ook 'n geskikte middel om hulle ambisie te bepaal.

Dis gevind dat 44⁴/₉% van hulle alreeds op een of ander tydstep van hul lewe arbeid verrig het, waarvoor hulle loon betaal is, maar toe die ondersoek ingestel was het almal weer geboer.

Die oorsaak waarom hulle die vorige werk opgegee en

tot boordery teruggekeer het is reeds aangetoon.*

Ook is gevind dat waar hul deur plaaslike persone geïmploieer was, hulle nie die werk volgehou het nie, somar weggebly, en dan met ongegronde redes hulle handolswyse probeer regverdig.

Ook is aangetoon dat hulle nie hulle lande bowerk nie of. pg. 24.

Hieruit is gekonkludeer dat gewoontes van arbeid-saamheid nog nie by hulle ontwikkel het nie. Hulle gaan eenvoudig by hulle huise sit, en doen niks.

Nie te min is nagegaan of hul gewillig sal wees om te werk, en om die vraag 'n kleur van aktuele "soek na gewillige arbeiders" te gee, is daar gerep van die moontlike water en lig skema van die dorp, waarmee binne enige maande 'n begin sal gemaak word.

Geval I. "Ek pas skaap op vir my baas en kry daarvoor 10/- per maand. Ek kry ook £1 per maand pensioen van die regering. Verlede maand het my baas my 'n skaapvolletjie gegee, en die Jood het my hierdie twaksakkie vol twak daarvoor gemaak.

"My vrou huur 'n meid vir 3/- per maand om vir haar te was, en ek huur hulle altyd vir 'n stuk twak om vir my s tronkie op te tel vir vuurmaakgoed.

"Ek is nie onwillig om te gaan werk nie, maar die mense sê ek kannie werk nie, ek is te gebreklik, maar ek daag enigeen met hierdie -- gebrekklike -- hande om te werk."

Hy stuur sy seuntjie om 'n paar horingdroppe van 'n gevrekte bees te gaan haal, "pa wil dit saameem as pa weer dorp-toe gaan." "Hoeveel kry u daarvoor?" "Ek weet nie, maar as ek 'n dosyn het, dan kry ek altyd 'n Shilling."

Geval III. "Ek soek werk, maar kan nie kry nie. Ek sien nie kans om onder 6/6 per dag te werk nie, dan bly ek liewers tuis."

* cf. pg. 56.

Geval IV. "Die tyd word al hoe swaarder, en ek sal vir 3/- per dag werk. My ou buurman Britz ook, hy het niks, en hy moet opgef betaal, ook vir sy hond. Die hond kan hy iik nie doodmaak nie want daarmee vang hy springhase om te leef. Hy was na die magistraat en het vir hom gesê: 'Dis die enigste broek wat ek aan het, stuur my waarheen jy wil maar gee my net werk.' Maar hy het nog g'n werk. Ons het hieroor g'n kontrole."

Geval V. "As ek werk oopgaan, gaan ek werk."
"Waarvoor sien u kans om te werk?" "Ek weet nie!"

Geval VI. "Watter soort werk sal hulle my gee, ek is 'n sieklike man. Ek het op die spoor gewerk, en hulle het my gediskwalifiseer weens siekte."

Geval VII. "Dit gaan bitter om te lewe, enige werk wat die kind kry kan hy maar gaan, sodat hy vir my ook iets kan stuur, al sukkel ek ook, dan is daar darem 'n verwagting."
"Waarvoor sien u kans om te werk?" "Ek weet wragtie nie,"
~~En~~ "hier het ek al gewerk vir 1/- 'n dag." Moeder: "Jy eet 'n 1/- se kos op en dan het jy nog honger."

Geval VIII. "Ek wil nie gaan werk nie, ek verstaan smids ambag goed, maar dis so moeilik as mens 'n spannetjie het om dit tot niet te maak. Hier op die plaas loop 'n koei tog verniet, en in die dorp moet jy 68 per maand vir haar betaal."

Geval IX. "Ek sal nie gaan werk nie want ek moet na die boerdery kyk."

Geval X. "My man is sieklik en kan nie werk nie."

Geval XI. "Ek sien nie kans om onder 7/- per dag te werk nie, vir 5/- bly ek liewer tuis en pas skaap op (kry daarvoor niks)."

Geval XII. "Met graaf en pik sien ek nie kans om onder 5/- per dag te werk nie, maar as dit nie swaar werk is nie sal ek vir 3/- per dag werk."

Geval XIII. "Ek gee nie om waarvoor ek werk nie!"

"Ses pennies per dag?" Moeder: "Nee God daarvoor het hulle nog genoeg. 4/- per dag dan kry hulle skaars hul kos, en ek glo ook nie eers ek sal hulle daarvoor laat werk nie."

Geval XVI. "Ek sal werk vir 3/- per dag, al kan dit nie maar dit moet. Daar hinder my niks dat ek nie kan gaan nie, want hier moet ek 'n verd.... skaap skeer vir 18."

Geval XVII. "My man is gebreklik en kan nie werk nie."

Neem ons die gevalle wat aangegee het dat hulle gewillig is om te werk -- gewone ongeskoolde arbeid -- en die pryse deur hulleself vasgestel waarvoor hulle kans sien om te werk, dan varieer dit tussen 3/- tot 7/- per dag, met 'n gemiddelde van 4/9 per persoon per dag.

Verskeie het hoegenaamd geen konsepsie waarvoor hulle kans sien om te werk, terwyl hulle voorgee dat hulle werk soek.

Self by die persone wat 'n definitiewe prys vasstel waarvoor hulle kans sien om te werk, en as hulle dit nie kry nie bly hulle liefers tuis, toon 'n gebrek aan enige berekening vooraf.

Neem ons b.v. die gemiddelde oes per geval per jaar (drie grondbesitters uitgesluit) dan is dit $31\frac{1}{3}$ sak waarvan nog $\frac{1}{3}$ deel afgegee moet word as huur. Hierby moet egter gevoeg word dat hulle uit die mielies leef vandat dit pitte gee tot die oes af is, en die oes ietswat hoër behoort te wees. Laat ons egter aanneem dat elke geval gemiddeld 21 sakke wen, en dit gereken teen 10/- per sak (normale prys in 'n normale tyd) is £10.10/- per jaar. Vergelyk ons hiermee die laagste salaris wat 'n persoon kan verdien gereken volgens wat die goedkoopste prys is waarvoor hulle kans sien om te werk, n.l. 3/- per dag, en gereken teen 260 werksdae in 'n jaar dan bring dit die persoon 'n salaris van £39.

Gereken teen die gemiddeld waarvoor die totaal kans sien om te werk n.l. 4/9 per dag word dit £61.15/- per persoon per jaar. As hulle dit nie kan kry nie bly hulle liefers tuis

en kry ~~10~~10.10/- gemiddeld, waar 'n minimum werk gedoen word -- daar die lande nie bewerk word nie -- en hoop hulle op 'n goeie jaar, wat die bedrag aanmerklik groter sal maak.

Dat daar nie 'n vasgestelde lewens standaard is wat ongeveer 'n vaste uitgawe vereis bewys die feit dat daar van hulle is wat ligte werk vir amper die helfte goedkoper sal verrig as waneer hulle moet werk met pik en graaf, en ook die feit dat ander nie presies weet waarvoor hulle kans sien om te werk nie.

Waarskynlik moet dit verklaar word as 'n opsien teen swaar werk wat meer winsgewend is, vir die voorkeur aan 'n beroep ongebonde deur noodwendige harde arbeid b.v. skaap op pas of mielie boerdery, waaruit tog ook 'n bestaan gemaak kan word "al betaal dit nie."

"Die waarde van geld meet hul aan die moeite, en arbeid wat dit vereis om dit te kry, en hang nie saam met hul behoefte aan geld nie m.a.w. dit sou verwag word dat hul behoeftes wat bevredig moet word, die waarde van geld moet bepaal, dog intendeel is dit die arbeid om die geld te kry, wat sy waarde vir hul bepaal.

(b). Wat hulle sal uitvoer met die geld as
iemand hul 260 gee.

"Ek sal 'n groot ding doen, maar ek weet nie wat nie. "As ek 260 kry gaan gee ek dit vir Government en vat 'n plaas. Die Here sal darem nie so onbarmhartig wees om my nie die rente vir die 2de jaar te gee nie."

"As ek 260 kry gaan sit ek dit in die bank tot dit meer is dat ek iets daarmee kan aanrig."

"As ek 260 kry? My liewe man ek maak my seker vuil nee, ek dink ek sal dit jare laat lê om eers uit te dink wat ek daarmee gaan doen. Vir spek en boontjies sal ek dit seker nie uitgee nie."

"Dit kan wees dat ek 'n ploeg koop, of somar gebruik om mee te leef."

"Ek sal grond huur."

"As ek £60 kry gaan sit ek dit in die bank."

"As ek £60 kry gaan ek en kry vir my 'n paar goeie melkkoeie. Eers as ons geld kry steek ons dit in skape, maar wol is nou te goedkoop (gefondeienaar).

"As ek £60 kry gaan sit ek dit in die bank, want die geld £20 wat ek van my oorlede vader geerf het is nog in die bank."

"Ek sal dit in die bank sit, en later koop ek skape...
Moeder: "Nee jy vat vir jou 'n amp, Piet, nou se dae ken hulle net die rykman verder fekall."

"Ek sal skape koop, uit die skaap verwag ek tog om iets meer te maak."

"As ek £60 kry sal ek darem nie almal gebruik nie, ek sal 'n klompie spaar."

Vir sommige was die gedagte om meteens soveel geld n.l. £60 te kry, te groot om 'n gedagte te vorm wat hulle daarmee sal doen. Dit is 'n duidelike bewys dat die persone g'n ideale koester of 'n ambisie het om dit nog eendag sover te bring om so 'n sommetjie geld te besit wat hulle in een of ander onderneming kan steek nie.

Opvallend is hoeveel persone die geld in die bank wil sit in die meeste gevalle is dit om die kapitaal deur rente te laat vermeeraer, in verskeie gevalle om eers uit te dink wat hulle daarmee sal doen, in ander gevalle om later skape aan te koop. Ander weer sal dit gebruik om te leef. In een geval wil die moeder dat haar seun 'n amp vat vir die geld. Volgens haar opvatting word 'n amp deur geld gekoop, en dan word 'n persoon weer betaal omdat hy in die amp is.

Log afgesien van die persone wat nie weet wat om met die geld aan te vang, of die wat dit wil gebruik om te leef,

het die res almal een of ander doel wat hulle meen om te kan verwesentlik deur so 'n bedraggie. Die geld is vir hulle dus 'n middel tot 'n doel, en is tot 'n groot mate 'n groot mate 'n weergawe van hulle ambisie n.l. om grond te huur, skape of koeie te koop, of selfs "grond te vat"; daar die Here tog nie so ongenadig sal wees om hul "dan" nie die rente vir die volgende jaar te gee nie."

Twee gevalle is daar wat dit eenvoudig in die bank wil sit, sonder om later iets daarmee te wil aanvang. Dit is in ooreenstemming met die karakterstrek van die wyle stamvader wat geld opgegaar het, sonder dit vir ander doeleindes aan te wend.

(c).Hulle verhouding tot Krediet en
lopende skulde.

Geval I. "Ek is bang vir skuld -- kan g'n krediet kry nie."

Geval II. "Ek is bang vir krediet (skuld) dan kom vat hulle nog al wat ek het daarvoor."

Geval III. "Ek is bang om skuld te maak, niemand wil ook vir my borg staan "

Geval IV. "Ek is bang om kunsmis op skuld te koop, hulle sal my goed vat en dit verkoop" "Ons is hard in die skuld by die kaffer vir ploegskare, en 'n slamaaiër het oor my gegaan en ons moet hom ook nog betaal. Ons het ook 'n bietjie winkelskuld."

Geval V. "Ek kannie kunsmis op skuld koop nie, want ek moet 'n borg gee, en kannie een kry nie, Ek het nie lopende skulde, die winkeliers wil my nie skuld gee nie."

Geval VI. "Ek betaal al my goed kontant, dit gaan bitter om te lewe maar jy moet lewe. Ek is bang vir skuld."

Geval VII. "Ek het nie geld om 'n skoffel te koop nie, ek wil nie skuld maak nie"..... Die geval behoort eint-

lik onder kapitaalskulde behandel te wees, maar aangesien dit die geval is wat die grootste oes van al die gevalle gemaak het, en 'n potensiele grondbesitter is, daar hy vry op die grond van sy vader woon, is dit hier ingesluit.

Geval XII. "Ek maak nie skuld nie, want sê nou daar kom 'n droë jaar, waar moet jy dit vandaanhaal om die skuld te betaal." "Ek wil g'n bankrekening hê nie, ek het genoeg ergenis om nie nog skuld ook te betaal nie."

Geval XVI. "Ek maak nie skuld nie, want ek het nog altyd geld gehad om in my huislike behoeftes te voorsien."

Geval XV. "Ek is bang vir skuld."

Geval XVI. "God by wie sal ek skuld maak, sê nou ek brand vas, wat word dan van my?"

Geval XVII. "Ons het £8 winkelskuld. Die skuldeiser druk, ons het hulp gevra van die regering maar niks gekry nie. Ons is ook in skuld by die slamaai, Ek was getoor, hy het my drinkgoed en smeergoed gegee, en nou is ek reg, maar ons skuld hom ook nog."

Hulle verhouding tot krediet en lopende skulde is oor die algemeen een van vrees daar-teenoor. Hulle is bevrees dat deur skuld te maak, hulle op 'n moment deur die skuldeiser opgeskroef kan word om te betaal, en as hulle nie kan nie, dan sal hy hulle goed daarvoor kom vat.

Die vrees vir skuld is die gevolg dat hulle hul uitgawes presies reel met hulle inkomste. Dat hulle alles ontbeer wat hul nie kan bekostig met die karige inkomste wat hul verkry deur pluimvee. Hulle val dan volkome terug op die mielies as voedsel. "Ons self drink ~~mielie~~ mielie-koffie, maar ek hou darem altyd bietjie regte koffie as daar mense kom." "Ons leef somar so van die mielies."

Hoe hulle op die idee, dat krediet gevaarlik is, gekom het, kan moontlik langs twee weë verklaar word:

- (1). Of oorgelewer van hulle ouers, of
- (2). Proefondervinding.

Niemand van die gevalle was egter al insolvent. Dus is hulle idees waarskynlik gebaseer op gevalle wat hulle in hul omgewing waargeneem het, waar ander persone se besitting beslag op geneem is, en verkoop is.

Gaan ons hul bewerings egter noukeurig na, dan vind ons, dat by sommige gevalle 'n werklike vrees vir skuld bestaan terwyl by ander dit meer as 'n verskoning gebruik word omdat hulle g'n krediet kan kry sonder 'n borg, en 'n borg kan hul net so min kry as krediet.

(d) Hulle verhouding tot Kapitaal Skulde en Kapitaal beleggings.

Onder die hoof sal behandel word in hoeverre hulle hul waag aan kapitaal skulde b.v. aankoop van landbou implemente, grond, vee ens.

Die oorsaak wat o.a. aangegee word waarom lande nie bewerk word nie, is gebrek aan die nodige landbou implemente cf. pg.

Dat hulle g'n krediet kan kry sonder 'n borg, en dat hulle g'n borg kan kry om die nodige implemente aan te koop nie, is tot 'n groot mate juis, dog in meeste gevalle 'n blote verskoning. Al die gevalle met uitsondering van een is in besit van 'n span trekvee elk, en die moontlikheid bestaan altyd dat van die diere in pand gegee kan word aan die skuldeiser, om die onontbeeflike implemente aan te skaf.

Die werklike oorsaak by sommige skyn vrees vir skuld te wees. By die meeste gevalle egter skyn daar g'n gevoelde behoefte te wees aan implemente om die lande te bewerk nie, "dit is nie nodig nie," of "dit waai" of "dit verdroog, as dit bewerk word."

Hiervoor is die bewys soveel te sterker as ons nagaan wat elkeen sal doen as hy £60 kry. In slegs een geval was daar sprake van 'n "moontlike aankoop van 'n ploeg, anders

sal ek dit maar net gebruik om te lewe." Die ander het g'n melding gemaak van aankoop van implemente nie.

Ook word g'n skuld gemaakom grond of vee aan te koop nie. "As ons nie meer plek kan kry nie, sal ons maar 'n plan moet maak om 'n stukkie grond te koop of huur." "Ek het al baie probeer om grond te koop, maar hulle sê ek het nie die waarde. Vir die man wat te swak is om grond te koop moet die regering plotte uitdeel."

Ook in die verbetering van veestapel word geen kapitaal gestee nie. Die voorkeur word met opset gegee aan "kafferbees, skape en hoenders." "Opregte goed betaal nie." "Dis net 'n oorlas."

Gebrek aan die nodige kennis om die veestapel te verbeter, gebrek aan insig van die waarde van opreggeteelde diere, onwilligheid en traagheid om indien hulle in besit van goedgeteelde deire kan kom, die nodige sorg aan die diere te bestee m.a.w. gebrek aan ondernemingsgees skyn die vernaamste struikelblokke te wees waarom g'n kapitaal skuld gemaak word.

Die konserwatiewe boerdery metodes van die drie grondeienaars gee duidelik blyke van hul gebrek aan ondernemingsgees, g'n kapitaal skuld word gemaak tot voorsiening van 'n permanente watervoorraad of aanplant van bome, of voorsiening vir voer in tye van droogtes. Gebrek aan kapitaal word deur hulle as oorsaak gegee daarvoor.

Niemand van al die gevalle spaar geld met die vooruitsig om later grond te huur of te koop nie. "Daar is nie om te spaar nie." Of "wat ons die een jaar spaar gebruik ons die volgende jaar." "Ek het skaars geld om 'n pyp twak te koop, waar sal ek nog geld kry om te spaar?"

Vergelyk ons hierdie bewering van hulle met hul inkomste opgawe of tabel pg 22 dan vind ons dat dit volkome juis is, en dat daar g'n sprake van opgegaarde kapitaal kan wees nie, wat hulle op een of ander wyse kan belê.

Van die gevalle wat op die spoor gewerk het, het

een geval vir hom " 'n spannetjie ossies gekoop " vir die geld wat hy gespaar het.

Dis gevind dat twee gevalle kennis dra van 'n bank-rekening en dit ook besit. Die een geval moes alles uittrek vir 'n operasie wat op sy vrou gedoen is, en die ander geval het £20 nog in die bank, wat hy van sy"oorlede vader geërf het!

Die res maak g'n gebruik van die bank, dog bewaar self wat hul maak. Die oorsake hiervoor aangegee is: "Daar is niks te maak nie," of " dit is so min dat dit nie betaal nie

Vervolgens is nagegaan waarin hulle die kapitaal sal belê indien hul £60 ontvang.

Sommige gevalle het g'n idee gehad wat hulle daarmee sal doen nie, maar is vasbeslote om dit nie te verkwis nie; hul wil iets groots daarmee aanvang.

Ander het g'n ander doel daarmee as net dat dit meer moet word deur rente.

Ander weer wil dit vir 'n definitiewe doel aanwend b.v. skape aankoop, of "ek sal 'n plaas vat, die Heere sal darem nie so onbarmhartig wees om my nie die tente vir die tweede jaar te gee nie."

"Ek sal skape koop, want van die skaap verwag ek tog om iets meer te maak."

"Ek sal grond huur."

"Eers as ons geld kry dan steek ons dit in skape, maar wol is nou so goedkoop, daarom sal ek vir my lievers 'n paar goeie melkkoeie kry."

"Ek sal dit in die bank sit, en later koop ek skape!"
....(moeder:"Nee Piet jy vat vir jou 'n amp....")

Afgesien van die paar gevalle wat blykbaar nie weet waarin hulle beskikbare kapitaal kan belê-d.w.s. persone wat ongetwyfeld nie 'n vooropgesette doel nastreef, en die persone wat geld alleen wil besit sonder dit vir 'n verdere doel aan te wend, of die enkel geval wat meen dat 'n amp direk verkrybaar is deur gold;-- is dit opmerklik dat die res wat 'n direkte doel aangee waarvoor hul die geld sal gebruik, nie die waarde

van die artikkel sal onderskat nie, b.v. hul is daar duidelik bewus van dat £60 te min is om grond te koop, wel genoeg om grond te huur. Ook gee hul geldige oorsake aan waarom hulle die geld in skape wil steek. "Daaruit kan tog verwag word om iets meer te maak? Wat wel einaardig is, is dat die verbou van mielies deur hulself beskou word as hul vernaamste bron van inkomste, en dat slegs een geval aangegee het dat hy die geld daaraan sal bestee.

Die vernaamste mikpunt skyn te wees om in die besit van 'n span te wees. So het geval XIV b.v. al die geld wat hy op die spoor verdien het bestee om "'n spannetjie ossies" te koop. Geval VIII vind dit "hard as 'n mens 'n span het om dit tot niet te maak en te gaan werk."

Dit kan ook wees dat ^{almeer} ~~almeer~~ besef word dat mielieboerdery nie meer winsgewend is nie, dog dan bly die vraag waarom almal hul dan daarop toelê, hul kapitaal daarin laat? Waarom verkoop of verruil hul dan nie hul donkies en osse vir skape nie? 'n Moontlike verklaring hiervoor is, dat hul verplig is:

(1). Om hul kapitaal in 'n span trekvee te belê, daar dit die enigste middel is waardeur hul instaat gestel word om 'n woonplek te kry, n.l. deur te saai om 'n deel. "As mens baie kleinvee het dan kry jy nie meer plek nie, die eerste wat hulle jou vra is: 'hoeveel skape en donkies het jy?'"

(2). Daar mielies hul vernaamste en soms enigste voedsel is, is dit noodsaaklik dat hul dit moet produseer, veral as in aanmerking geneem word dat hul g'n ander bedryf het, winsgewend genoeg om hul instaat te stel om die mielies te koop nie.

By die lig van die twee faktore is dit dus duidelik waarom hul eerste kapitaalbelegging altyd is in 'n span trekvee en 'n ploeg.

Die aanskaffing daarvan geskied egter nie langs die weg van krediet en afbetaling nie, dog is die vrug van jare

lange arbeid. Die trekvee word meestal een en paarsgewyse aangeskaf. Is die span vol dan skyn dit asof die strewe die klimaks bereik het, die kapitaal verwerwing en belegging het plaasgevind en dan word rustig geleef en gewag op 'n goeie jaar, d.w.s. baie reent wat ipso facto 'n ordentlike oes beteken, self waar lande nie bewerk word nie.

Hoofstuk. VIII.Die Abeldammers en Ouerskap.

- (a). Wat die ouers as goeie kos vir die kind beskou.
 - (b). Wat die ouers se opinie is omtrent die skool en verpligte skoolbesoek.
 - (c). Die opinies en gewilligheid van die ouers om hulle kinders na 'n ambagskool te laat gaan.
 - (d). Gewilligheid van ouers om hulle dogters huiswerk te laat doen vir ander.
 - (e). Die verhouding van die ouers tot die toekoms van hulle kinders.
-

Die Abeldammers en Ouerskap.

Die besitting van die ouer is reeds skematies al aangetoon op pg 22 . Dit sal dus interessant wees om ook na te gaan wat die gemiddelde aantal kinders is wat elke ouer moet onderhou, dog hier stuit ons op 'n moeilikheid, daar party van die gevalle nog jonk getroud is, met slegs een of 'n paar kinders, terwyl ander reeds op gevorderde leeftyd is.

Wat wel met juiste sekerheid aangegee kan word is die gemiddelde getal kinders ~~wat~~ van ouers wat reeds afgeleef is, en nie tot meer geboortes instaat is nie.

Die stamouers Abel Nel gehuud met Antjie van Rensburg het 15 kinders gehad, daarvan het slegs 11 die huweliksgrens bereik. 10 is getroud, en 1 wat van haar verstand was het ongetroud gebly.

Van die 10 kinders wat getroud is, was die hoogste geboorte syfer 7 en die laagste 1, met 'n gemiddeld van 4.7 kinders per egpaar.

Daar is 'n totaal van 18 huisgesinne besoek, wat 'n

totaal van 99 kinders gehad het d.w.s. gemiddeld 5.5 kinders per huisgesin, en hieronder is daar 3 gesinne wat minder as 3 jaar getroud is.

Van die 99 kinders was 23 reeds oorlede toe die ondersoek ingestel is, d.w.s. gemiddeld 1.3 per huisgesin.

Vergelyk ons nou die gemiddelde aantal kinders met die gemiddelde inkomste wat elke ouer kry of tabel pg 23. dan is dít duidelik dat die voedings probleem baie aktueel geword het.

Daar is egter g'n klagte van die kant van die ouer -- behalwe in een geval -- wat 'n bewys is dat hulle dit as iets gewoons beskou, om "somaar so van die mielies te leef.

(a). Wat die ouer as goeie kos vir die kind beskou

Toe die vraag aan die ouers gestel is wat volgens hulle mening die beste kos vir kinders is, is sonder 'n enkele uitsondering geantwoord: "Groente."

Geval 11. "Groente is goeie kos vir die kinders, dit werk alle ongesondheid uit. Ons het 'n tuin maar nie groente nie, want ons moet die water uit 'n put trek, en dis te veel moeite."

Geval 1V. "Melk en pap is gesonde kos, maar groente is nog beter. Maar wat help dit ons het niks."

Geval V. "Groente is goeie kos vir 'n kind, maar wat help dit hier is niks, jy sukkel jou dood maar dit help niks, want jy moet dit natgooi en dis te veel moeite."

Geval VI. "Dis omdat ons nie groente kry dat ons so siekliki is, dis van die môre tot die aand net pap."

Geval IX. "Groente is die gesondste, maar my klein kindertjies voer ek met Maizema pap, en as hul groter is neem ek boermeel, sit dit in 'n doek en kook dit saam met vleis, dan maak ek dit droog, dan neem ek altyd 'n bietjie en maak dit aan met melk vir die kind."

Geval 10. "Groente is gesonde kos, maar pap en melk veral kafferkring pap is die gesondste."

Geval XIV. "Groente is die gesondste kos vir 'n kind, omdat daar baie soorte groente is, en hulle is lekker ook."

Opvallend is dat almal ooreen stem dat groente die gesondste kos vir 'n kind is, dog niemand lê hulle daarop toe om groente self vir huislike gebruik te produseer nie. "Wat help dit hier id niks." Ander beskou dit "as te veel moeite om groente nat te maak" ander weer beweert dat dit nie help om groente te saai nie, "dit waai tog alles weg" gog erken dat hulle nog nie probeer het nie.

Van 'n intelligente insig in die waarde van groente is daar nie sprake nie. Wel word daar beweert "dit dryf die ongesondheid uit" of "omdat daar baie soorte groente is, en hulle is lekker ook," maar van die opbouwende hoedanighede wat groente besit b.v. minerale soute ens. daarvan weet hulle niks. Hulle oordeel is bloot op subjektiwiteit gegrond.

Die nadeel wat aan die gestel van die kind gedoen word deur die afwesigheid van die nodige voedingstowwe word nie beseft nie, en waar daar wel sprake kan wees dat dit ingesien word b.v. "dis daarom dat ons so sieklik is, omdat ons nie groente kry nie," word dit slegs erken, sonder dat enige poging aangewend word om dit te verhelp.

Volgens die getuigenis van onderwysers op die punt geraadpleeg, blyk dit dat die kinders uitsluitlik op melk gepap gevoed word, in baie gevalle selfs sonder melk, b.v. gedurende sekere maande van die jaar wanneer daar nie 'n voldoende voorraad melk verkry word nie.

Sommige gevalle besit self g'n koei, en is afhanklik vir bietjie melk van goedgesinde en mededeelsame kaffers of blanke bure.

Naas melk gepap vorm vleis, wat hulle nie gereeld kry nie, die ander bestanddeel van hul ete. Verder nog pampoen, wat hulself produseer, terwyl brood in meeste gevalle maar

seldsaam is.

Dat daar af en toe wel sprake kan wees van bietjie groente en ander toespyse is egter nie uitgesluit nie, dog die aanwesigheid daarvan by 'n mate is uniek.

Klein babatjies word dikwels gevoed met swart koffie en dit word as 'n heeltomal goeie plaasvervanger van melk beskou.

(b). Wat die ouers se opinie is omtrent die skool en verpligte skoolbesoek.

Volgens wet is die ouer verplig om sy kinders die skool te laat besoek totdat hulle die ouderdomsgrens van 16 jaar bereik het, of totdat hul die laer-skool-sertifikaat d.w.s. Std. VI behaal het.

Die kinders van die Abeldammers wat die sertifikaat verkry is die uitsondering. Gewoonlik verlaat hul die skool op sestienjarige leeftyd en is dan tussen die standaards 1 tot IV.

Verskeie van die gevalle wat Std. IV of V bereik, het dit in 'n groot mate nie bereik op prestasie nie, maar deur die guns van die onderwysers wat die kinders laatpromoveer het as 'n eksperiment om te sien of daar nie meer ywer deur die kinders i.v.b. met hul skoolwerk aan die dag gelê sal word nie.

Voor die ondersoek ingestel is, was daar nog g'n intelligensie toetse in die skole afgeneem nie.

Daar is 'n enkele geval waar kinders oorgelaat aan die sorg van die ouers dit verder as Std. VI gebring het nie.

In een geval is twee dogters jonk weggeneem deur die staat, teen die wil van die ouers: "Man as ek 'n geweer gehad het, het ek hulle wragtie doodgeskiet toe hulle my kinders kom vat het."

Een van die dogters was in die kranksinnige gestig op Potchefstroom as pasient, terwyl die ander een nog op die Industriële skool op Tempie, Bloemfontein was, toe hierdie on-

dersoek ingestel is.

Die beskouing van die ouers i.v.b. met die skool en verpligte skool besoek is as volg:

Geval 1. Moeder: "'n Plaasboer betaal nie meer nie, my seun moet leer vir 'n onderwyser."

Vader: "Leerdery is somar bog, hy moet leer vir smid, somar hier op Bothavalle, hy kan hier net so goed leer. Ek het 'n neef gehad en hy het somar op Henneman geleer. -- 'n klein spoorweghalt in Noordelike Vrystaat -- Hy kap 'n kap 'n band af, sit hom in die misvuur en ruk hom oor die wiel, en ek wil nog sien waar jy 'n beter smid kan kry."

Geval 11. Moeder: "My dogter was 14 jaar oud toe sy Std. VI gemaak het, maar haar pa doen g'n moeite om haar verder te laat leer nie. Eers het sy skool gehou vir ou Elliot -- 'n Engelsman gehuud met 'n naturel vrou -- se kinders, maar nou werk sy by ou Payne in die huis. Ek het dit so as 'n kind een dag uit die skool bly is hy drie dae agter. Ek weet nie hoekom ek dit so het nie."

Vader: "Nou se sko le leer die kind niks. Ek was daar teen dat my dogter op die dorp moes gaan skryf, maar haar meester het so aangehou, en gesê hy sal die koste betaal dat ek maar later toegestem het."

Geval IV. "As hulle oud genoeg is haal ek hulle uit om my te help, want sulke goed as hulle so groot is, is hulle vol muisneste, dat hulle nie verder leer nie. Nou moet hulle spartel en spook om self 'n boerderytjie bymekaar te kry."

"As 'n kind nie wil leer nie, dan help dit nie om hom skool-toe te stuur, weral as hy mondig is, dis net tyd mors ons is te vertrou vir die wet. Ons regering sorg ook net vir kaffers," want daar is g'n wet vir skoolbesoek vir die naturelle nie.

Geval V. "As mens in die tyd geleerd is kry jy darem iets, maar die wêreld is so swaar en die moeilikheid is so groot en as 'n mens sonder hulp is kan jy ook nie weet wat jy

moet doen nie. Ek wil my seuntjie graag vir skoolmeester laat leer, maar hy wil boer, so help dit ook nie."

Geval VI. "Die skoolmeesters van ons tyd is baie treurig my kind is twee jaar al in Sub B, en hy kom niks verder nie. Gedwonge skoolbesoek is maar net om die armman te verdruk. Die ryk man kan sy kind skool-toe stuur, die arm man moet.

Geval IX. Moeder: "My seuntjie moet vir predikant leer.

Vader: "Nee hy moet vir polisieman leer."

Geval X. "Die kinders moet maar leer solank die wet hulle verplig, dan moet hulle vir my kom werk tot my dood, dan sal hulle genoeg van my kry om te leef."

Geval XI. "Die seun het te veel muisneste in sy kop hy kan nie verder leer nie, ons kry ook nie hulp van die regering nie. Hy wou in 'n garage gaan werk, maar ons het uitgestel en nou boer hy maar ons wil die dogter laat verder leer as ons hulp kan kry."

Geval XV. "My kinders wil nie verder leer nie en hulle moet werk om te lewe. Hoe gouer hulle uit die skool kan kom hoe beter. Ons onderwyserres is van die "don't kêr" soort, wat sy vir jou wil sê, sê sy, en dis uit en gedaan, daarom kom ons goed met haar klaar."

Moeder: "My kindertjies wil ek laat leer, en een moet somar 'n man word."

Geval XVII. Vader: "Van al die hooggeleerde mense dink ek niks, ek dink baie van die man van eie ondervinding. Almal wil predikante en dokters wees, en hulle weet niks van boerdery. Dan word ons nog verplig om ons kinders skool-toe te stuur. So word ons vasgekeer deur ons regering. Ek is vir geleerdheid maar nie vir hooggeleerdheid nie, al die strawe kom daarvan omdat dit die mens hoogmoedig maak."

Moeder: "Wat help 'n geleerde meisie se geleerdheid haar. As sy trou of doodgaan dan help haar matriek of

of haar B.M. haar niks. My meisies het kennis om met osse te werk en koeie te melk."

Skoolbesoek word deur die ouers beskou as 'n noodsaaklike euwel waartoe hulle deur die regering verplig word.

Die ouers is onverskillig omtrent die opleiding waarmee hulle kinders die lewe moet ingaan.

Die onwilligheid van die ouers om die kinders op skool te hou, veral as hulle begin groot word, moet waarskynlik uit die volgende faktore verklaar word:

Solank as die kind op skool is, is hy nie 'n direkte bate vir die ouers, daar hulle nie vry oor sy arbeid kan beskik nie.

Terselfdertyd word gevoel dat die skool nie die kind bekwaam maak vir 'n beroep, en dat die enigste beroep wat die kind kan volg as hy die skool verlaat boerdery is. Gedurende die skooljare is die kind dan van geen materiele voordeel vir die ouer of vir homself. Daarom is die neiging om die kind so spoedig moontlik uit die skool te kry sodat " hulle self kan spartel en spook om self 'n boerderytjie agter mekaar te kry" met die oog op die huwelik, "want hulle koppe is vol muisneste."

Besonder groot waarde word ook deur die ouers geheg aan persoonlike ondervinding, i.v.b. met boerdery en dit word selfs hoër geskat as geleerdheid.

Die moeders sou graag sien dat hulle kinders vir iets leer b.v. onderwyser, en "een moet somar 'n groot man word." Die vaders oor die algemeen weer verkies om die kinders tuis te hê om vir hulle te help met die boerdery.

Die afterlikheid van hulle kinders word deur die ouers nie toegeskryf aan swakheid van intellegensie, dog aan die swakheid aan die hedendaagse onderwysers, of deur die traagheid van die kinders om te leer, "daar hulle koppe vol muisneste is."

(c). Die opinies en gewilligheid van ouers om hulle kinders na 'n ambagskool te laat gaan.

Een van die besware deur sommige van die ouers geopper waarom hulle nie hul kinders verder laat leer nie, is gebrek aan geld, alhoewel hulle erken dat hulle nog nie probeer het, en nie weet of hulle die kinders gratis verder kan laat leer nie.

Om na te gaan of gebrek aan finansies 'n werklike beswaar vorm vir beroepsopleiding, is die vraag gestel of hulle gewillig is om hulle kinders kosteloos na 'n ambagskool te laat gaan.

Geval 1: Van hom is twee dogters weggeneem en na 'n Industrie-skool gestuur. "Man het ek 'n geweer gehad, het ek hulle wragtig doodgeskiet toe hulle my kinders kom vat het."

Gevalle 11 tot VI. Hulle wil nie graag dat die kinders moet weggaan na 'n ambagskool. "Mense wat 'n ambag ken kry ook nie meer werk nie." "Hulle moet my help met die boerdery," word as die vernaamste besware geopper.

Geval VII. "Ek wil hê dat my kinders moet tuis bly die tyd sal ons wel leer wat van hulle moet word."

Geval X. "Die kinders moet vir my kom werk tot my dood, hulle sal dan nog genoeg kry om van te leef."

Geval XIII. "As dit nie nodig is om te betaal nie, gee ek nie om dat hulle gaan nie, alhoewel ek graag sal sien dat hulle my help met die boerdery."

Geval XV. "My kinders het nie lus vir ambag nie, en hulle moet werk om te lewe. Wat hulle nodig het kry hulle."

Geval XVI. "Ek sal nog sien of ek gewillig sal wees om my kinders weg te stuur na 'n ambagskool."

Geval XVII. "'n Ambagskool is sleg, dis sielemoord mense moor om kinders weg te stuur."

Geval XVIII. "My seuns kan maar na 'n ambagskool gaan, maar net nie almal nie, want hulle pa is sieklik en ge-

breklik, en hulle moet hom met die boerdery help."

Met uitsondering van slegs 'n paar gevalle is ouers eenparig daarteen om hulle kinders na 'n ambagskool te laat gaan.

Die vernaamste besware wat ge-opper word met uitsondering van een geval is nie teen die ambagskool as sulks nie, maar moet gesoek word in die algemene onwilligheid van die ouers om hulle kinders van die huis te laat gaan.

Die belangrykste oorsaak van die onwilligheid is.

(1). Die besondere gehegtheid of sentiment van die ouers aan hulle kinders.

(2). Die dienste wat hulle van die kinders kry as hulle tuis bly.

(d). Gewilligheid van die ouers om meisies huis-
werk te laat doen vir ander.

Geval II. "Ons dogter werk by ou Payne in die huis, sy pas hom op. Sy is soos 'n kind in die huis en hy betaal haar 10/- per maand. Hy het dit nog nie betaal nie, hy is nog te agter, maar dis ook niks, want ons kan ook niks aan haar doen nie."

Geval IV. "Ek is gewillig dat my dogter kan gaan werk as sy naby werk kan kry, maar waar? Ons het nog nie probeer werk soek vir haar nie."

Geval V. "'n Meisie hoort tuis."

Geval VII. "Ek sien graag dat my kinders liewers tuis bly."

Geval X. "Die dogters moet vir my kom werk, ons is al oud."

Geval XIV. "Ek sal nie eers daarvan hou dat my dogtertjie eendag in 'n kêfie (koffiehuus) werk nie of in 'n winkel. Sy moet tuis bly tot sy trou."

Geval XVI. "My dogter kan maar self sien op watterf

manier sy die beste haar lewe kan maak, sy kan maar in die huis gaan werk as sy wil."

Geval XVII. "Ek wil nie dat my dogters in huise van ander gaan werk nie, dit bring verlaging. Ek is gladnie daarvoor dat 'n meisie uit die huis moet gaan en ander werk gaan doen nie. My meisies het bekwaamheid om met ploeg en osse te werk ens."

Die opinies van die ouers is baie uiteenlopend op die punt. Een geval doen huiswerk vir hul baas, 'n paar gevalle is gewillig om hul dogters huiswerk te laat doen as hulle werk kan kry, dog wend nie pogings aan om dit te vind nie. Die meerderheid is daar egter teen om hulle dogters vir ander huiswerk te laat doen en wil die dienste van die dogters self hê. "Sy hoort tuis," en "dit bring verlaging" is ook besware wat ge-opper is deur twee gevalle respektiewelik.

(e). Die verhouding van die ouers tot die
toekoms van hul kinders.

Die beskouings van die ouers aangaande die gesondste kos vir die kind, skoolbesoek, gewilligheid van die ouers om hul kinders ambagskool toe te laat gaan, of om hul dogters toe te laat om huiswerk vir ander te laat doen, gee ons 'n baie duidelike insig in die verhouding van die ouers tot die toekoms van hulle kinders.

'n Vergelyking tussen die ambisie wat hulle koester i.v.b. met hulle boerdery en hulle verhouding tot geld, werp verdere lig op die ambisie wat die ouers koester i.v.b. met die toekoms van hulle kinders.

Dit is baie duidelik dat die ouers g'n besef het van watter nadeel ondervoeding op die gestel van hulle kinders het nie, soos blyk insake hul beskouings gehuldig aangaande voedsel cf pg. 83.

Waar hulle tot 'n mate bewus is van die ontoereiken-

heid van die voedsel wat die kinders kry en die waarde van ander kos beseft b.v. groente, beskik die ouers nie oor die nodige finansies om groente aan te koop nie. G'n pogings word ook aangewend om die nodige geld daarvoor te bekom nie, deur b.v. te gaan werk, of om dit self te verbou nie, waartoe hulle wel deeglik in staat is insoverre almal op plase woon. "Dis te veel moeite om dit uit die put nat te gooi." of "dit help nie om groente te saai nie, dit waai tog alles weg." Is die vernaamste redes wat aangegee is, waarom groente nie verbou word nie.

Wat die skool betref word daar g'n pogings aangewend om die enkele belowende gevalle d.w.s. kinders wat die Laer Onderwys Skool Sertifikaat behaal, 'n hoër opleiding te laat bekom nie.

Die kind moet die ouer kom help om te boer, "en self spartel en spook om 'n boerderytjie agter mekaar te kry, want hulle koppe is vol muisneste."

'n Ander oorsaak waarom hulle nie suksesvolle kinders 'n verdere opleiding laat bekom nie, word aangegee as gebrek aan die nodige finansies. Dit word egter deur hul erken dat hul g'n poging aangewend het om 'n verdere opleiding kosteloos te verkry nie. Intendeel is daar selfs een geval waar die ouer geweier het om sy kind toe te laat om vir bogenoemde eksamen wat in die dorp afgeneem word, te gaan skryf, en eers sy toestemming verleen het, nadat die onderwyser van die plaasskool waar sy was "die ouer kom soebat het."

Vergelyk ons hiermee "Die gewilligheid van ouers om kinders kosteloos na 'n ambagskool te laat gaan" pg.89 dan is dit duidelik dat nie finansies dog ander besware die vernaamste is n.l. dat die ouers liever sien dat die kind tuis bly en die ouer help. Hierby kom nog dat die ouer nie graag van die kinders wil skei nie, en is dit duidelik dat die band van sentiment belemmerend werk vir die toekoms van die kind.

Dit is duidelik dat die sentimentele gehegtheid van

die ouers aan hul kinders, ook 'n belangrike faktor is wat die gewilligheid van ouers bepaal om hulle dogters huiswerk te laat doen vir ander.

Die gevalle wat gewillig is dat hulle dogters maar vir ander in die huis kan gaan werk, is alleen gewillig as die meisies naby die huis werk kan kry, met uitsondering van een geval wat heeltemal onverskillig omtrent die meisie is, en wat sy doen "sy moet maar self sien om 'n lewe te maak."

Die gewillige gevalle het egter nog nie probeer om werk te soek nie, en weet ook nie of hulle sal kry nie.

Daar is ander gevalle wat heeltemal onwillig is dat hulle dogters in huise vir ander sal gaan werk. "'N meisie moet tuis bly tot sy trou." "Huiswerk bring verlaging."

Die meisie is dus volkome afhanklik vir hulle bestaan van hulle ouer en vir hulle toekoms van die huwelik.

Hulle tree dan ook op jeugdige leeftyd in die huwelik

Van die jong seuns is daar nie 'n enkele gevind wat in diens is by private persone. Almal wy hulle aan die boerdery van hul vaders. Plaas ons hiernaas egter die besitting en inkomste van die ouers cf tabel pg. 23, dan is dit duidelik hoe onnoemenswaardig die gemiddelde inkomste van die seuns per jaar moet wees.

Die ambisie wat die ouers koester i.v.b. met hulle boerdery, hul verhouding tot geld en wat hulle daarmee sal aanvang, en hoe hulle oor die toekoms van hulle kinders dink, is almal baie nou verbonde.

Die grootste ambisie wat deur al die gevalle gekoester word, is om in besit van 'n span trekvee te wees.

Dit verseker hul van 'n lewensbestaan en 'n woonplek, met die moontlikheid nie uitgesluit dat hulle 'n goeie jaar sal kry en "baie sal wen" of "goed sal maak."

Verder word die hoop gekoester deur die wat bietjie skape het, dat die wol wees 1/- per pond sal word.

Niemand van die 15 nie-grond-besittende gevalle koes-

ter die hoop om deur selfstandige inspanning en besparing in-
staat te wees om grondeienaars te word nie.

"Daar is niks om te spaar nie" of "wat ons die een
jaar spaar gebruik ons die volgende jaar."

Hieruit is duidelik dat die meerderheid van hul wel
deeglik beseft dat hul nie in die vermoë is om vir die toekoms
van hul kinders te sorg deur boerdery nie, dog wend ook g'n
pogings aan om die toekoms van die kinders te laat verseker
langs 'n ander weg nie b.v. deur beroepsopleiding.

Waar dié gelcentheid sig sou voordoen word dit self
van die hand gewys deur die meerderheid van gevalle.

Vervolgens is na gegaan hoe die ouers self oor die
toekoms van hulle kinders dink:

Geval I. "Ek weet nie wat van my seuntjie sal word
nie, die Here sal wel vir hom sorg as ek doodgaan."

Geval II. "My kinders moet maar boer, hulle sal da-
rem altyd 'n lewe kan maak."

Geval IV. "Hulle moet maar boer, Ek het baie
probeer vir hulp by die regering, maar hulle wil my nie help
nie, ons magistrate is te kwaai. "

Geval V. "Boerdery gaan al hoe slegter maar hulle
moet maar boer, wat anders is daar te doen."

Geval VI. "Ek het baie oor die toekoms van my kin-
dertjies gedink, maar orals is donker.

Ons kan amper nie meer plek kry nie, en wat van ons
kindertjies moet word weet ek nie. Dis daarom dat ek so teen
die rykman is wat die hele wêreld insluk en die arm man wegja.
Die regering moet belasting sit op die rykman se grond, dan sal
dit met die armman beter gaan, of hy moet die rykman dwing om
die armman te vat en die grond te help opbou, so nie, dan moet
die regering grond onder die arm mense uitdeel."

Geval VII. "Die tyd sal ons wel leer wat van die
kinders moet word. 'n Armman sit soos 'n voël op 'n tak, maar
die Here sal my wel die pad wys."

Geval X. "Hulle sal genoeg van my kry om te leef as
ek dood is. Die 5 meisies kry tesamen £150 en dan die los waar

de. Ons kan die meisies nie grond gee nie, want ons weet nie watter soort mans hulle kry nie."

Geval XII. "My dogtertjie moet maar so gou trou as moontlik sodat sy kan wegkom."

Geval XV. "Hulle moet maar werk om te lewe."

Geval XVI. "Hulle moet maar self sien klaarkom."

Geval XVII. "Die regering moet die ouers wat te swak is om 'n kind groot te maak ondersteun. Om kinders weg te stuur wees skool toe is sielemoord."

Drie punte is hier in die selfgetuienis van die ouers oor die toekoms van hulle kinders in die ooglopend.

(a). Gevalle van ouers wat dit volkome aan die voorsienigheid oorlaat, en hulle eie verantwoordelikheid eenvoudig van hulle afskuif.

(b). Gevalle wat die kinders doelbewus aan hulleself oorlaat, toegerus met die karige besitting van die ouer onder hulle verdeel, waarmee hulle dan moet trag om selfstandig 'n lewensbestaan te maak, want "wat anders is daar te doen?"

(c). Gevalle wat meen dat dit die plig van die stasie is om te sorg vir die toekoms van die kinders.

Laasgenoemde seksie verteenwoordig $\frac{1}{6}$ van die totaal gevalle ondervra.

Dit wil voorkom asof die ouers meer bekommerd is oor die toekoms van die seuns as van die meisies. Die seuns moet maar spartel en spook om self 'n boerderytjie bymekaar te kry sodra hulle die skool verlaat, terwyl daar g'n spisiale voorsiening vir die toekoms van die meisies gemaak word nie. Waar skynlik is dit omdat die meisie deur die huwelik makliker 'n heenkome vind as die seun. Dit is asof die ouer dat sy verantwoordelikheid by die huwelik afgeskuif word op die eggenoot.

Hoofstuk 1X.Mediese Bygelofies.

Waar persone verwyder woon van 'n geneesheer -- moet hulle dikwels gedurende siekte in hul huis, hulle toevlug neem tot "boerrate".

Soms gebeur dit ook om finansieële redes, daar opgesien word teen die koste verbonde aan die oproep van 'n medicus

Vir die meeste ondervraagde gevalle veral die ~~san-~~ sieële berwaar -- daar hulle erken dat hulle reeds vry mediese behandeling geniet het.

Sommige van die gevalle gee direk voorkeur aan huismiddels of "boerrate" omdat hulle nie veel vertroue in medici het nie.

By die ondersoek na mediese bygelofies het daar seker probleme sig voorgedaan. Die duur van die onderhoude was te kort om hulle mediese bygelofies volkome na te gaan. Dis ook gevind dat 'n paar van hulle ander rate aan die hand gee as wat deur hulle self gebruik word.

Daar is reeds melding gemaak dat hulle baie agterdogtig is. Daar is blykbaar 'n vrees by sommige van hulle dat een of ander vreemde persoon hulle op een of ander manier in die moeilikheid kan bring, as hulle aan hom rate meedeel wat hulle gebruik vir siektes.

So is daar 'n paar gevalle aangetref wat direk beweet dat hulle g'n rate ken nie, nooit van rate gehoor het nie, en dat hulle ook nooit siek word nie.

Die partikuliere gevalle behoort ook nie tot een of ander doper-sekte nie.

Daar is gevalle gevind wat tot die doper-sekte behoort, en wat wel gebruik maak van 'n medicus en self van rate. Die rede wat daarvoor aangegee word is: "Ek is 'n arm man en daarom gaan ek dokter toe. 'n Ryk man het 'n naam en hy maak

net wat hy wil. Ek glo niks aan 'n dokter nie, maar die wet sit agter ons, en dan probeer ek ook om die aardse en hemelse wet te hou."

Om met 'n voorgestelde lys van siektes by die gevalle aan te kom, het getoon dat dit slegs hulle agterdog verhoog, en is dit op 'n geskikte moment in die gesprek ingebring deur die gesprek te lei oor siektes oor die algemeen, en dan te vra watter middels hul die doeltreffendste gevind het vir die volgende aandoenings:

Die volgende rate is aan die hand gegee deur die vrouens van die ondervraagde gevalle as die doeltreffendste vir die volgende aandoenings:

Hoofpyn:

"Ek kry nooit kopseer nie, maar as ek kopseer kry dan draai ek by die dood om. Ek gebruik 'n nat vloeistof lap om my kop daarvoor."

"Rooi laventel en 'n pekellap is die beste."

"Engelse sout is die beste vir hoofpyn."

"Baai die kop met kou water."

Tandpyn:

"Vat 'n pennie, maak daar 'n gaatjie deur, en hang dit om die persoon se nek."

"Daar is nie 'n beter ding as sinkings bossies soos toe getrek."

"Pak gesnyde ertappels op die plek waar die tand weer is. Steek dit eers in die stoof dat dit warm word, gooi bietjie asyn daaroor en sprinkel peper op. Die raad is ook goed vir sinkings en enige ander pyn."

"Steek pypolie in."

Fyt in die vinger:

"Liewe Heretjie dis 'n vreeslike ding, ek het na die dokter gegaan en hy het my poedelnakend uitgetrek, en toe het hulle my hospitaal toe geneem. Daar help niks voor nie, jy moet maar so uithou."

"Sit warmte op, dis al wat help."

"Sit trekpleister op, van ghries."

Bloedvinte en pitsere.

"Koop neute en eet twee gelyk,
en as jy dan gesond word dan kry jy dit nooit weer."

"Engelse sout is die beste."

Vraatjies:

"Ent dit op 'n gifpol."

"Ent dit op enige ding wat groei. Sny 'n
stukkies van die vraatjie af totdat dit bloei sny 'n stukkies
uit 'n turksvyblad, smeer dit vol bloed en sit dit terug,"

"Laat ander dit tel, dan gaan dit weg."

Masels:

"Bokmis en wildeals en jy sal niks beter kry nie

"Blomswaai en wyn of bokmis en wildeals al wil hy nie
uitkom nie, dan moet hy uit."

"Blomswaai of bokmis getrek op wilgerboom takke."

"Warm pontak is die beste."

"Bokmis met suiker gekook."

Inflamasie:

"Slag 'n bok, suig die pensmis deur, en
gee die water in. Laat die dokter se goed staan."

Vloecistof gebruik ons daarvoor, drink maar net 'n
paar druppeltjies."

"Slag 'n hoender en sit dit so warm op."

Witsceerkeel:

"Daar is niks beter as om die siek mens
vroeg in 'n stal te bring waar pēde in gestaan het nie."

"Aluin eers gesmelt, dan gemaal met teesuiker in die
keel geblaas."

Kinkhoes:

"Dis die beste om die kind met dagbreek tus-
sen 'n klomp skape, of in 'n stal te bring. Dis die asem van
die diere wat die kind gesond maak."

"Gebruik wit uie en suiker. Laat dit eers sweet en drink dan alleen die stroop."

"Soetolie en knoffel is baie goed."

Aambeie:

"Gebruik aambeie bossie, laat dit soos tee trek en drink kort kort daarvan, en netnou is jy pêrdgris. My oorlede vader het dit altyd gebruik en hy is dood aan aambeie."

"Ek gebruik niks."

Steek in die ore by babatjies:

"Gooi haaspis in."

"Rooi laventel en soetolie is die beste."

"Melk somar bietjie daar in."

Slangbyt:

"Lampolie ... as dit 'n dier is gee jy hom 'n klompie in, en as dit 'n mens is gee jy hom ook 'n klompie in."

"Kerf die plek en gooi slang gif (Condes Crystals) daarop, en vryf dit in."

"Fypolie is goed vir enige giftige ding se byt."

Hondbyt:

"Sny hond se hare af, brand dit en druk dit op die plek."

Uit die verskillende rase blyk dat verskillende soort geneesmiddels aangewend word vir die selfde siekte, deur die selfde persone. Die middels wat deur twee of meer persone genoem is as die vertroubaarste alleen gegee.

Dis gevind dat twee uit agtien gevalle aangegee het dat hulle getoor was, en dat hulle die hulp van 'n slamaaiër moes inroep. Die beskouing van 14 gevalle of hulle glo dat 'n mens getoor kan raak was, almal bevestigend. Waar hul verskil was in hul mening hoe dit gedoen word. "As iemand op jou 'n oog het dan kan hy jou toor deur iets in jou tee of koffie te gooi." "As iemand vir jou wil toor, neem hy altyd

iets van jou b.v. jou hare of toonnaels of soiets, en toor jou dan."

'n Verskil tussen toor en vergewe maak hulle nie, albei noem hulle toor en is vas oortuig van die moontlikheid dat dit kan gebeur.

Die beskouing van die twee "getoorde" gevalle kom hierop neer:

Geval IV. "My spysvertering was los in my maag, ek het geglo dat ek getoor was en ons is toe na 'n slamaaier, en hy het my drinkgoed gegee en nou is ek gesond."

Geval XVlll. "Ek was getoor, my man het 'n kleintjie van die kaffers in die land geslaan. Die meid toor toe my man, maar ek het die stel afgetrap. Ek is toe na 'n slamaaier om my reg te maak. As ek buite is makeer ek niks nie maar net so gou as ek in die huis kom swel my been. Hy het my toe drinkgoed gegee, en later sê hy dis nou uit, en ek moet net op 'n warm baksteen staan en my met die smeergoed wat hy gegee het smeer, en nou is ek weer pêrdfris."

Die twee gevalle bied toevallig twee variante beskouings aangaande hoe mens getoor kan word, en dis reeds aangetoon dat die beskouings deur 16 uit die 18 gevalle gedeel word.

Een seksie beweer dat mens alleen getoor kan word as jy die toorgoed direk inkry met tee en koffie ens.

Die ander seksie beweer dat jy getoor kan word as die persoon wat dit wil doen iets van jou in sy besit kry, dog dan is 'n voorwaarde daarby dat jy die stel moet aftrap d.w.s. die toorgoed word iewers begrawe waar die slagoffer dikwels loop en hy moet eers daarop trap voor hy getoor raak. Die seksie erken egter ook dat dit moontlik is om op die eerste metode getoor te kan word.

Aan sewe gevalle is gevra waarom hulle glo dat mens getoor kan word. Die antwoorde was deurgaans 'n verwysing na 'n persoon X of Y wat getoor was, of hul spreek van "eie ondervinding". 'n Paar van die gevalle het daarby genoeg: "Die

Bybel praat van toornaars en waarsêërs, daarom glo ek dit."

Uit al die voorafgaande blykdus duidelik dat middels gebruik word teen siektes, sonder dat die hoedanighede van die middels ingesien word, b.v. wat die bestanddele van die middels is en hul uitwerking op die gestel van die persoon. Hulle vertrou egter in die middels is 'n magtige faktor om suggestie te bevorder wat op sy beurt weer baie gunstig is vir die herstel van 'n pasient.

Behalwe toordery "wat g'n dokter gesond kan maak nie" en waarvoor hul g'n raad weet nie behalwe 'n slamaaiër, noem hulle nog sulke siektes as kanker en wurgstuipe, waarvoor hul g'n raad weet nie.

Saam met die mediese bygelofies vir menslike aandoenings is ook navraag gedoen na veesiektes en die geneesmiddels wat daarvoor gebruik word.

Hondesiekte:

"Haal die wurmpie onder die hond se tong uit, dan kry hy nooit hondesiekte nie."

Stywe en galsiekte:

"Ek het allerhande rate al probeer seepsoda, vitterjoel, maar niks wil help nie."

"Ou Heyman voer syne beehmeel en hulle kry nie stuwe siekte nie, so sê hy, maar dis maar net geluk, hy is te gelukkig."

"Ek het slanggif (Condes Crystals) ingegee maar dit wil ook nie altyd help nie."

Bhoutong:

"Ons gebruik blomswael en lampolie, dit help nie altyd nie."

"Ek gebruik skoonteer en roulynolie."

Neem ons slegs een van die siektes n.l. galsiekte wat baie algemeen daar is, en die metode waarop na 'n raat gesoek word, dan vind ons dat dit geskied langs die "probeer en tref" metode. Hul erken egter sonder uitsondering dat hulle

nie van 'n absolute onfeilbare metode bewus is nie, en geval XVI het self beweër "ek glo nie daar is een wat galsiek al uitgevind het nie" en daarop het hy dieselfde middels wat ook deum ander op proef gestel is aangehaal, as deur homself op proef gestel sonder sukses.

Waarom hulle nie "Beenmaal" probeer nie is waarskynlik omdat dit 'n te eenvoudige middel is om volgens hulle enige waarde te besit.

'n Ander faktor waarom beenmeel nie gebruik word nie is waarskynlik omdat dit te duur is, dit periodies gegee moet word aan die dier, en dat kennis ook ontbreek om dit te doen. Daarby stem dit nie ooreen met enige ander middel wat hulle gewoon is om alleen te gee in gevalle waar 'n persoon of dier ongesteld is.

Dit word nie ingesien dat beenmeel in die fosfaat behoefte van 'n dier voorsien, wat verhinder dat daar 'n behoefte by die dier sal ontstaan om na kiembesmette bene -- wat indirek galsiek veroorsaak -- te soek. Dit is dus in werklikheid nie 'n geneesmiddel maar 'n voorbehoedmiddel.

Die oorsaak van galsiekte word toegeskryf as "iets in die gras", en "dis bog dat beenmeel galsiek gesond kan maak" "Die persone wie se beeste nie galsiek kry nie -- al voer hulle ook beenmeel -- is maar net gelukkig."

Opsomming:

(1). Dit is dus baie duidelik dat baie van die rate en middels wat gebruik word berus op oorlewering, waarvan die waardeloosheid nie ingesien word nie.

(2). Ander middels word gevind vir ongesteldhede langs die "probeër en tref" metode, sonder dat die funksie van die middel op die gestel van mens en dier ingesien word.

(3). Die siektes waarvoor die "beproefte rate" aan-gegee word, is van sò 'n aard, dat die persone daarvan sou herstel, self sonder die toedien van die middel.

Hoofstuk.

Idees gehuldig deur die Abeldammers oor die
Staat, Parlement ens.

Dis nagegaan in hoeverre hulle 'n insig het in staatsake. Om dit te bepaal is gesêls oor poletiek, en is die vraag gestel of hulle 'n verteenwoordiger het in die parlement, wie dit is, hoe die parlement saangestel is, wie die wette maak, ens. Ook is nagegaan wat hul beskouing is oor die verpligting van die regering. teenoor hulle persoonlik.

Geval II. "Die regering is maar net een persoon en hy moet alles regmaak. Hy het baie geld en as hy die armens nie wil help nie, dan is dit maar net selfsug. Ek weet nie wie ons verteenwoordiger is nie, en of ons so iemand het nie. Die regering is ook net daar vir die rykman."

Geval IV. "Ek weet nie of die regering een of 'n klomp is nie. Ek dink dis 'n klomp, want 'n klomp kan beter planne maak. Ek dink ons het 'n verteenwoordiger, maar ek weet nie wie dit is nie, Johnny Smuts is daar en Hertzog is daar, en ek dink nog ander ook.

"Die Staat moet die armman help. Ek het al probeer vir hulp, maar ons magistraat is te kwaai. Ons regering sorg ook net vir die kaffer."

Geval V. "As ek £60 kry gaan ek dit vir die goewerment gee, en vat vir my 'n plaas."

"Wie is die goewerment?"

"Ek weet nie."

"Vir wie sal jy dan die geld gee?"

"Vir die magistraat."

Geval VI. "Ek sou nie kan sê of ons 'n verteenwoordiger in die regering het nie. Ons behoort daar in elk geval een te hê 'anyhow'. Ek weet nie of die regering uit baie of 'n paar bestaan nie, maar ek dink baie sal beter wees om 'n

wet te maak as een. Die land kry so swaar omdat ons ons eie vlag wou hê, toe ons eie regering en nou ons eie koning. Eng-land het hier £21 miljoen gehad en alles daardeur teruggevat. Ons kan nie teen England veg nie, want as ons nie ons aardse koning onderdanig wil wees nie, hoe kan ons dan ons Hemelse Koning onderdanig wees.

"Die regering moet die rykman belas, anders moet hy hom verplig om 'n paar armmense te vat anders moet hy vir die armmense grond gee."

Geval VIII. "Ek dink die regering moet 'n klomp mense wees, want as dit een is kan hy enige wet maak." Hy weet nie wie hulle verteenwoordiger is nie, "maar ek dink ons moet een hê."

Geval IX. "Die regering is 'n klomp mense wat die boere verteenwoordig en wette maak. Ou Giel Oorholster is ons verteenwoordiger."

(N.B. Die verteenwoordiger was Conroy, en Oorholster is die balju.)

Geval XIV. "Ek weet nie wie ons verteenwoordiger is, en of ons een het nie." "Ek dink daar moet 'n paar persone wees wat die wette maak, want hulle stem darem altyd vir iets, en dit moet 'n paar wees wat saamstem voor hulle 'n ding doen."

Geval XV. Sy wil hê haar seun moet 'n amp vat as hy £60 kry. "

"Waaruit bestaan ons regering, uit een man of uit 'n klomp?"

Seun: "'n Klomp."

Moeder: "Jy weet so min daarvan iets af, jy praat nou soos 'n kalkoen Piet."

"Wat is u oordeel mevrou?"

"Ek weet nie, maar ek weet net dat die regering vir die kaffer party trek, maar die arm witmens moet maar sien klaarkom. Ek kry maar £2 10/- per maand pensioen, hulle kry

'n arm mens mos nie jammer nie."

Geval XVII. "Ons word vasgekeer deur ons regering. Ons voormanne het nie omgekyk na ons nie. Die regering moet ons rusgee, die regering help die middelman wat dit nie nodig het nie, die armman het hy totaal vergeet. Ek het tweemaal applikasie gemaak vir grond en uitgeval omdat ek nie die besitting het nie. Die armman wat te swak is om rente te betaal op grond moet die regering 'plotte' onder uitdeel.

"Die regering moet die ouer wat te swak is om 'n kind groot te maak ondersteun."

Dis die enigste geval wat 'n juiste insig het in wat die regering is, en wie hul verteenwoordiger daar is, ons.

Geval XVIII. "Ek weet nie wie ons verteenwoordiger is nie." "Ek dink die regering is 'n klomp, want een kan nie behartig om oor algar wette te maak nie."

Van 'n juiste insig in staatsake is daar g'n sprake -- behalwe een geval -- hulle het g'n besef wie hulle verteenwoordiger in die parlement is nie, of hoe die parlement saamgestel is nie. Opvallend is die idees wat aangegee was waarom hulle dink dat die regering uit 'n groep persone moet bestaan.

"Een kan nie behartig om oor almal wette te maak nie"

"'n Paar moet saamstem voor hulle 'n ding doen."

"Dit moet 'n klomp wees want as dit een is kan hy enige wet maak."

Dit toon dat genoemde gevalle tot 'n mate in staat is om selfstandig te dink, en redelike oorsake aan te gee.

Die uitsprake is waarskynlik gebasseer op proefondervindelijke gevalle wat hulle teengekom het op ander gebiede in die praktiese lewe, en waneer hulle nou oor -- vir hulle -- so 'n abstrakte term as regering dink, en dat daarmee die term wet verbind is, pas hulle die praktiese ervaring op die teoretiese geval toe.

Sekerheid aangaande die feit of hulle 'n verteen-

woordiger in die parlement het of nie, en die prosadure wat gevolg word by die passeer van 'n wet, het hulle nie, soos hulle trouens ook erken, dog die gissings wat hulle maak, en dies oorsake wat hulle aangee waarom hulle meen dat daar meer as een persoon moet wees wat die wette maak, is heeltemal redelik.

Hierteenoor is daar ander gevalle wat beweer dat die regering slegs uit een persoon bestaan, en self die regering vereenselwig met die magistraat en die predikant.

Wat betref hulle houding re die verpligting van die staat teenoor hulle, is reeds behandel.*

* cf. pg. 103 en vervolg.

Hoofstuk XI.Die Abeldammers en hulle Godsdienst.

1. (a). Besware geopper teen die N.G.K.*
 (b). Hulle voorstelling van die hemel, hel
 .en God.
 11. Fatalistiese trekke, en in hoeverre dit i.v.b.
 met hulle godsdienst staan.
-

Die Abeldammers en hulle Godsdienst.

Slegs sekere gesegspunte van die Abeldammers i.v.b. met hulle godsdienst word onder die hoofbehandel b.v. hulle idees omtrent die kerk, die hemel, die hel ens.

Die kerkverband van die verskillende gevalle is nagegaan, en 'n poging is aangewend om na te gaan in hoever hulle tevrede is met die kerk waarvan hulle lede is, en watter verwagtinge hulle van die kerk koester.

Waar al die gevalle vroeër tot die N.G.K. behoort het, behoort 3 uit die 18 gevalle nou tot die Apostoliese sekte.

Die oorsaak waarom hulle tot die sekte behoort, word as volg aangegee:

Geval VI. "Ek het siek geword en inflammasie gehad, en hulle het my gesond gebid sonder medisyne, van toe af behoort ek aan hulle."

Geval XVlll. "Ek het baie siek geword en was weggetrek deur die gees. Van toe af behoort ek aan die Apostolies en voel baie gelukkig daar."

* Nederduitse Gereformeerde Kerk.

1. (a). Besware geopper teen die N.G.K.

Daar word 'n direkte antipatie teen die N.G.K. gevoel -- self deur die gevalle wat nog nie lede is van die N.G.K.; soos sal blyk uit die volgende beskouings gehuldig aangaande die kerk en haar leraars:

Geval 11. "Wat help ons regering en ons predikante ons dis maar net vir die rykman. Gaan maar na 'n predikant en vra hom om jou 'n paar pond te leen en kyk of hy dit sal doen! As ek na hom gaan en sê: Dominee leen my 'n paar pond tot my oë reg is en dat ek kan werk, dan sal hy vir my sê: Ag miesies ek is so baie jammer vir jou, maar ek kan jou nie help nie, en dis net omdat hy te selfsugtig is en 'n arm mens nie wil help nie, daarom gaan ek ook nie meer kerk-toe nie."

Geval 1V. "Die predikant was lank laas hier." "Maar is die pad nie baie sleg nie?" "Nee hier hardloop miljoene moters, maar hy moenie dink sy siel sal so vol knoppe wees soos hierdie pad nie."

Geval XII. "Die kerkmense kom by my net as hulle kom om te bedel. Nes die drinkgeldjies op is kom hulle huis-besoek doen. Ek gaan nie kerk-toe nie, wat moet ek daar gaan haal?"

Geval XIV. "Ek was nog nooit by Nagmaal nie. Ons kerk is 'n woeker kerk."

'n Ander geval wat vir die eerste keer Nagmaal bygewoon het vertel aan haar buurvrou mevr. M. "Tant X ek was ook vandag by die ete (Nagmaal) maar net toe hulle begin, toe huil my ou kleintjie en moes ek eers uitgaan om haar te laat drink, en toe ek weer inkom was hulle al klaar." "Wat was alles daar?" "Brood was daar verseker, maar of daar vleis ook was, kan ek regtig nie sê nie."

Geval XV. "Ons kerk is mos 'n woekerkerk, dis net 'n gedurige geldvraery, maar hulle kan niks van ou Bêrend (Apostolie leire) se kerk sê nie, ek voel gelukkig daar, en

daarom gaan ek onder sy kerk in."

Geval XVI. "Die kerk is net vir die rykman. Die armman ken hulle net as hulle kom bedel.

Hoopstad is sonder 'n (bleddie) God, daarom gaan ek soos 'n (verdomde) hond hier wegvlug. In Bothaville was ek gewoon het die predikant tot my kinders se boeke gegee waaruit hulle katkeseer, hier kry ons niks.

Geval XVII. "Ons leef in te hoogmoedige tyd, ons moet ons weer verneder in sak en as. Met opkrul velskoentjies het ons ou mense kerk-toe gegaan. Maar gaan ek vandag met hierdie klere kerk-toe, dan is daar praatjies, ek is dan niks, en word somar uitgeken. Ek behoort aan die N.G.K. maar ek kom daar nie, omdat daar dinge aangaan waarmee ek nie saamgaan nie byvoorbeeld:

(1). Die kerk is uit hoogmoed.

(2). Die predikant preek net kolleksie, en nie uit Gods Woord nie.

(3). Die kelkies wat hulle daar aanhou by die bediening van die Nagmaal. Die Here het nie gesê dat daar kelkies moet wees nie, maar wel een beker.

My huisgodsdienst hou ek skaars eenmaal in die jaar."

Dis baie duidelik dat die 3 gevalle wat aangesluit het by die Apostoliese sekte, dit gedoen het na aanleiding van propoganda van die sekte vir sy leer, op 'n tydstip toe genoemde gevalle fiesies ongesteld was. Die natuurlike genesing wat daarna ingetree het is toe beskou as 'n openbaring van die besondere krag van die gebed van genoemde sekte, waarop by hulle aangesluit is.

Die gevalle gee ook voor dat hulle baie gelukkiger in die Apostoliese kerk is as wat hulle in die N.G.K. was.

Die vernaamste beswaar wat oor die algemeen geopper word deur die gevalle wat nog lede van die N.G.K. is, is dat "die N.G.K. 'n woeker kerk is."

Teen die insameling van geld vir die dekking van uit-

gawes word geobjekteer. Hulle wil liwvers ontvang as om te gee, en dit het al tot 'n gewoonte by hulle ontwikkel.

Die predikant word deur hulle beskou as ryk, en in een geval is hy self geïdentifiseer met die regering. Dit word as sy plig gereken dat hy die armman moet help.

Daar is by hulle 'n gebrek aan kennis en insig i.v.b. met die organisasie en beheer van kerklike aangeleenthede. Die kerk het hulle ontgroei, en hulle is nie instaat om by die veranderde omstandighede aan te pas nie.

Die "weelde" waarin die predikant leef, in teenstelling met die gebrek wat hulle ly, is 'n verdere faktor wat hulle antipatie opwek.

Hulle is gekant teen alle groot grondbesitters, en is tot 'n groot mate sosialisties in hulle opvattinge, sodat die predikant wat ook in daardie hoër kringe beweeg van self teenstand by hulle opwek.

Die uitgebreidheid van die gemeente belet dat die predikant dikwels huisbesoek kan doen. Hulle beskou dit egter as 'n opsetlike uitskakeling, en onttrek hulle dan ook al meer van die kerk.

Nou verbind met hulle opvatting dat die kerk 'n woerkerkerk is, is die idee dat die kerk uit hoogmoed bestaan.

Hulle is bewus dat wat kleredrag betref hulle afsteek by die massa kerkgangers. Die idee is egter slegs deur geval XVII openlik uitgespreek. "Gaan ek vandag met die klere kerk-toe, dan is daar praatjies, ek is dan niks, en word somar uitgeken."

'n Bevestiging van sy bewering is in die praktyk bewys, daar die inwoners van die dorpie Bothaville, daar besonder vermaak in vind om 'n trouery van hierdie mense by te woon in die kerk.

(b). Hulle voorstelling van die hemel, hel,
en God.

Dit is opvallend dat die hemel in een of ander van die vier vorms voorgestel is. Die hemel is:

1. 'n Huis met slegs een groot vertrek. Deur tien gevalle aangegee.

2. 'n Huis met drie vertrekke. Deur een geval aangegee.

3. 'n Ander aarde nes die aarde. Deur een geval aangegee.

4. 'n Groot dorp, met goue strate. Deur een geval aangegee.

Vyf gevalle het beweer dat hulle hoegenaamd g'n voorstelling van die hemel kan maak nie, selfs nie eers kan gis nie.

Die hel daarenteen is deur die gevalle voorgestel as:

1. 'n Plek buite die hemel, waar daar vuur is. Die voorstelling word deur twaalf gevalle gemaak.

2. As die aarde self. Twee gevalle deel die beskouing.

God is voorgestel as 'n anthropomotphiese wese. Deur twaalf gevalle is Hy voorgestel as 'n man, terwyl een geval God as dualisties voorgestel het.

Die voorstellings van die gevalle wat die hemel voorstel in die vorm van 'n huis met een vertrek kom, met uitsondering van die minder belangryke afwykings, hierop neer:

Geval VIII. "Die hemel is 'n huis met 'n groot tafel, en binne sit die mense om die tafel, almal met boeke in hulle hande. Dis baie mooi, nes 'n pragtige kerk. Daar is twee deure, eers 'n voordeur en dan 'n ander deur, en as jy by laasgenoemde deur instap is jy in die hemel. Klop ons en die hemeldeur gaan oop dan is ons in die hemel, maar gaan dit nie oop nidan is ons in die hel."

Die afwykende voorstellings bestaan slegs hierin,

dat sommige slegs een deur noem, of 'n ander rangskikking van die gebou aangee, of verskillende kleure b.v. sommige gee aan dat alles in die hemel hemelsblou is, terwyl ander weer aangee dat alles pure goud is. die algemene voorstelling was egter dieselfde by al die gevalle wat die hemel voorgestel het as een groot vertrek.

Gans verskillend was die voorstelling van die hemel deur geval XII "wat die hemel in drie vertrekke gesien het terwyl hy weggetrek was deur dāe gees."

"Daar is twee paaie na die hemel, maar voor jy by die hemel kom is daar 'n rivier en engeltjies wat jou oorneem. Voor die hemel is daar twee pilare, en by elkeen lê daar 'n leeu. As jy sonde gedoen het skrik jy vir die leeus, dan val jy in 'n moddersloot, dis die hel.

"Die hemel is verdeel in drie vertrekke, en alles is pure goud. Binne is alles lig, en daar sing die mense net."

Die voorstelling van die hemel as 'n dorp is as volg wergegee ook deur 'n lid van die Apostoliese sekte.

"Die hemel het glans strate, pragtige geboue en bome en duiwe, wat alles van goud is en skitter. Daar het ek Jesus gesien met Sy deurboorde hande. Die ou Satan was egter altyd by my.* Ek het 'n harp in my hand gehad en was wit gekleed, en moes tekste uitgee aan die ongelowiges. Party dfaai hulle rugge op my, ander druk hulle oë toe en wil nie lees nie, dan rus ek nie voor hulle dit nie lees nie, en as hulle dit doen, dan wandel ek met die engeltjies. Daar is 'n groot afgrond en mense wat sondaars is gaan en val daarin, dit is die hel."

Bogenoemde is die ervaring wat een van die gevalle

*Verskillend van al die gevalle waar daar definitief skeiding was tussen hemel en hel.

tans lid van die Apostoliese sekte, gedurende 'n toestand van delirium ondervind het.

Sewe van die dertien gevalle het aangegee dat hulle die hemel in 'n droom gesien het.

Twee gevalle het verklaar dat hulle deur die gees self weggevoer was gedurende 'n siekte, en dusdoende 'n gesig van die hemel verkry het.

Nog 'n ander geval het verklaar dat toe sy onder "chloroform" was het sy gevoel asof sy sweef, en toe het sy die gesig van die hemel gekry.

Wat opmerklik is is dat die voorstellings van die hemel, hel en God soos weergegee deur die gevalle wat tot die Apostoliese sekte behoort uitblink in kleurrykheid en realisme van die voorstelling van die gevalle wat nog lede van die N.G. K. is.

'n Waarskynlike verklaring van die verskil wat sig hier voordoet is dat die sekte gevalle besonder waarde heg aan die subjektiewe ervaring, en dit gevolglik beter onthou as die nie sekte gevalle, wat daar nie soveel waarde aan heg nie.

Wat doe Abeldammers betref waar sewe uit die dertien gevalle hulle voorstelling van die hemel basseer op drome, is dit duidelik dat die subjektiewe element by hulle oor die algemeen 'n besonder groot rol speel.

Dit is egter duidelik dat die voorstellings van die hemel, hel ens. berus by beide sekte en ander gevalle op die waarnemings van voorwerpe uit die omgewing.

Die idee van heerlikheid is vir hulle versinnebeeld in die vorm van goud of pragtige kleure b.v. blou wat in ooreenstemming is met die kleur van die lug, 'n kleur waarin sommige hulle die hemel voorstel.

Hulle bou deurgans die abstrakte op uit die konkrete, en die elementere aard van voorstelling is 'n goeie weerspieëling van hulle denkvermoë i.v.b. met die abstrakte.

11. Fatalistiese trekke, en in hoeverre dit i.v. b.
met hulle godsdienst staan.

Populêr geneem is daar nie 'n groot onderskeid tussen fatalisme, verlies van selfvertroue en berusting in die lot nie. Wetenskaplik kan ons egter fyner onderskeidings maak.

Onder fatalisme word verstaan: 'n So sterk geloof in die absolute voorsienigheid en voorbeskikking, dat dit persoonlike inisiatief geheel uitsluit.

Onder berusting word verstaan: 'n Geloof in die voorbeskikking, wat egter hand aan dand werk met persoonlike inisiatief. B.v. Na ek gedoen het wat in my vermoë is, hoef ek my nie te kwel nie, want die voorsienigheid sal die res doen.

Onder verlies van selfvertroue word verstaan: 'n Geloof in eie onbekwaamheid tot enigiets wat die self vooruit kan help, en hoef nie noodwendig iets te doen te hê met 'n geloof in die voorsienigheid nie. Gewoonlik berus verlies van selfvertroue op herhaaldelike mislukings.

"Verlies van selfvertroue" en "berusting in lot" is reeds behandel i.v.b. met die boerdery van die Abeldammers cf pg. 50.

Die opmerking is toe gemaak dat daar wel fatalistiese trekke waargeneem kan word. Die moeilikheid is egter om vas te stel in watter mate daar by hulle aanwesig is, want berusting mag in sommige gevalle wees van 'n fatalistiese lewensbeskouing b.v. waar persone beweer dat "niks help vir galsiekte en die mense wat beenmeel voer aan hulle beeste en niks verloor deur die siekte nie, is maar net gelukkig," sonder dat pogings aangewend word om die middel self op die proef te stel. Of "wat ek moet hê, dit sal ek kry" sonder dat probeer word om daarna te streef.

Of waar die seun van geval X $3\frac{1}{2}$ sak mielies met een span osse verbou en 150 sakke oes, deur sy land goed te bewerk ploë sy vader ook met een span, en verbou maar $1\frac{3}{4}$ sak, -maar

bewerk dit nie -- en oes 22 sakke. "Hy -- die seun -- is 'n gelukkige kêrel met saaiery, maar ek nie."

In verband met hulle godsdiens kom trekke van berusting in hulle lot baie duidelik op die voorgrond, hoewel fatalistiese trekke nie uitgesluit is nie.

"Hoe dit later sal gaan weet ek nie, mens moet maar jou werk doen, die Here sal Syne doen."

"Môre gaan ek dorp-toe om my laaste sak mielies te maal, wat dan van my moet word weet die Here, ek weet nie."

"Hael kan ons nie keer nie, en reen kan ons nie maak nie, wat die Here doen is welgedaan."

"As die hael alles wegslaan moet jy maar kyk en alles so laat staan want wat kan jy doen? Dis die Here se werk."

"Met die weinig goedjies wat ek het is ek baie tevrede, en ek ly ook baie dae gebrek om iets te spaar."

"Ek het in my huislike behoeftes voorsien deur hoenders en eiers, maar nou is almal dood, en nou leef ek op geloof

Die geloof bestaan egter daarin dat hierdie geval hoop om 'n oes te maak en daarvan te kan leef, as die wil van God daarby is.

"Ek gaan skaars eenmaal in 'n jaar kerk-toe, ek glo wat ek wil, en jy glo wat jy wil. Die kerk sal my nie salig maak nie."

"Dis kaf om sprinkane dood te maak want vroeër was daar nooit so iets as doodmaak van sprinkane nie, en ons het volop gehad. Sprinkane is die Here wat dit stuur, en Hy sal dit weer op Sy tyd wegneem."

"Ons sal nooit weer reent kry nie, die Hoopstad is sonder 'n bleddie God."

"Ons sal eendag ons eie grond kry as ons dood is."

"Die tyd sal ons leer wat van ons kinders moet word."

Uit vooraangaande aanhalings uit gesprekke met die verskillende gevalle is dit duidelik tot watter mate hulle berus in hulle lot, en hulle selftevreedenheid met alles wat ge-

keur.

Waar daar wel sprake kan wees van 'n fatalistiese lewensopvatting is by die gevalle wat kennis dra hoe om plaas te bestry, b.v. sprinkane, of die waai van lande, dog weier om dit te doen op grond van die feit dat dit die werk van 'n hoër Hand is.

Behalwe die paar sporadiese verskynsels van fatalistiese trekke, kan ons konstateer dat berusting by al die gevalle aangetref word, dog berusting is in so'n vorm dat dit baie die kleur van fatalisme aanneem.

Die berusting in lot kan verklaar word as die resultaat van 'n gebrek aan kennis b.v. om die natuur diensbaar te maak aan die doel waarvoor mens dit wil gebruik. Reen kan nie gemaak of wind kan nie gekeer word nie, dog verdamping kan teen-gegaan word en windbreke kan aangebou word. Dit word nie ingesien deur die Abeldammers nie. Hulle staan radeloos teenoor die natuurverskynsels en berus eenvoudig in hulle lot.

Die berusting in lot mag ook die gevolg wees van 'n algemene traagheid om hul self in te span om die natuur diensbaar aan hulle doel te maak. Is hulle onderneming 'n mislukking dan is dit vir hulle 'n konsulasie dat dit van 'n Hoër Hand kom, en berus hulle gewillig in hul lot, en beskou dit as iets wat maar verdra moet word.

Dat die passiewe onderwerping of berusting i.v.b. ook met hulle godsdienste staan, val dus nie te betwyfel. Van daar dan ook hul gedurige verwysing na die Hoër Mag n.l. God, wie se werk die wind, hael en reent is, en waarteenoor die mens magteloos staan.

Al hul handelswyse dra die stempel van berusting. "Die tyd sal ons nog leer wat om te doen." Hierdie lewensbeskouing oefen 'n verlamde invloed op hulle lewe uit, en smoor alle aktiwiteite in die kiem.

STAMBOOM.

VAN.

ABEL NEL X ANTOUJE V. REENBURG.

Aiol. In mosie wat nie by haar volle verstand was nie en ongetroude geely het

ANTOUJE X VAN ZYL.

MIETJA X 1/4 SKYFF.

BETITIE X JAKOB BRITZ (N)

CATHERINA X V. DALE

HANNIE X

DIK X ANNA BRITZ [N]

ABEL

JAN

MICHEL

BETITIE X ABEL NEL [N]

HESTER X NAGEL

HANNIE X A. 1/4 SKYFF. (N)

HANNIE X BOTHA.

MIETJA X de BYRN.

CATHERINA

AB X HANNIE V. ZYL [N]

HENDRIKA X Volckenk. R. HANSEN. [N]

BETITIE X HANSEN. [N]

ANNA X DIK V. ZYL. [N]

RUDOLPH X ENSEL [T]

KOOS X DINA V. ZYL. [N]

ANNA X R. HANSEN. [N]

STENIA X NEL [N]

MARIA X HUMAN

LEONARD PET ABEL STEPH.

KOOS

FLIP X 1/4 SKYFF

JAN

Hoofstuk XII.Die Stamboom --- Ondertrouery.

By die berekening van die mate van ondertrouery onder die nageslag van wyle Abel Nel, is alleen rekening gehou met ondertrouery in sover die voorkom onder sy kinders en klein kinders.

Dis gevind dat in die 2de geslag n.l. die kinders van Abel Nel, daar van die 10 kinders wat in die huwelik getree het 1 ondertrou het d.w.s. 10%.

By die 3de geslag het daar 9 uit 23 ondertrou d.w.s. 39.13%.

Die gemiddelde presentasie van ondertrouery in die 2de en 3de geslag saam was dus 30.3%.

'n Juiste berekening van die mate van inteelt is ook gevolg, waarby die gemiddelde index van ^{intelt}vir die familie bereken is.*

Die gemiddelde index is gevind as 15.1, met 'n gemiddelde afwyking van 4.8.

* Die index van inteelt is die van Pearl. Die koëffisient van inteelt word bereken volgens die formule:

$$zn = \frac{100[(P_n + 1) - (Q_n + 1)]}{P_n + 1}$$

Waarby $P_n + 1$ die hoogs moontlike aantal ouers en voorouers aanwys en $Q_n + 1$ die aantal wat daar werklik is.

Aangehaal uit "Die Armblanke-vraagstuk in SA. dl 11 pg. 152", wat dit oorgeneem het van C. Kronacher. "Der heutige Stand der Inzuchtfrage zt. f. Tierzüchtung und Züchtungsbiologie einschliesslich Tiernährung" Bd 11, 1925.

Gemiddelde index van Inteelt.

Ko-effisiente van Inteelt: (Volgens stamboom).

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	S.	T.
26.6,	14.3,	14.3,	18.2,	26.6,	9.1,	14.3,	14.3,	14.3,	6.7,	6.7,

Gevalle.	Ko-effisiente.	Gemiddelde Afwykings.
S.	6.7	8.4
T.	6.7	8.4
F.	9.1	6
B.	14.3	.8
C.	14.3	.8
G.	14.3	.8
H.	14.3	.8
I.	14.3	.8
D.	18.2	3.1
A.	26.6	11.6
<u>E.</u>	<u>26.6</u>	<u>11.6</u>
<u>11</u>	<u>165.6</u>	<u>53.1</u>

$$\begin{aligned}
 \text{Gemiddelde Index} &= \frac{(\sum \text{Koeffisiente})}{\text{Aantal gevalle}} \\
 &= \frac{165.6}{11} \\
 &= 15.04.
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Gemiddelde afw.} &= \frac{\sum \text{Afwykings}}{\text{Aantal gevalle}} \\
 &= \frac{53.1}{11} \\
 &= 4.8
 \end{aligned}$$

Uit die berekening van die presentasie van ondertrouery is dit duidelik dat daar 'n neiging by die Abeldammers bestaan om meer te ondertrou in die 3de as in die 2de ge-

slag die geval was.

Die isolasie toestande waaronder hierdie mense geleef het, b.v. die neiging wat by hulle ontwikkel het onder die stamvader om in 'n groep apart te woon ens. is grootliks verantwoordelik vir die ondertrouery.

Die SA. groepverstandstoetse is aan vier van die Abeldammers afstammelinge wat by twee skole aangetref was, gegee. Maar die paar gevalle regverdig geen gevolgtrekking. Die verspreide toestand waarin die mense tans woon het 'n uitgebreide en volledige toepassing van die toetse prakties onmoontlik gemaak. 'n Anderstruikelblok was dat kinders van 12 jaar gevind is wat nog nie instaat is om behoorlik te lees of te skryf nie, tenspyte van die feit dat hulle vanaf hulle 7de of 8ste jaar al op skool is.

Die 4 kinders wat getoets is verteenwoordig toevallig 3 huisgesinne n.l. D. en E. , soos aangegee op die stamboom en 'n Volskenk wat ook nou verbind is met D. en E.

Die I.K.* van die twee kinders van D. was 57 en 54 respektiewelik met P.R.** 0.

Die van die kind van E. was I.K. 68 en P.R. .4. Die index van inteling by die kinders van D. en E. was presies dieselfde n.l. 26.6

Die I.K. van die kind van Volskenk was 93 met P.R. van 27.7.

Hoewel sy ouers nie ondertrou het nie, was daar wel mate van inteling daar sy grootouers ondertrou het, en is die index van inteling vir die getoetste kind 6.6'.

hoewel die paar intelligensie ~~toetse~~ kwosiente wat ons nou het ons g'n reg gee om met sekerheid 'n veralgemening oor die intellegensie van die groep as sulks op te bou nie, gee ons resultaat ons tog 'n waarskynlike rede waarom daar maar uitsonderings onder die kinders van die Abeldammers aangetref word wat dit sover as Std. VI kon bring voordat hulle die skool verlaat of pg 85, terwyl nie 'n enkele geval nog verder studeer het nie.

* I. K. = Intelligensie kwosient ** Persentiel rang

Hoofstuk XlII.Slot: Samevatting en Gevolgtrekkings.

Die taak aan onself gestel by die voorafgaande verhandeling was: Om die mentaliteit van die groep persone algemeen bekend -- in die streek waar hulle aangetref word -- onder die benaming Abeldammers, na te spoor. M.a.w. hoe hulle dink, voel en handel.

Besonder aandag is gewy aan die boerdery metodes wat deur hulle beoefen word, omdat die boerdery bedryf hulle mentaliteitstrekke die beste weerspieël.

1. Boerdery, en veral die verbou van mielies, is die bedryf waarop almal hulle toelê.

2. Hulle teenwoordige en toekomstige welsyn, saam met die ambisie wat hulle koester vir die toekoms van hulle kinders is daarop gekonsentreer. Al hulle denke, gevoelens en handeling is nou verbonde met die bedryf.

Vireers is nagegaan:

Die Karaktertrekke van die Stamvader, wyle Abel Nel.

Die gevolgtrekkings waartoe ons gekom het was: "Hy was nie-nomadies van geaardheid. Hy het daarby 'n gebrek aan ondernemingsgees ge-openbaar, met 'n vrees vir die onbekende. Hy het 'n onversadigde drang na geld openbaar, wat hy op konserwatiewe wyse geaccumuleer het, sonder om dit vir verdere doeleindes aan te wend. Die drang na geld as einddoel en nie as middel tot 'n verdere doel nie, skyn sy grootste ambisie te wees. Die besit van kapitaal het by hom waarskynlik die begeerte om 'n magposisie te beklee gedeeltelik bevredig, dog hy het nie die kennis of bekwaamheid gehad om die geld vir die doel aan te wend nie.

Sy gesag het hy met yster hand gehandhaaf onder die dekmantel van liefde oor sy kinders, wie hy nooit van hom wou laat weggaan, selfs na hulle troue. Hulle selfstandige ont-

wikkeling het hy op die wyse in die kiem gesmoor.

Hy was wantrouig van geaardheid, dog het nie te min 'n behoefte aan sosiale verkeer gehad, soos blyk uit die feit dat hy aan latere intrekke van twyfelagtige afkoms, plek op sy plaas gegee het as bywoners.

Sy lewensstandaard en boerdery was primitief en baie laag, dog sy boerdery het blykbaar nie te baie afgesteek by die tyd waarin hy geleef het nie, daar hy bekend was as 'n ryk boer. Sy lewensstandaard was self benede die peil van ander boere in die omgewing in daardie tyd, en het die indruk gewek dat hy in die grootste ellende verkeer.

Hierdie karaktertrekke is teruggevind in sy nageslag, behalwe dat daar niemand is wat geld op dieselfde wyse accumuleer as hy nie.

Die onmiddellike rede hiervoor is bepaaldomdat die meeste van hulle skaars kos het om van te leef en dus ook niks kan oorhou om te spaar nie.

Dat die neiging daar wel is by sommige om geld op te wil gaar, sonder om dit vir verdere doeleindes aan te wend, bewys die feit dat daar 'n paar gevalle is, wat toe aan hulle die vraag gestel is wat hulle met die geld sal aanvang indien hulle £60 kry, geantwoord het dat hulle dit in die bank sal sit, dat dit kan meer word. Abel Nel egter het g'n bank vertrou nie, en sy geld self gebêre.

Abel Nel se bywoners.

Die handelswyse van sy bywoners om nie te sorg dat hulle grondbesitters word, toe hulle dit nog teen 'n geringe betaling kon kry, is 'n duidelike weerspieëling van hulle mentaliteit.

Hulle kon nie vooruit sien dat met vermeerdering van populasie en die koms van nuwe intrekke, asook deur die inkamping van plase, hulle posisie onbestaanbaar sou word, en grond onkoopbaar. -- vir hulle altans. Te arm was hulle om

nie om selfstandig grond te koop toe hulle bywoners van Nel geword het nie.

Party van die bywoners was van twyfelagtige herkoms. Met die kinders van die bywoners is die kinders van Abel Nel getroud, en hulle kinders het later weer onder mekaar getrou.

Die Boerderymetodes van die Abeldammers.

Voor die Anglo-boer-oorlog 1899 -- 1902 kon al die gevalle glo goed leef, alhoewel hulle almal saam op een groot plaas gewoon het. Die oorlog het hulle van al hulle besitting beroof, en ook 'n einde gemaak aan hulle saamwoon.

By die veranderde boerdery metodes en lewensomstandighede wat na die oorlog in swang gekom het, kon die Abeldammers hulle hoegenaamd nie aanpas nie.

Hulle het steeds getrag om langs die weg van die minste weerstand -- arbeid en koste -- 'n oes in te samel, ongeveer op dieselfde metode as wat voor die oorlog gebesig is. Sosiale en geografiese isolement was blykbaar gunstige faktore om die primitiewe metodes te bestendig. Hulle het hul weer van self afgesonder in 'n groep nes voor die oorlog.

Daar is by hulle 'n gebrek aan insig in die waarde van bewerking van die lande. Hulle is bevooroordeel teen die eg van lande. Die waarde van eg om die voggehalte in die grond te behou, en die groeikrag van die plant te bevorder, het nog nie in hulle bewussyn deurgedring nie, vandaar die gedagte "roen kan ons nie maak nie, wat die Here doet is welgedaan."

Op dieselfde wyse staan hulle radeloos teenoor wind en waai-lande. G'n poging word aangewend om dit te voorkom nie.

'n Algemene traagheid om hulle volle tyd en kragte te wy aan die intensiewe bewerking van hulle lande is opvallend.

Die traagheid kan moontlik die gevalg wees van 'n gebrek aan insig in die waarde om lande te bewerk, en daarvan da

hulle nog wil voortboer op die konserwatiewe metodes van hulle vooruors. Dit kan ook wees dat gewoontes van arbeidsaamheid nog nie by hulle ontwikkel het nie, want hulle is nie alleen traag om vir hulle self te werk nie, maar is ook onvertroubaar in die diens van ander, en soek denkbeeldige verskonings om aanvaarde werk te ontduik.

Gebrek aan deursettingsvermoeë word by al die gevalle aangetref.

As gevolg van die lae lewensstandaard wat by hulle aangetref word, is die ambisie wat hulle koester ook van dieselfde gehalte. Die nietige winsies wat deur hulle gemaak word, daarop voel hulle groots. Hulle staan vreemd teenoor die idee dat tyd geld is.

Een ambisie wat by al die gevalle aangetref word is om in besit van 'n span trekvee te kom en dit te behou.

Die rede hiervoor is dat dit as die onontbeerlike middel beskou word om hulle van 'n woonplek en 'n lewensbestaan te verseker.

Sodra die ambisie verwesentlik is word 'n plek gesoek waar rustig gewoon, en om 'n deel gesaai kan word, en werk tot 'n minimum beperk is. Verdere pogings word nie aangewend om 'n progressiewe boerdery op te bou nie. Langs konserwatiewe lyne word nou geboer en jaar na jaar gewag op 'n goeie jaar wat hulle 'n redelike oes kan bring, sonder dat hulle lande bewerk is.

Hulle grootste vrees skyn nou te wees dat hulle weer kan verloor wat hulle verkry het, en aan die biet-jie besitting word krampagtig vasgeklem.

Daar is 'n abnormale vrees by hulle dat deur skuld te maak om die nodige landbou implemente of bemestings stowwe aan te koop, die skuldeiser beslag kan lê op hul besitting, en gevolglik word probeer om daarsonder klaar te kom tot nadeel van hul produksie: dit word egter deur die meeste gevalle nog nie duidelik ingesien nie.

Roofbou word derhalwe deur al die gevalle nog beoefen.

Teenoor die term wisselbou staan hulle vreemd.

Bykomstige produkte word op 'n miniatuur-skaal produseer. Groente word nie verbou nie omdat dit "teveel moeite is Om dit uit 'n put nat te maak" of "dit betaal nie" of "dit waai alles dood."

Dit word egter deurgaans erken dat hul dit nog nie op die proef gestel het nie.

Die Veestapel van die Abeldammers.

Die voorkeur word deur hierdie mense gegee aan die kafferbees, skaap en hoender. Die rede wat hulle hiervoor aangee is dat "opregte diere nie betaal" nie, "net 'n oorlas is" ens.

Pogings word ook nie aangewend om deur paring met opregte diere die stapel te verbeter nie.

Gebrek aan kennis hoe om die stapel te verbeter, en 'n opsien teen die risiko, koste en sorg wat goedgeeteelde diere meebring skyn belangrike oorsake te wees waarom die stapel nie verbeter word nie.

Hulle oog word net gewarig gehou op watter verliese 'n onderneming hulle kan besorg, en nie op die moontlike voordele wat dit kan afwerp nie. Gevolglik word die voorkeur aan die konserwatiewe metode van boerdery gegee, wat veiliger is in hul oë, en waar kwantiteit verkiesliker is as kwaliteit. "As een vrek het jy darem nog en is die skade ook nie so groot nie."

Die strewe van die Abeldammers is trouens ook nie om met vee te boer nie, maar slegs om "'n spannetjie bymekaar te kry" om aan hulle hoofstrewe n.l. die verbou van mielies te kan voldoen. Dis derhalwe verstaanbaar waaraan die behoefte aan opreggeteelde diere nog nie deur hulle gevoel word nie.

Dit sal nou verwag kan word dat waar hul grootste be-

lange is n.l. by die verbou van mielies, daar ook hulle grootst aktiwiteite openbaar sal word. Dis egter gevind dat g'n enkel geval eksperimente maak om die geskikste saad vir die streek te vind nie, maar dat jaar na jaar dieselfde soort verbou word, van 'n minderwaardige gehalte.

Die noodsaaklikheid van goeie kiemkragtige saad vir die voortbrenging van 'n sterk en gesonde plant wat die beste resultaat kan lewer, is deur niemand nog ingesien nie.

Produseer vir die mark en bemarking van produkte.

Nuwe vertakkinge van die boerdery word nie deur die Abeldammers beproef nie. Gebrek aan kennis hoe dit met sukses gedoen kan word, 'n onwilligheid om kapitaal te waag in 'n onderneming waaraan hulle nie gewoond is nie, en 'n onbekendheid met bemarkingsaangeleenthede in die algemeen, is die oorsaak daarvan.

Op die ou konserwatiewe metodes word dan ook aan die naaste handelaar hulle produkte van die hand gesit vir wat hy daarvoor wil gee. "As ek die bietjie geld kry, dan het ek dit 'n Paar gevalle hou altyd 'n deel van hul produkte tot later in die jaar, met die hoop dat die prys intussen sal styg.

Hulle het nog nie ingesien dat die waarde van 'n produk grootliks beïnvloed word deur die aantreklikheid waarmee dit aangebied word. Gevolglik sorteer hulle nie hulle wol nie word dit nog in bale getrap, en so swaar moontlik gemaak.

Onbekendheid met die heersende markpryse het die gevolg dat by hulle die indruk gewek word dat hulle deur die handelaar gekul word. Hulle verkeer dan ook gedurig onder die indruk van veronregtes te wees.

Hulle het g'n plan hoe om 'n ander mark te vind nie, en die paar gevalle wat kennis dra van die feit dat hulle hul produkte na ander sentrums vir bemarking kan stuur, is weer bevrees dat hulle daar deur nog "meer gekul" sal raak.

Arbeidsaamheid.

Hulle probeer nog op die primitiewe wyse 'n lewensbestaan te maak wat voldoen het, toe grond nog volop was, en met vee geboer en min gesaai is, en die lewensvereistes nie so hoog was, as in die moderne tyd nie. Nou word egter meer gesaai, dog die weg van die minste weerstand wag arbeid en koste betref word gevolg. Die land word slegs geploeg en gesaai en dan aan die natuur oorgelaat.

Die gewoonte om deur boerdery 'n lewensbestaan te maak is so diep ingewortel dat die volg van 'n ander beroep, hoewel tydelik op die proef gestel, nie 'n gevestigde gewoonte geword het nie. 44⁴/₉% van die gevalle het tydelik 'n ander beroep as boerdery gevolg, dog almal het weer tot boerdery teruggekeer. Besonder waarde word dan ook geheg aan boerdery en 'n besitting van bietjie vee, en is hulle onwillig om dit van die hand te sit en 'n roetine werk te aanvaar.

'n Besonder gehegtheid word ook deur hulle openbaar vir die streek waarin hulle opgegroeï het, en is hulle onwillig gevind om in 'n dorp te gaan woon, of van standplek te verander al kan hulle daar ook goeie werk kry.

Die gemiddelde bedrag waarvoor hulle gereed sal wees om te werk is abnormaal hoog in vergelyking met wat hulle inkomste is deur boerdery. Indien hulle dit nie kry nie, bly hulle liewers tuis.

Dit is 'n bewys dat hulle groter waarde aan vryheid en ongebondenheid heg as aan geld. Hulle het blukbaar al gewoon geraak aan 'n ongebonde nie-arbeidsame lewe met 'n lae lewensstandaard, wat nie 'n vaste uitgawe vereis nie, sodat daar van die gevalle is, wat voorgee gewillig te wees om maklike werk vir die helfte goedkoper te doen, as waar dit werk met pik en graaf is. Boerdery word as 'n maklike werk beskou, al wat iemand wat niks anders kan doen nie, nog kan doen.

In diens van ander is hulle tydsam en onbetroubaar

gevind deur hulle werkgewers. Hulle eie boerdery metodes gee duidelik blyk van 'n nie arbeidsame lewe. "Alles" word feitlik aan die natuur oorgelaat en by die resultate word berus.

Die feit dat blanke grondeienaars in die streek voorkeur gee aan naturelle bo blanke arbeid is ongetwyfeld 'n faktor wat verhinder dat gewoontes van arbeidsaamheid by die opkomende geslag van die Abeldammers ontwikkel. Daarby groei groei die kinders op in huise van nie-arbeidsame ouers, met 'n lae lewensstandaard sodat die kanse dat gewoontes van arbeidsaamheid by hulle kan ontwikkel baie gering is.

Teen die aanlê van groente tuine word opgesien "as te veel moeite om dit uit putte nat te maak" of ander denkbeeldige besware word geopper.

Tot 'n groot mate het die houding al by meeste van hulle ontwikkel om op ander te reken vir hulp, dog nie in so 'n mate dat hulle absoluut g'n pogings aanwend om 'n selfstandêg bestaan te maak nie. Die onsekerheid van die hulp b.v. 'n kwaai magistraat wat nie aan al hulle versoeke voldoen nie, het hulle van volkome afhanklikheid gered.

Die Invloed van die Klimaat op hul Mentaliteit.

Die wisselvalligheid van die reënval in die streek waarin die mense woon, en die skade wat deur onvoorsiene stortbuie, wind en haelstorms aangerig kan word, was een van die faktore vir die toestand van berusting wat feitlik aan fatalisme grens wat vandag by die Abeldammers aangetref word.

Die onsekerheid waarin hulle gedurig verkeer met betrekking tot hul oeste, is tot 'n groot mate waarskynlik ook verantwoordelik vir die gebrek aan ondernemingsgees wat hulle boerdery kenmerk, en het die gevolg dat daar 'n abnormale vrees by hulle bestaan om kapitaal te waag in hulle boerdery of enige ander vorm van skuld aan te gaan.

Gevolglik word krampagtig vasgeklem aan die bietjie

besitting w at hulle het, vind die verbouing van graan op 'n konserwatiewe roofoou metode plaas, en word daar angsvallig uitgesien na 'n goeie jaar met baie reent wat hulle 'n redelike oes kan bring self sonder dat hulle lande bewerk word. Mislukkings word toegeskryf aan gebrek aan reen of dat hulle "nie sulke gelukkige kêrels met saaiery" is nie.

Pogings word nie aangewend om die natuur diensbaar te maak aan hulle doel nie, en natuurverskynsels b.v. wind en droogte te beveg nie. Dit word beskou as die Here se werk.

Aan die anderkant egter is die wisselvallige klimaat 'n gunstige faktor om te verhinder dat te veel gewaag sal word, en is hulle bevrees vir enige vorm van skuld, behalwe by die kaffers -- by wie self geld vir ploegskare geleen word -- en wie deur hulle blykbaar meer vertrou word as die blanke winkeliers.

Die Woonplek vraagstuk.

By sommige gevalle is daar slegs die indruk dat hulle uit die grond gekul is, terwyl ander hulle berekening op meer redelike gronde baseer deur te wys op gevalle X en Y wat meer vee gekry vir hulle deel as wat hulle self gekry het. Van 'n gesistematiseerde berekening wat die waarde in geld is wat hulle werklik ontvang het, is daar by die meeste g'n sprake. Hulle skyn nie instaat te wees om 'n dergelyke berekening te kan uitvoer nie.

Dit is opvallend dat hulle verkies het om die verkoop prys van die grond nie alles in kontant nie, maar die helfte in kontant en die res in waarde te ontvang, d.w.s. beeste, skape, bokke ens.

Wat hulle sal doen as hulle moet weggaan van die
plek waar hulle teenswoordig woon?

Niemand van die nie-grondbesittende gevalle skyn dit in die vooruitsig te stel om selfstandige grondeienaars te word nie. Gebrek aan die nodige besitting en vrees om te veel te waag en alles te verloor, is die belangrykste oorsake.

Indien die woonplek vraagstuk nog meer aktueel word sodat hulle glad nie meer plek kan kry as bywoners, waar hulle om 'n deel kan ploeë nie, is daar van die gevalle wat dan "'n plan sal probeer maak, of hulle nie 'n stukkie grond kan koop nie." Dit word egter nie ingesien dat grond pryse almeer styg nie, en dat hul kanse om instaat te wees om dit te koop al minder word.

Die feit dus dat hulle nog plek kan kry as bywoners is 'n ongunstige faktor om van party van die gevalle selfstandige grondbesitters te maak.

Dit word egter deur hulle ingesien dat woonplek al skaarser word, en almal is dit eens dat die regering verplig is om ryk boere te dwing om arm blanke bywoners aan te neem of aan arm mense grond uit te deel.

Opvallend was, watter naïewe vertroue sommige van die Abeldammers het dat hulle teenswoordige base hulle nie sal wegja. Ander is meer onseker van die duur van hulle verblyf, maar skuif die gedagte aan wat van hulle moet word as hulle weer moet trek, op die lang baan. "Die tyd sal ons nog leer" of "die Here sal ons die pad wys."

Daar is 'n dooie berusting in hul wag op "tyd" wat self die moeilikhede vir hulle sal oplos.

Die Abeldammers en Ouerskap.

Ondervoeding is ongetwyfeld vir 'n groot mate verantwoordelik vir die minderwaardigheid van die Abeldammer beide

wat physigue en intellek betref.

Stysel in die vorm van mieliëpap vorm die vernaamste bestanddeel van hulle voedsel jaar na jaar.

Die hadeel van gebrek aan groente op die ontwikkelende gestel van die kind word deur die ouers besef, dog g'n poging word aangewend om dit te verhelp nie, wat hulle kan verhelp deur dit persoonlik aan te kweek ens.

Hulle het blykbaar al gewoon geraak om te berus by mieliëpap, en dit is self skaars in party gevalle.

Die ouers is onverskillig omtrent die opleiding waarmee hulle kinders die lewe moet ingaan.

Skoolbesoek word deur die ouers beskou as 'n noodsaaklike ewel waartoe die regering hulle verplig.

Die onwilligheid van die ouers om die kind op skool te hou moet waarskynlik verklaar word uit die feit dat solang die kind op skool is, is hy g'n direkte bate vir die ouer, daar hy nie vry oor sy arbeid kan beskik nie. Terselfdertyd voel hulle dat die skool die kind nie bekwaam maak vir 'n beroep nie, en dat die enigste weg wat vir hom oopstaan as hy die skool verlaat, is boerdery, en daarvoor het hy nie geleerdheid nodig nie.

Hoe gouer die kind dus uit die skool kan kom om 'n begin te kan maak om self iets bymekaar te kry met die oog op die huwelik -- "Want hulle koppe is vol muisneste" -- Hoe beter.

Die seun word dan ook gehelp om "self 'n spannetjie bymekaar te kry", dog g'n voorsiening word vir die meisies gemaak nie.

Die meisies se toekoms is van die huwelik afhanklik, wat dan ook op jeugdige leeftyd gesluit word. Met die huwelik van die dogter voel die ouer dat hulle verantwoordelikheid nou afgeskuif word op die eggenoot, wat vir haar moet sorg.

Die ouers is besonder "geheg" aan hulle kinders, en dis duidelik dat die band van sentiment belemmerend werk op die

ontwikkeling en toekoms van die kinders. So is van die ouers b.v. onwillig gevind om hulle dogters huiswerk te laat doen vir ander, en beskou dit as verlaging, dog roem daarop dat die dogters bekwaamheid het om met ploeg en osse te werk en koeie te melk.

Die wat gewillig is dat hulle dogters kan gaan werk, is alleen gewillig as hulle naby die huis werk kan kry. So is hulle -- met uitsondering van 'n paar gevalle -- ook onwillig gevind om hulle kinders na 'n ambagskool te laat gaan. "Dis siele moord om kinders te laat weggaan."

Daar is gevalle gevind wat die toekoms van hulle kinders volkome aan die voorsienigheid oorlaat. Dieselfde dooie berusting tref ons ook hier aan van "die tyd sal ons nog leer wat van hulle moet word."

Ander weer meen dat die kinders wel 'n lewe sal kan maak met die karige besitting wat hulle as erfenis aan die kinders sal nalaat.

'n Derde groepie weer is van mening dat die staat verplig is om te sorg vir die toekoms van hulle kinders.

'n Gebrek aan Skoonheidsgevoel.

'n Huis is vir hulle bloot 'n skuilplek teen die elemente. Die onsekerheid van hulle duur van hul verblyf op 'n plek, asook die gebrek aan finansies is gedeeltelik verantwoordelik daarvoor dat nie beter huise gebou word nie, dog daarby word ook g'n pogings aangewend om die krotjies gesellig te maak nie.

By die naturelle, in die streek, wat net so onseker is van hulle verblyf op 'n plek is gevind dat hulle hul strooise verfraai deur b.v. die mure te kleur of sekere figure daarop aan te bring in verskillende kleure van witklei of rooiklip. By die Abeldammer is 'n dergelyke verfraaiing van hulle woonplek afwesig, hulle skyn daar g'n behoefte aan te hê nie. Ook

is hulle huise in die meeste gevalle in 'n betreklik slordige toestand aangetref.

'n Begrip van wat welvoeglike taal is of nie is nie in hul omgang met ander besit die meeste nie. Die gebruik van uitdrukkinge soos haaspis, bokdrolle en dergelyke onkiese uitdrukkinge word deur hulle in die algemene omgang gebesig as iets heeltemal natuurliks. Netso laat die moeders hulle kindertjies aan hulle drink in die teenwoordigheid van vreemde mans sonder dat hulle die minste blyke gee van 'n gevoel van skaamte.

Op hulle klere en liggaam is hulle oor die algemeen, met uitsondering van 'n paar gevalle, baie slordig en "traak nie agtig"gevind.

Mediese Bygelofies.

Hulle by en liggelowigheid het hier die duidelikste aan die lig gekom.

Baie van die rate, waarvan die waardeloosheid nie ingesien word nie, berus op oorlewing. Ander rate word deur hulle self gevind langs die probeer en tref metode, sonder dat die hoedanigheid van die middel, sy verband met die genees van die siekte ingesien word.

Die siektes waarvoor die "onfeilbare" rate gebruik word is meesal van so 'n aard dat pasiente self sonder sie gebruik van die middels, daarvan sou herstel.

Die geloof wat die persoon egter het in die rate as onfeilbaar vir sekere aandoenings is 'n gunstige faktor om herstelling te bespoedig.

Die Abeldammers en hulle Godsdienst.

Uit hulle getuinis aangaande die verwagtinge wat hulle koester i.v.b. met die kerk waartoe hulle behoort, in die geval die N.G.K., is dit duidelik dat self die verandering wat daar

in so 'n konserwatiewe inrigting as die kerk met die loop van tyd plaasgevind het, hulle ontgroeï het.

As gevolg van die ontwikkeling wat die afgelope kwart eeu ingetree het, het die kloof in die sosiale lewe tussen hulle en die res van die bewoners van die streek al groter geword. Teenwoordig gaan die welgestelde en selfs minder gegoede lede van die kerk goed gekleed na kerk, en is dit nie meer soos in die pioniersperiode toe ryk boere nog gekleed in ferweel en tuisgemaakte velskoene per ossewa na die kerk gegaan het nie. Verskil in stand is toe nie gevoel nie.

Die Abeldammers voel die onderskeid wat met die loop van tyd ingetree het, en beskuldig die kerk dat dit teenwoordig uit hoogmoed bestaan.

Daar is van hulle wat meen dat as hulle met die klere wat hulle aan het kerk-toe gaan, "dan word ons somar uitgeken en is 'n spot vir almal."

Daarom wil hulle dat die kerk moet teruggaan na die ou tyd.

Teen die kelkies wat gebruik word by Nagmaal word ook geobjekteer, alhoewel dit vir die meerderheid 'n onverskillige saak is, daar hulle g'n belange meer by kerklike sake het nie, en die gewoonte om die kerk te besoek by hulle nie meer bestaan nie.

Gebrek aan kennis en insig i.v.b. met die organisasie en beheer van kerklike aangeleenthede, veral wat finansieële sake betref het tot gevolg dat die kerk 'n woeker kerk genoem word, en beskuldig hul die predikant dat hy net koleksie preek. "Nes die drankgeldjies op is word gekollekteer,"

Die gewoonte het blykbaar ook al by die meeste gevalle ontwikkel om hulp van die dominee te ontvang. Waar die teenwoordige dominee nou weier om b.v. hulle kinders se boeke gratis te verskaf, word hy en gevolglik ook die kerk vir selfsugtig en 'n woekerkerk respektiewelik uitgemaak, en is dit ook 'n ander rede waarom hulle nie meer kerk-toe gaan nie.

Die skynbare weelde waarin die teenwoordige dominee leef in teenstelling met die dominee uit die pionier tydperk laat hulle ontuis voel in die pastorie. Sy weelde in vergelyking met hulle eie armoede wek by hulle 'n gevoel van anti-patie.

16 $\frac{2}{3}$ % van die ondervraagde gevalle behoort teweens ook al aan die doperse sekte, omdat hulle daar gelukkiger voel en hulle ook deur die leier van die sekte gesond gebid is. Van die ander gevalle is daar wat hulle voorneme te kenne gegee het om by die sekte aan te sluit omdat hulle daar gelukkiger voel as in die N.G.K.

Hulle voorstelling van die hemel, hel en God is baie primêr, en is na analogie van die dinge waarmee hulle in die gewone lewe bekend is b.v. Die hemel b.v. word deur die meest voorgestel in die vorm van een vertrek nes 'n kerk. Goud, b.v. goue strate, huise, bome, duiwe en pragtige kleure b.v. hemelsblou is die sinnebeeld van heerlikheid.

Die elementêre aard van hulle voorstellings is 'n bewys van hulle mentaliteit.

55.6% van die gevalle baseer hulle voorstellings van die begrippe hemel, hel en God op drome wat hulle gehad het, en waar besonder waarde aan geheg word. Dit is dus duidelik dat die subjektiewe element 'n besondere groot rol speel om hulle voorstellings te bepaal.

Die passiewe onderwerping in hul lot wat by hulle aangetref word, en wat soms aan fatalisme grens staan sonder twyfel ook in verband met hulle godsdiens. Dit oefen 'n verlamende invloed op hulle lewe uit, en spoor alle aktiewiteite in die kiem. Hulle oë is gevestig op wat die tyd sal bring, en g'n daadwerklike poging word aangewend om hulle lot deur eie inspanning te verbeter nie.

Kontrole-getuies.

Onder kontrole-getuies word verstaan die persone wat ondervra is i.v.b. met getuienis soos deur die Abeldammers gegee.

Hierdie kontrole-getuies is ou gevestigde inwoners van die streek waarin die Abeldammers hulle vroeër bevind het en gedeeltelik nog bevind.

As bure en as werkgewers van die Abeldammers wat jare reeds met hulle in aanraking is, is dit vanselfsprekend dat hulle kennis van hierdie mense, 'n waardevolle kontrole is. Verdere informasie aangaande die Abeldammers is ook suksesvol van hierdie kontrole getuies ingewin, b.v. die gedrag van die Abeldammers by byeenkomste en sosiale aangeleenthede. Opvallende gedrag of denkwyse in die alledaagse lewe, bekwaamhede, werksaamhede ens.

1. Mnr. J.D.Jordaan, groot grondbesitter in Bothaville en Kroonstad distrikte. Boer van beroep, met verskeie blanke bywoners, dog g'n Abeldammer onder hulle nie. Ouderling van die N.G.K., en lid van die onderstandsrade.

Sy vader was een van die eerste pioniers wat hom in 1864 in die streek gevestig het, toe was Abel Nel reeds hier en was sy vader se buurman.

2. Mnr. J.Bezuidenhout, boer van beroep. Diaken van N.G.K. Hy het reeds van die Abeldammers in sy diens gehad. Van die Abeldammers is tans nog van sy naaste bure.

3. Mnr. D.Heyman, boer van beroep, welgesteld. Lank reeds woonagtig in die streek waarin die Abeldammers hulle bevind. Goed bekend met die huislike en familie aangeleenthede van die Abeldammers.

4. Mnr. A.N.Groenenstein, onderwyser van beroep. Hy het van die Abeldammer kinders in sy skool, maar is nie be-

kend met die huislike aangeleenthede van hierdie mense nie, daar hy hulle nooit gaan besoek nie.

5. Mnr. A.C.Ferreira onderwyser van beroep. Hy het ook van die Abeldammer kinders in sy skool gehad toe die ondersoek ingestel is. Hoewel hy nog nie lank t.w. 1 jaar werksaam was in die streek, het hy nogtans waardevolle informasie verskaf oor die Abeldammer kinders in sy skool en hulle huislike aangeleenthede.

6. Mnr. Jacobus Myburgh. 'n Ou gevestigde inwoner in die streek waar die Abeldammers woon, en 'n taamlike welgestelde boer. Toe die ondersoek ingestel was, was hy ouderling in die N.G.K. van die gemeente te Bothaville. Vandat hy hom in daardie omgewing gevestig het, was hy in gedurige aanraking met die Abeldammers.

7. Mnr. en Mevr. Janeke. Vir jare reeds is mevr. Janeke - gewese mevr. van Rensburg - bure van die grondbesittende Abeldammergevalle. Haar oorlede man was 'n welgestelde boer. Sy kom dikwels in aanraking met haar Abeldammer bure, en is goed op hoogte, ook met hulle finansiële toestand. Mnr. Janeke is goed bekend met die Abeldammers as gevolg van sy veelvuldige reise in die streek.

8. Mevr. D.Hoffman. Sy is die vrou van 'n besonder welgestelde boer, wat taamlik verwyder van die omliggende dorpe woon. Sy dra besonder intieme kennis van die huislike lewe van die Abeldammers deur sosiale werk wat op eie munisipaliteit aan hierdie mense gedoen is deur haar skoonsuster van Pretoria en haarself.

9. Mnr. B.van Rensburg. Hy is boer van beroep en grondeienaar, met 1 nie-Abeldammer bywoner. Sy vader het 'n Abeldammer bywoner gehad, wat aangeneem was om 'n groente-tuin te bewerk. Verder dra hy persoonlike kennis ook van ander lede van die Abeldammers, met wie hy seker die afgelope 25 jaar in aanraking gekom het.

10. Ds. P.J. Ebersohn, gewese leraar van die gemeente van die N.G.K. te Bothaville.

Sy beroep het hom as vanself in aanraking met hierdie

mense gebring.

11. Mej. C.Vorster, posbeampste. Jare reeds is sy te Bothaville gevestig, en is goed bekend met die lede van die Abeldammers.

95%95%95%95%95%95%95%95%95%